EKİM

İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır

BÜTÜN ÜLKELERİN PROLETERLERİ, BİRLEŞİN! Sayı: 44 Mayıs 1991

Siyasal cephede gelişmeler

Körfez savaşı Türk burjuvazisine hem toplumsal muhalefeti susturmak hem de bu savaşın olası "ganimetlerinden" yararlanarak derinleşen bunalımı bir ölçüde hafifletebilmek açısından bir şans olarak gözükmüştü. Türk burjuvazisinin kraldan çok kralcı tavır takınarak azgın bir savaş çığırtkanlığı yapması onun bu niyetleriyle doğrudan ilgiliydi.

Türk burjuvazisi, soyunduğu Amerika'nın "Ortadoğu'daki bekçiliği" ve "Kürtlerin hamiliği" rollerinden beklediği yararları sağlayamadı. Saddam'ın napalm bombalarından kaçan Kürt sığınmacılara gösterdiği "insanperverlik" bile, "Kürtlerin hamiliği" rolünü üstlenebilmesine yetmedi. Kürtlerin uğradığı katliamı bölgede ABD'nin sağladığı kesin inisiyatifi kırmak için vesile sayan Batı emperyalizminin devreye girmesiyle, Türk burjuvazisi iyice "gölge"de kaldı. Tekelci burjuvazinin akıl hocalığını üstlenmiş burjuva basının köşe yazarları, Türkiye'nin Körfez savaşında "kullanıldığının" artık iyice açığa çıktığını, Türkiye'nin Saddam'lı bir Irak'a yeniden alışması ve ilişkileri düzeltmeye çalışması gerektiğini yazmaya başladılar.

Körfez krizi bunalımı hafifletmek bir yana daha da derinleştiren bir etkene dönüştü. Bugün kapitalist ekonominin derinleşen bunalımı artık hükümet tarafından bile açıkça ifade edilir oldu.

* * *

Burjuva çevrelerin ve dahası on yıldır sürekli ekonominin başarılarından sözeden Özal'ın, ekonominin içinde bulunduğu çıkmazlardan dem vurmaya başlaması kuşkusuz boşuna değil.

Körfez krizinin hayal kırıklığının ortaya çıktığı anlarda, Özal, Avusturalya ve Yeni Zelanda'ya bir gezi yaptı. Bu gezinin sürdüğü sıralarda burjuva basın Özal'ın Türkiye'ye dönüşünde ekonomi kurmaylarıyla bir toplantı yapacağını ve muhtemelen yeni "istikrar tedbirleri" alınacağını kamuoyuna duyurdu. Kamuoyu yeni bir "kemerleri sıkma" dönemine hazırlanıyordu .

Nihayet, Özal Pasifik seyahatinden döner dönmez, IMF temsilcilerinin de katıldığı sözkonusu toplantı yapıldı ve beklenildiği gibi bu toplantıdan, yeni bir "kemerleri sıkma" paketi çıktı.

50 milyar dolara varan dış borç, 10 milyar dolara varan dış ticaret açığı, azalan döviz rezervleri, 30 trilyonu bulan bütçe açığı, işçi sınıfının artan eylemleri karşısında sermayenin yüksek kar oranlarının tehdit edilmeye başlanması vb., tüm bunlar kapitalist ekonominin sıcaklığının arttığını gösteriyor.

İçinde bulunduğumuz dönemde iç borç ödemeleri, maaş ödemeleri ve tarımsal ürünlere yönelik ödemelerin üst üste çakışması, kaynak sıkıntısı içindeki ekonomiyi zorlayan ek etkenler olarak ortaya çıkıyor.

Sermaye çevreleri ise krizin hafifletilebilmesi için daha sert önlemlerin uygulanmasını talep ediyor. TÜSİAD genel başkanı, Eczacıbaşı, DPT'nin düzenlediği bir toplantıda yaptığı konuşmada alınacak iktisadi tedbirlerin yeterli olacağını sanmadığını, ayrıca bugünün siyasal koşullarında gerekli tedbirleri uygulamanın oldukça zor olduğunu ifade ediyordu.

Türk burjuvazisi kısa vadede ekonomik bunalımın hafifletilemeyeceğini biliyor ve önlemlerini buna göre almaya çalışıyor. İşçi sınıfı ve emekçi halk için daha çok yoksulluk ve baskı anlamına gelen ekonomik istikrar tedbirlerinin uygulanmasını kolaylaştırmak için de bir dizi manevraya başvuruyor. Bu manevraların artık "klasikleşmiş" olanı, TRT ve burjuva basın aracılığıyla kitleleri sahte sansasyo-

nel gündemler yaratarak oyalamaktır. Özal'ın birden bire Oniki Adaları fethetmekten, başka ülkelerde yaşayan Türk azınlıkların çektiği "ızdıraplar"dan sözetmeye başlaması önümüzdeki dönemde "dış düşman" edebiyatına hız verileceğini, toplumdaki şovenist duyguların arttırılmaya çalışılacağını göstermektedir.

Bir yandan reform paketleri hazırlanarak TBKP, SBP, SP ve reformist Kürt solu aracılığıyla toplumsal muhalefetin öncü kesimi dizginlenmeye çalışılmakta, öte yandan ise toplumsal muhalefetin ve özellikle devrimci örgütlerin açık şiddet yoluyla ezilmesinin hesapları yapılmaktadır. Hazırlıklar geçmişten beri uygulanan "sopa" politikasının dozajını daha da artırmaya yöneliktir. Bu politikanın yanına "düzen içi bir komünistlik" ve "düzen içi bir kürtlük" eklenerek toplumsal muhalefete ve devrimci örgütlere yönelik devlet terörüne belirli bir "meşruluk" sağlanmaya çalışılıyor.

Türk burjuvazisi işçi hareketinin ve Kürt hareketinin birleşmesinin anlamını çok iyi kavrıyor ve bu iki hareketin birleşmesinin kesinlikle önlenmesi, son dönemdeki politik manevralarının temel amaçlarından birini oluşturuyor.

* * *

Burjuvazi bir yandan da işçi hareketlerini dizginlemek amacıyla sendika bürokrasisinin desteğini daha etkin kullanmaya çalışmaktadır.

'89 Bahar Eylemini yaratan işçilerin toplusözleşme dönemi içindeyiz, fakat toplusözleşme sürecinin uzatılması ve farklı sözleşmelerin tek tek imzalanması ya da greve çıkılması nedeniyle bu dönemde aynı kitlesellikte bir eylem yaşanamıyor.

Gerek Körfez krizi boyunca yüzbinlerce işçinin işten atılmasına, gerekse 3 Ocak pasif kitle grevi nedeniyle binlerce işçinin iktisadi ve cezai saldırıyla karşı karşıya kalmasına sendika bürokrasisinin tavrı tam bir suskunluk oldu.

THY grevinde ise mücadelenin zayıflatılması ve başarısızlığa uğratılması için sendika bürokrasisi, burjuva basınla birlikte Hava-İş sendikasına karşı büyük bir kampanya açtı. Son olarak benzer bir senaryo Erdemir'de gerçekleştirilmek istendi. 2 bini aşkın işçinin işine son verilerek işçi sınıfına gözdağı verilmeye çalışıldı. Gerici Türk-Metal sendikasının etkisiyle de yıllardır suskunluğa alıştırılmış Erdemir işçisinin buna büyük bir tepki gösteremeyeceği hesaplanıyordu. Umulan gerçekleşmedi. Zonguldak eyleminin sarsıcı havasını yakından teneffüs eden Erdemir işçisi, halkın aktif desteğini de alarak gerçekleştirdiği kitlesel eylemleri ile bu saldırıya karşılık veriyor bugünlerde. Erdemir olayları burjuvazinin işçi hareketini ve toplumsal muhalefeti sindirmeye yönelik manevralarının ters teperek kitle hareketinin militanlaşması sürecini kolaylaştırabileceğinin de bir göstergesiydi.

* * *

Geçtiğimiz bir kaç ay, işçi hareketi açısından nispeten durgun bir dönem oldu. Nitekim 1 Mayıs da beklendiği gibi son iki yıla göre daha sönük geçti. Sermayenin başlattığı çok yönlü saldırının, özellikle de son dönemde yoğunlaşan toplu işten çıkarmaların işçi hareketini nispeten gerilettiği görülmektedir.

Sermayenin saldırısı, hareketin politikleşme konusundaki genel zaaflarıyla da birleşince işçi hareketindeki genel durgunluğun ve 1 Mayıs'ın alanlara çıkarak kutlanması yönündeki çabaların zayıf kalmasının da nedenleri olmaktadır. Fakat öte yandan her geçen gün, yaşadığı kısmi geri çekilmelere rağmen işçi hareketinin yükselişini sürdüreceğinin yeni kanıtları da ortaya çıkmaktadır.

Nitekim işçi hareketinin nispeten durgun olduğu bugünler, aynı zamanda Tersane, Türk Hava Yolları, Tekel, İETT, Şişe-Cam işçilerinin grevine, Petkim işçilerinin açlık grevine ve son olarak da Erdemir işçilerinin eylemine tanık oldu.

Zonguldak eyleminin ardından Erdemir eyleminin de gösterdiği gibi, işçi sınıfının dün nispeten hareketsiz kesimleri canlanabilmekte ve üstelik eylem biçimleri açısından da daha militan bir çizgi tutturabilmektedir. Bu gerçek aynı zamanda işçi hareketini besleyen dinamiklerin ne denli güçlü olduğunu da göstermektedir.

EKİM

EKİM I. Genel Konferansı

Değerlendirme ve kararlar

Bugünün dünyası:Süreçler, eğilimler...

I

İnsanlık 20. yüzyılın son on yılına girmiş bulunuyor. Kapitalist barbarlığın sözcüleri bitmekte olan yüzyılın bilançosunu daha şimdiden çıkardılar, onu kapitalizmin sağlamlığına ve toplumsal sistem olarak ebediliğine kanıt saydılar, böylece "tarihin sonu"nu da ilan ettiler. Bu gerici burjuva propaganda cereyanının soldaki yankısı ise, çağa ilişkin marksist-leninist tanım ve tahlillerin geçersizliğini ilan etmek, kapitalizm önünde secdeye kapanmak oldu. Kuşku yok ki, hemen tamamı yüzyılın ilk yarısına sığan bir devrimci saldırı dalgasının kapitalist dünya sisteminden koparıp sosyalizm yoluna yönelttiği bir dizi ülkede yüzyılın ikinci yarısında yaşanan ve içinde yaşadığımız zaman diliminde açık sonuçlara varan kapitalist restorasyon süreçleri, bu gerici propaganda saldırısının zeminini oluşturuyor. Dünya burjuvazisi bu güncel gelişmenin baskısını kullanarak yüzyılın bilançosunu tersyüz ediyor. Tarihi ve dolayısıyla tarihsel bilinci çarpıtmak istiyor. Oysa 20. yüzyıla damgasını vurmuş karmaşık olaylar toplamına bir bütün olarak bakıldığında, bu bilançonun, elbette bütünüyle değil, ama özü ve esası itibarıyla kesin bir biçimde marksist-leninist bilimsel tanım, tahlil ve öngörüleri doğruladığı görülmektedir.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı, kapitalizmin tekelci aşamaya ulaştığı, üretici güçlerin artık ulusal sınırlara sığmadığı, kapitalizmin emperyalist bir dünya sistemine dönüştüğü bir tarihsel evre oldu. Bu aşama, kapitalizmin özünde varolan çelişkileri görülmemiş düzeyde olgunlaştırıp keskinleştirmekle kalmadı, bu çelişkilere evrensel bir karakter kazandırdı, onları dünyayı kucaklayan yenileriyle çoğaltı. (Emperyalizm ile sömürge, yarı-sömürge halklar arasındaki çelişki, emperyalistler arası çelişki.) Bu gelişmenin ilk sonucu, büyük kapitalist devletlerin dünyayı yeniden paylaşmak için yürüttükleri kıyasıya emperyalist mücadelenin 1914-1918 I. emperyalist dünya savaşına yolaçması oldu. Milyonlarca insan için ölüm, yüzmilyonlarca insan için acı ve sefalet, üretici güçlerin muazzam boyutlarda yıkılması, uygarlığın maddi-manevi tahribi demek olan bu ilk emperyalist savaş, kapitalizmin bir genel bunalım aşamasına girdiğinin kanıtıydı. Sistem tarihsel bakımdan insanlığın ve uygarlığın sağlıklı ve özgürce gelişmesinin önüne artık bir engeldi ve devrimlerle yıkılmalıydı. Bu nesnel bir tarihsel ihtiyaçtı. 1917'de kapitalist dünya sisteminin en zayıf halkası olan Rusya'da kopan Sosyalist Ekim Devrimi, bu tarihsel dönemi başlattı. Çağ açan bu muazzam tarihsel olay, sistemin ebedi olmadığının bir ilk somut kanıtı olarak kapitalizmin girmiş bulunduğu genel bunalımı kesinleştirdi, onu yeni boyutlar katarak derinleştirdi. Yeni çağ artık yalnızca kapitalizmin yeni bir aşaması olan emperyalizmle değil, fakat aynı zamanda, bizzat bu aşamanın kendisiyle olanaklı hale gelen proleter devrimler dönemiyle de karakterize olmaktaydı.

Emperyalist savaşın olgunlaştırdığı devrimci buhran Ekim Devriminin dünyayı sarsan etkisiyle de birleşince, kıta Avrupası yıllarca süren bir devrimci çalkantılar dönemi yaşadı. Bir dizi ülkede proletaryanın iktidar girişimlerinin sonuçta başarısızlığa uğraması, bu olayların tarihsel önemini ortadan kaldırmaz. 1917-1921 döneminde yoğunlaşan, sonraki bir kaç yılda yeni örnekleri görülen tüm bu devrim girişimleri, Ekim Devriminin bir istisna olmadığının, onunla insanlığın yeni bir döneme, bir proleter devrimler dönemine girmiş bulunduğunun kanıtlarıydılar.

Öte yandan, kapitalizmin emperyalist aşamayla birlikte bir dünya sistemi haline gelmiş olması, tarih sahnesine sömürge, yarı-sömürge halklarının ulusal uyanışını ve emperyalist köleliğe karşı devrimci ulusal başkaldırılarını çıkardı. Ekim Devriminin görülmedik bir ivme kazandırdığı bu devrimci süreç, 20. yüzyılın büyük bir bölümüne damgasını vuran ve kapitalizmin genel bunalımını ağırlaştıran bir öteki tarihsel etken oldu. 1917-1921 devrimci buhranını yalnızca Rusya'nın

kaybıyla atlatmayı başaran ve 20'li yıllar boyunca geçici ve nispi bir toparlanma yaşayan dünya burjuvazisi, daha bu aynı yıllarda Doğu'da Çin Devriminin sarsıntısıyla boğuşmak zorundaydı.

1929'da patlak veren ve dünya kapitalizmini yıllarca soluksuz bırakan "büyük bunalım" kapitalist dünya ekonomisinin özünde yatan derin çelişmelerin ürünüydü ve dünya burjuvazisinin Ekim Devrimiyle birlikte kapılmış bulunduğu tarihsel karamsarlığı iyice pekiştirdi. Tüm 30'lu yıllar Avrupa'da bir toplumsal-siyasal istikrarsızlık ve devrimci çalkantılar dönemiydi. Burjuva gericiliğinin buna tepkisi faşizm oldu. Buhran emperyalistler arasındaki çelişkileri keskinleştiriyor ve yeni bir emperyalist paylaşım savaşını zorluyordu. Böylece faşizmi, daha birincisinden bu yana 20 yıl ancak geçmişken yeni bir emperyalist savaş izledi. 6 yıl süren ve onmilyonlarca insanın yaşamına malolan, Avrupa'yı ve sosyalist Sovyetler Birliği'ni harabeye çeviren bu savaş, kapitalist dünya sisteminin insanlığın ve uygarlığın önünde gerçek bir ayakbağı haline geldiğinin yeni bir kanıtı oldu. İnsanlığı kapitalizmin ürünü faşizm belasından sosyalist Sovyetler Birliği ve hemen tüm ülkelerde komünistler önderliğinde savaşan devrimci Avrupa halkları kurtardılar. Savaşı Doğu Avrupa'nın kapitalist sistemden kopması, bunu ise Uzak Doğu'da Çin, Kore ve Vietnam devrimleri izledi.

Bugün ebediliği kutsanan kapitalist dünya sisteminin yüzyılın ilk yarısındaki ve yaklaşık 40 yıl önceki bilançosu kabaca buydu. Tarihsel ölçülerle bakıldığında daha düne ait bu olaylar toplamı, bir dünya sistemi olarak kapitalizmin bir genel bunalım aşamasına girdiğine, onulmaz çelişkilerle yüzyüze bulunduğuna, Batı'da proleter devrimlerin, Doğu'da milli kurtuluş devrimlerinin tehditi altında olduğuna dair marksist-leninist tahlilleri doğrulamıştır. Olayların varacağı sonuçlara ilişkin olarak yüzyılın ilk bir kaç on yılında taşınan ve daha çok da Ekim Devrimi coşkusundan beslenen iyimser beklentilerin (erken bir muzaffer dünya devrimi) gerçekleşmemiş olması, bu doğrulanmanın büyük teorik ve tarihsel önemini azaltmaz. Tarihin zikzaklı seyri elbette önceden kesin bir biçimde kestirilemezdi. Fakat sistemin çelişkileri ve bu çelişkilerin beslediği devrimci süreçlerin yönü, tüm insanlığı derinden sarsan olaylarla açığa çıkmıştır. Gerisi yalnızca bir tarihsel zaman sorunudur.

Bununla birlikte, yediği büyük darbelere ve uğradığı önemli kayıplara rağmen, kapitalist dünya sisteminin yüzyılın ikinci yarısında kendini toparladığı ve dahası yüzyılın ilk yarısında uğradığı kayıpları bugün büyük ölçüde artık giderdiği de bir gerçektir. Kapitalizmin ebediliğine ilişkin efsane de zaten bu güncel gerçeğe dayandırılmaktadır.

Kapitalist dünya sistemi bu geçici toparlanmayı bir dizi etkene borçludur.

Birincisi, ABD hariç, dünya egemenliğinde başa güreşen başlıca emperyalist ülkeler savaştan ya yenik ve yıkık (Almanya, Japonya, İtalya) ya da galip olsalar bile yıkık ve güçsüz (İngiltere ve Fransa) olarak çıktılar. Bu, ABD emperyalizminin kapitalist dünya sistemi üzerinde tam ve mutlak bir hegemonya kurması, böylece sistemi zayıflatan emperyalistler arası çelişkilerin bir süre için geri planda kalması anlamına geliyordu. Aynı zamanda bu etken, hegemonik güç ve sistemin dünya jandarması olarak ABD'nin, dünya ölçüsünde tüm emperyalist-gerici güçleri sosyalist kampa ve devrimci süreçlere karşı bir blok halinde birleştirip örgütlemesi olanağı demekti.

İkincisi, savaş sonrası dönem kapitalist dünya ekonomisi için, arada yer yer ve kısa süreli bazı daralmalar yaşansa bile, tarihinin belki de en uzun ve en büyük genişleme dönemi oldu. Kapitalizm dünya ölçüsünde (coğrafi olarak) yayılarak ve iktisadi ve toplumsal yaşamın yeni yeni alanlarına nüfuz edip derinleşerek, büyük bir genişleme yaşadı. Teknolojik yenilikler bunu kolaylaştırdı. 1970 başlarına kadar süren bu genişleme dönemi, kapitalist sisteme nefes aldırttı. Batı burjuvazisi bu genişleme sayesinde ve dünya ölçüsünde bağımlı ülke halklarının sefaleti pahasına elde ettiği aşırı karlardan, kendi işçi sınıfına yatıştırıcı bir pay verme olanağı buldu. Buna "refah devleti" efsanesi ile ideolojik bir kılıf da giydirince, kendi işçi sınıfını yozlaştırarak, bir kaç kısa ara çıkış ('68 Fransa vb.) dışında tutulursa, uzun bir dönem için kendisinin uysal bir uzantısı haline getirmeyi başardı. Bu toplumsal olgu, ikinci emperyalist savaş döneminden hayli güçlenerek çıkan Batı Avrupa komünist partilerinin yozlaşmasının, giderek sosyal-demokratlaşmasınm da madditoplumsal zemini oldu. Böylece Batı burjuvazisi "iç cephe"de rahatlama olanağı buldu.

Üçüncüsü, içte bürokratik yozlaşma, dışta emperyalizmin soğuk savaş baskısının bir ürünü

olarak, 1950'lerde Sovyetler Birliği'nde yaşanan köklü yön değişikliği, sosyalist kampı ve dünya komünist hareketini kendi içinden böldü, güçten düşürdü. Bölünme ve yozlaşma süreçleri dünya devrim sürecini zayıflattı, devrimci güçleri demoralize etti, tek tek ülkelerdeki iktidar mücadelesini zaafa uğrattı. Öte yandan, yozlaşmanın Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa toplumlarındaki sonuçları, dünya burjuvazisinin elinde kendi işçi sınıflarını uyuşturmada ek bir ideolojik silaha dönüştü.

Dördüncüsü, savaş sonrası bir kaç onyılın en önemli tarihsel olayları içinde yer alan milli kurtuluş devrimleri fırtınası, klasik sömürgeciliğin çöküşüne yolaçarak emperyalist sistemi sarsmakla birlikte, bir kaç istisna dışında genel olarak burjuvazinin denetiminde kaldı. Bu, milli bağımsızlığa rağmen bu ülkelerin kapitalist dünya sistemi içinde kalması ve çok geçmeden, yeni sömürgeci yöntemlerle yeniden kapitalist sistemin güç ve yaşam kaynaklarına dönüşmesi anlamına geliyordu. Sosyalist kamptaki ters gelişmeler ve emperyalist ülke proletaryasının kendi burjuvazisinin yedeğindeki konumu ve tutumu, emperyalist dünya burjuvazisinin, Doğu'nun ve Güney'in bu milli kurtuluş fırtınasını kolay atlatmasını olanaklı kıldı. Bu süreç "kapitalist olmayan yol" tezlerinden ideolojik ve politik bir destek de buldu.

Tüm bu etkenlerin karmaşık etkileşiminin oluşturduğu tarihsel ortamda kendini yeniden toparlayan dünya burjuvazisi, denebilir ki son bir kaç on yılda tarihsel inisiyatifi ele aldı. Eski sosyalist ülkelerdeki yozlaşma ve kapitalist restorasyon süreçlerini ideolojik ve iktisadi cephelerden gitgide daha kuvvetli biçimde etkilemeyi başardı. Böylece 1989'a gelindiğinde (Doğu Avrupa'da çöküş ve Sovyetler Birliği'nin boyun eğmesi), kapitalizmin ebediliğini ve "tarihin sonu"nu ilan edecek politik-psikolojik ortamı bulmuş oldu.

Gerçekte ise, 20. yüzyılın, insanlığı iki kez toplu yıkıma götüren emperyalist savaşlar, gerici bölgesel savaşlar, faşist barbarlık, tüm yıkıcı sonuçlarıyla "büyük bunalım"lar, sert sınıf mücadeleleri, iç savaşlar ve devrimlerden oluşan kaba bilançosu, kapitalist dünya sisteminin onulmaz çelişkiler içinde debelendiğinin, tarihsel bir sistem olarak dönülmez bir biçimde bir genel bunalım aşamasına girdiğinin kanıtıdır. Eğer o buna rağmen yüzyılın sonunda hala ayakta ve dahası şaşırtıcı bir biçimde hemen hemen tüm dünyaya egemense, bu onun, sonuçları insan yaşamının tüm alanlarında hergün yeniden yeniden kendini gösteren ve bu sistemi kaçınılmaz bir biçimde yıkıma götürecek olan çelişkilerden kurtulduğunu değil, fakat yalnızca kendi ömrünü uzatma, kaçınılmaz yıkılışını geciktirme yeteneğini gösterir. Marksizm-Leninizmin yüzyılın başında onun bu yeteneğini tümden gözden kaçırdığı söylenemez. Fakat bunu, tarihsel sürecin gelecekteki seyrinde ortaya çıkması her zaman muhtemel, önceden kestirilmesi ise doğal olarak çok güç ya da olanaksız karmaşık etkenleri yeterince hesaba katmayarak, gereğinden fazla küçümsediği de bir gerçek. Geçmişin bu abartılı iyimserliği ile fazlaca yüklü olup da bugünün gerçeklerine tarihsel ölçülerle bakamayanların, burjuvazinin güçlü olduğu tartışmasız ideolojik baskısı altında tarihsel perspektifi yitirenlerin, böylece devrimci iyimserliklerini de yitirmelerine şaşılmamalıdır.

II

Görünüme bakılırsa bugün bir sistem olarak kapitalizm dünya ölçüsünde gücünün doruğundadır. Doğu Avrupa'daki gelişmelerden sonra, bir iki önemsiz istisnayla kayıplarını artık resmen gidermiş durumdadır. Yine bir kaç istisna sorun dışında milli kurtuluş devrimlerinin sarsıcı evresi atlatılmış, ulusal bağımsızlığını büyük fedakarlıklar pahasına kazanan ülkeler bile yeniden ve tümüyle sisteme dahil edilmişlerdir. Dünya komünist hareketi son derece güçsüzdür, devrimci güçler zayıf ve dağınıktır. Zaman zaman hoşnutsuzluk belirtileri gösterse de emperyalist ülke işçi sınıfları düzenin uysal eklentileridir. Orta kuşak ülkelerdeki devrimci hareketliliklerin önü alınamıyor olmakla birlikte, bu potansiyeli iktidar mücadelesine yöneltecek öncü kuvvetler ya yoktur ya çok zayıftır. Yeni bir dünya düzeni şekillenmektedir, emperyalist kamp iktisadi alanda sert bir rekabeti yaşıyor olsa bile, siyasal ve askeri planda hala iç birliğini korumaktadır. Bu sayede, bölgesel planda zaman zaman ortaya çıkan geçici anlaşmazlıklar ve statükoyu bozan sistem içi eğilimler kadar, sistem karşıtı devrimci gelişmeler de kolayca denetim altına alınabilmektedir, vb. vb.

Bu görünüm bugünkü biçimiyle belli bakımlardan gerçeklik yönleri taşımıyor değil. Ama yine de sözkonusu olan aslında yalnızca

görüntüdür ve gerisinde kapitalizmin keskinleşen tüm temel çelişkilerinin üzerinde beliren ya da olgunlaşan başka gerçekler yer almaktadır. Özetle;

1) Kapitalist dünya ekonomisinin savaş sonrasında girdiği uzun süreli genişlemenin nefesi çoktan, daha '60'lı yılların sonunda kesilmiştir ve nerdeyse yirmi yıldır durgunluk ve daralmalarda ifadesini bulan bir bunalım içindedir.

2) Kapitalizmin emperyalist aşamada kendini daha da şiddetli bir şekilde gösteren eşit olmayan gelişme yasası, doğal olarak savaş sonrası dönemde de işleyerek, emperyalist sistemin bir zamanlar sağlam ve sürekli görünen iç birliğini dönülmez bir biçimde bozmuştur. Daha '70'li yılların başında ABD'nin mutlak görünen hegemonyası çözülmeye başlamış, sahneye AET ve Japonya çıkmıştır. Varşova Paktının varlığı karşısında yavaş bir gelişme gösteren emperyalist kampın iç çelişmeleri, bugün artık bu dizginleyici engelden de kurtulmuş ve serbest kalmıştır. Doğu Avrupa'daki yıkılış emperyalist sistemin savaş sonrasında yaşadığı iç birliğin bitiş çanı olmuştur aynı zamanda.

3) İktisadi bunalım ve başlıca kapitalist güç mihrakları arasında sertleşen iktisadi rekabet, gelişmiş kapitalist ülkelerin işçi sınıfının yaşam koşullarında sürekli bir kötüleşmeye yolaçıyor. Bu durum çelişki ve çatışmaları beslediği ölçüde, emperyalist burjuvazinin kendi işçi sınıfı üzerinde kurduğu kontrolün zayıflaması demektir. Öte yandan, militarizm, müdahale ve saldırganlık, bölgesel savaşlar, aşırı kar hırsının getirdiği ekolojik yıkım, tekellerin kışkırtıp beslediği ırkçılık ve faşist akımlar, tekelci kapitalizmin bütün bu "yan ürünler"i, bu ülkelerin küçük-burjuva ara katmanlarında ilerici bir tepkiyi beslemektedir. (Körfez savaşma kitlesel tepkiler örneği.)

4) Emperyalist sistem savaş sonrası dönemin milli kurtuluş devrimleri sarsıntısını atlatmıştır. Fakat gerek bu ülkelerin, gerekse bir dizi öteki bağımlı ülkenin yaşadığı kapitalist gelişme, bu ülkelerde modern sınıf ilişkileri temeli üzerinde yeni bir çatışma zemini yaratmıştır. Çözümsüz iktisadi ve toplumsal sorunlarıyla sürekli bir istikrarsızlık kuşağı oluşturan ve devrim potansiyeli taşıyan bu ülkelerin pek çoğunda genç ve gürbüz bir işçi hareketinin gelişiyor olması, geleceğin devrimci süreçleri için büyük bir tarihsel önem taşımaktadır. Özellikle "orta kuşak" denilen ülkeler kapitalist dünya sisteminin proleter devrim olanaklarına sahip zayıf halkalarıdır. Öte yandan, bağımlı ülkelerin geniş ezilen kitleleri Ortadoğu örneğinde de görüldüğü gibi, sisteme karşı gün geçtikçe büyüyen bir öfke ve başkaldırı içindedirler.

5) Doğu Avrupa'nın kapitalist dünya sistemine iktisadi ve politik bakımdan tam entegrasyonu dünya burjuvazisine bir süre için ideolojik-politik bir açık üstünlük vermiş olmakla birlikte, bu ülkelerdeki politik istikrarsızlık ve gitgide şiddetlenen politik-toplumsal çalkantılar, kapitalist dünya sistemi için ciddi sorunlar yaratacaktır. Bu ülkeler umulan düzeyde karlı ve güvenceli pazarlar ve yatırım alanları olamadıkları gibi, yaşadıkları toplumsal çatışma ve hareketliliklerle Batılı kapitalist ülkelerin emekçi sınıflarını etkilemek potansiyeli taşımaktadır. Sovyetler Birliği ve Doğu Almanya'da bugünden görülebildiği gibi, bir bütün olarak Doğu Avrupa ülkeleri, yeni bir işçi hareketinin şekilleneceği öncelikli alanlar arasındadır.

6) Dünya komünist ve devrimci hareketinin zayıflığı açık bir olgudur. Fakat bu yeni bir durum olmadığı gibi, asıl önemli olan onun, güçsüzlüğünün en alt noktasını yavaş yavaş geride bırakarak artık yeni bir güçlenme dönemine giriyor olmasıdır. Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'daki gelişmeler zayıflık yaratmak bir yana, dünya komünist ve devrimci hareketini ağır bir kamburdan ve yılların yanılsamalarından kurtarmış, yenilenip gelişmesinin önünü açmıştır. Buna tam da bu sayede ve bizzat bu ülkelerde gerçek bir komünist hareketin yeniden şekillenmesi olanağı da eklenmelidir. (Sovyetler Birliği'nde bunun şimdiden açık belirtileri var.) Ayrıca tüm saptırıcı ve kısırlaştırıcı vesayetlerden kurtulmuş olmak, marksist-leninist hareketin özgür teorik gelişmesi ve atılımı için paha biçilmez bir tarihsel ortam ve olanak demektir.

Ayrı bir konu olan sonuncu bir yana bırakılarak kapitalist dünyanın birbirleriyle bağlantılı bu gerçeklerine daha yakından bakıldığında, burjuva propagandanın amaçlı olarak estirdiği iyimser havanın tersine, onu yeni dönemde fırtınalı yıllar beklediği görülecektir.

III

İlerici iktisatçılar ve iktisat tarihçileri tarafından hemen ittifak halinde "büyük bunalım" olarak

tanımlanan kapitalist dünya ekonomisinin bugünkü bunalımı, yalnızca 20. yüzyılın ilk iktisadi bunalımı olan ve 1929 yılında patlak veren "büyük depresyon" ile kıyaslanabilmektedir. Kapitalist dünya sistemi 1929 yılında başlayan ve tüm '30'lu yıllar boyunca sistemin varlığını tehdit eden "büyük depresyon"dan, ancak İkinci Dünya Savaşı ile birlikte kurtulabildi. Dünya emek ve sermaye cephelerindeki paralel beklentilere rağmen, savaş sonrası dönem kapitalizmin bir yeni bunalımıyla değil, tersine, kapitalizmin tarihinde o güne dek görülmemiş düzeyde ve uzunlukta bir iktisadi canlanma ile karakterize oldu. Daha çok ABD ekonomisinde zaman zaman ortaya çıkan hafif ve kısa süreli durgunluklar dışında, kapitalist dünya ekonomisi '50'li ve '60'lı yıllar boyunca sürekli bir büyüme yaşadı.

Savaştan tahribata uğramadan çıkan ABD'nin muazzam iktisadi olanakları ve bu olanakların dünya egemenliği doğrultusunda seferber edilmesi, bunun dünya pazarında yarattığı büyük genişleme, savaş yıkıntılarının onarımı, başlangıçta savaş ihtiyaçları içinde ortaya çıkanlar da dahil teknolojik yeniliklerin iktisadi yaşama yaygın uygulanışında elde edilen başarılar, ekonomide ABD'nin tüm kapitalist dünya jandarmalığını olanaklı kılacak düzeyde bir aşırı militarizasyon, Kore ve Vietnam savaşlarının yarattığı aşırı askeri talep ve tüm bunlara eklenebilecek diğer bazı etkenler, bu uzun süreli canlanma ve büyümeyi olanaklı kıldı. ABD'nin kapitalist dünya üzerindeki tartışmasız hegemonyası ise, hem buna uygun güvenli bir dış siyasal çerçeve oluşturdu, ve hem de, bunun da bir uzantısı olarak, iki savaş arası dönemde emperyalist mihraklar arası keskin rekabetin dünya pazarında yarattığı bölünmeyi ve dünya mali sistemindeki kargaşayı giderecek düzenleme ve kurumlaşmaları olanaklı kıldı. Böylece iktisadi büyümeyi kolaylaştıran bir uluslararası ticari ve mali ilişkiler sistemi elde edildi.

Fakat ne kadar umulmadık ve şaşırtıcı olursa olsun, kapitalizmin çelişkili doğası, bizzat sermaye birikiminin aşırı büyümesinin harekete geçirdiği çelişkiler düşünüldüğünde, bu uzun süreli büyümenin bir yerde tıkanması, yerini bu kez uzun süreli bir bunalıma bırakması gerekirdi, bu kaçınılmazdı. Zira kapitalizmde iktisadi bunalım, tam da bir önceki dönemin canlı büyümesinin kaçınılmaz ürünüdür. Tam da burjuva ideologlarının kapitalizmin artık ebedi istikrara kavuştuğunu, bunalımların artık tarihe karıştığını iddia ettikleri bir sırada, '60'lı yılların sonunda, beklenen gerçekleşti. Bugün hala sürmekte olan büyük bunalımın ilk belirtileri, kapitalist dünya ekonomisinin belkemiği olan ABD'de başgösterdi. Bunun 1971 yılında dünya para sisteminin çöküşü, onu ise 1974-76 döneminde belli başlı tüm kapitalist merkezleri kucaklayan resesyon izledi.

Kapitalist dünya sistemi bu tarihten beri ve etkisi hafif canlanma dönemlerine rağmen hala atlatılamayan genel bir bunalım içindedir.

Kapitalist dünya ekonomisinin tüm halkalarında değişik düzeylerde ve biçimlerde yansıyan bu bunalım henüz genel bir durgunluğun sınırlarını aşmış değil. Fakat 1987 ve 89 yıllarında peşpeşe tekrarlanan ani ve sarsıcı borsa krizlerinde görüldüğü gibi, sistem bir çöküş tehlikesinden kurtulmuş da değil.

Şimdiki bunalım kapitalizmin tipik bir aşırı üretim bunalımıdır ve tüm büyük kapitalist ekonomilerde durgunluğa yolaçmış bulunuyor. Durgunluk beraberinde kitlesel işsizliği getirmektedir. Bir zamanlar tam istihdamla övünen OECD ülkelerinde son yıllarda işsizlik 25-30 milyon gibi büyük rakamlar arasında seyretmektedir. Sürekli kitlesel işsizliğe sürekli bir enflasyon eşlik etmektedir. Durgunluğun etkilerini hafifletmek, ticaret ve endüstri çarkını bir çöküşten korumak üzere herşeye rağmen işletmek amacıyla izlenen finans politikaları, kapitalist dünya ekonomisinde bir borç, kredi ve spekülasyon patlamasına yolaçmış bulunuyor. Borsaların kapitalist ekonominin en hassas ve en zayıf noktaları olarak sık sık ısınması bundandır. Kapitalist dünya ekonomisi bugün bir borç denizi içinde yüzüyor ve işin aslında son yıllardaki nispi canlanmasını buna borçlu. Borç denilince genellikle bağımlı ülkelerin aşırı yükü akla gelir. Oysa gelişmiş kapitalist ülkelerin iç piyasalarında daha büyük ve sistemi aynı ölçüde tehdit eden firma borçları da büyük bir sorundur ve dünya mali sistemindeki hassas durumun bir öteki temel nedenidir. (1987 yılında bağımlı ülke borçlarının toplam 1 trilyon dolar tutarken, yalnızca ABD'de mali olmayan şirketlerin borcu 1,5 trilyon doları bulmaktaydı.) Buna bunalım döneminde dünyanın en borçlu ülkesi durumuna gelen ABD'nin devlet borçları da eklenmelidir.

Öte yandan, bunalımın ağır sonuçları başlıca kapitalist merkezler arasında her alandaki iktisadi

rekabeti kızıştırmakta, bu ise gerisin geri bunalımı ağırlaştırıcı etkilere yolaçmaktadır. Yine de, özellikle borsa krizleri esnasında daha açık görülebildiği gibi, genel bir çöküş tehlikesine karşı emperyalist ülke hükümetleri henüz bazı ortak ve birbirini tamamlayıcı politikalar izleyebilmektedirler. Fakat muhtemelen ilerde, rekabetin daha da sertleştiği koşullarda, bu işbirliği bugünkü kadar kolay gerçekleşmeyecektir.

Kapitalist dünya ekonomisinin bunalımı, doğal olarak, bağımlı ülkelerde daha aşırı ve yıkıcı sonuçlarla yaşanmaktadır. Öncelikle belirtilmelidir ki, savaş sonrası genel büyümenin sonuçları geri ve bağımlı ülkelerde hızlı bir kapitalist gelişme olarak yaşanmış olsa bile, bu gelişmenin kendine özgü yapısı bu ülkeler için ağır bir toplumsal fatura olmuştur. Emperyalist ülkelerin istikrar ve nispi refahla övündükleri savaş sonrası dönem, geri ülkelerde ağır toplumsal sorunlar, aşırı bir iç ve dış sömürü, açlık, yoksulluk, konutsuzluk, cehalet, işsizlik, toplumsal çalkantılar, siyasal istikrarsızlıklar, siyasal baskılar, kanlı askeri rejimler karmaşası olarak yaşanmış, bu zemin doğal olarak sert sınıf çatışmalarına ve devrimci mücadelelere temel olmuştur. Bu yönüyle ele alındığında, kapitalist dünya sistemi, savaş sonrası dönemde sistemin bağımlı bölgelerinde sürekli bir bunalım içinde olmuştur. Emperyalist metropollerin savaş sonrası dönemin nispi refahına bir yönüyle de geri ve bağımlı ülkelerin acı ve sefaleti üzerinden ulaştıklarını belirtmek bile gereksiz.

Emperyalist ülkelerde 1970'lerde patlak veren iktisadi bunalım, bu ülkelerin durumunu iyice ağırlaştırdı. Kapitalist dünya ekonomisi zincirinin halkaları olarak bağımlı ülkeler bunalımın sonuçlarını dolaysız olarak yaşadılar. Fakat bunun da ötesinde, kapitalist dünya ekonomisinin eşit olmayan ilişkilere dayalı yapısı ve işleyişi ile emperyalist hükümetlerin uluslararası iktisadi ve mali kuruluşlarla koordineli olarak izlediği politikalar, metropollerdeki bir kısım yüklerin geri ülkelere ayrıca aktarılmasını sağladı. IMF yönetimindeki "istikrar politikaları" bunun aracı oldu. Dünya borç ve kredi sistemi buna hizmet etti. Bu, bağımlı ülkelerde bunalımın sonuçlarını katmerleştirdi.

Bunalımla birlikte belirginleşen bir başka gerçeğe de değinilmelidir. Batı burjuvazisi teknolojik gelişmede elde ettiği tartışmasız başarıyı uzun yıllar bir ideolojik silah olarak kullandı. Bugünkü bunalım bu yolla körüklenen efsaneleri de yıkmıştır. Teknik gelişme ile işgücünden tasarruf kapitalizmin hiç de yeni olmayan asli bir eğilimidir. Fakat tam da bu yolla işsizliği sürekli büyütmek ise kapitalizmin özünde yatan ve yine hiç de yeni almayan temel çelişmelerden biridir. OECD ülkelerinde yer yer % 10'u bulan, toplam olarak 25-30 milyon arasında oynayan büyük işsizlik oranı, bu çelişmeyi bütün haşmetiyle sergiliyor. Öte yandan, teknolojik gelişmelerin de yardımıyla daha hızlı ve daha yoğun bir üretim, özel mülkiyet ve üretim anarşisi koşullarında yalnızca, biraz erken ya da geç ama mutlaka, bir yeni aşırı-üretim bunalımıyla tıknefes olmak demektir - kapitalizmin özünde yatan bir öteki temel çelişme! Sürmekte olan bunalım, bu çelişmeyi apaçık sergileyerek, teknolojik yeniliklere dayandırılan efsaneyi bu yönüyle de yıkmıştır.

* * *

Dünya kapitalist sisteminin bugünkü iktisadi bunalımına, emperyalist sistemin iç bölünmesi ve rekabetinde ifadesini bulan ve başlangıcı yaklaşık olarak iktisadi bunalımın başlangıcına denk gelen hegemonya bunalımı eşlik etmektedir. Tıpkı iktisadi bunalımın kendisi gibi, '50'li ve '60'lı yıllardaki kapitalist gelişmenin, fakat kuşkusuz bu gelişmenin her zaman olduğu gibi farklı kapitalist ülkeler arasında eşitsiz olarak yaşanmış olmasının ürünü olan bu iç bölünme ve rekabet, kapitalist bunalımdan beslenmekte, gerisin geri onu beslemektedir.

19. yüzyılın ilk üç çeyreği, "dünyanın atölyesi" olmak sayesinde dünya pazarının da egemeni olan İngiltere'nin egemenliği dönemiydi. *Pax Britanica* olarak adlandırılan bu dönem, yeni emperyalist merkezlerin belirmesi (Almanya ve ABD), hızlı bir gelişme ile İngiltere'ye yetişmeleri ve yeni bir emperyalist paylaşım mücadelesine girişmeleri ile, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında son buldu.

20. yüzyıla geçişle birlikte sertleşen dünya hegemonyasına yönelik emperyalistler arası rekabet ve çatışma, birinci emperyalist paylaşım savaşıyla sonuçlandı. Yeneni de yenileni de güçsüz düşüren bu savaşın gerçekten karlı tek emperyalist ülkesi ABD oldu, fakat Almanya'yı köleleştiren Versay antlaşmasına rağmen kapitalist dünya

üzerinde hegemonya kurmak mücadelesi sonuçlanmamış olarak kaldı. İki savaş arası dönem kapitalist dünyada bölünme, bloklaşma ve her alanda süren sert bir rekabet ve çatışma dönemi oldu. İkinci Dünya Savaşıyla sonuçlandı.

Savaş sonrası dönem kapitalist dünya sistemi içinde ABD'nin mutlak egemenlik dönemi oldu. ABD dışındaki emperyalist ülkeler savaştan yenik ya da güç kaybetmiş olarak çıktılar. Oysa ABD savaştan iktisadi ve askeri alanda muazzam ölçülerde güçlenmiş olarak çıktı. Bu gücünü gecikmeksizin dünya ölçüsünde seferber ederek kapitalist dünyanın rakipsiz egemen gücü haline geldi. Artık tüm kapitalist dünya ABD emperyalizminin liderliği ve koruması altındaydı *(Pax Americana)*. Sosyalizme ve dünya devrim sürecine karşı başta Avrupa olmak üzere dünyanın istisnasız her yerinde sistemin koruyucu jandarması artık ABD idi. Kapitalist dünyanın iktisadi, politik ve askeri güçlerini bir dizi ilişki ve kurumlaşma içinde birleştirip koordine etti. Üstelik bunu, kendi çıkarlarını sistemin genel çıkarlarıyla az görülür bir başarıyla bağdaştırıp uyumlulaştırarak yaptı.

Tıpkı bunalımsız kapitalizm hayaline benzer bir biçimde, emperyalist dünyanın kendi iç ilişkilerinde de bölünme ve çatışmaların artık son bulduğu, neredeyse ultra-emperyalist bir aşamanın ABD liderliğinde artık gerçekleştiği hayali egemen olmuştu ki, kapitalizmin nesnel yasaları ve kaçınılmaz çelişkileri bu alanda da kendini bütün kesinliğiyle göstermekte gecikmediler.

"Eşitsiz ekonomik ve siyasal gelişme, kapitalizmin mutlak yasasıdır" (Lenin). Kapitalist dünya ekonomisi '50'li ve '60'lı yıllar boyunca genel bir büyüme yaşadı. Ne var ki, bu büyümenin hızı, kapsamı ve sonuçları, eşitsiz gelişmenin bir sonucu olarak, her bir kapitalist metropolde farklı oldu. Özellikle bir dönemin dünya sömürge imparatorluğu İngiltere sistem içinde daha da gerilere kayarken, Federal Almanya ve Japonya gitgide iki iktisadi güç olarak '70'lerin başında, tam da büyük bunalımın patlak verdiği bir dönemde, ABD'nin rakipleri konumuna ulaştılar. ABD ise iki farklı nedenle göreli bir güç kaybı sürecindeydi. İlkin Vietnam'da simgelenen dünya halklarının devrimci mücadelesiyle siyasal ve askeri alanda, sonra da rakiplerinin gelişme hızına ayak uyduramadığı ölçüde iktisadi alanda... Vietnam savaşı ABD için yalnızca siyasal ve askeri bir yenilgi olmakla kalmadı, bu savaşı finanse etmek için izlenen politika iktisadi bakımdan ters teperek ABD ekonomisinin bunalıma girmesini hızlandırdı. Dolara güç kaybettirerek ona bağlı savaş sonrası uluslararası para sisteminin çöküşüne yolaçtı. Kapitalist dünyanın dolara endeksli para sistemi, ABD'nin iktisadi alandaki hegemonyasının simgesiydi; çöküşü ise doğal olarak bu hegemonyanın çöküşü oldu.

Kukşusuz ABD yeni rakiplerine göre bile, hala dev bir iktisadi güçtü; ama artık rakipsiz değildi. Savaş sonrasında sistemin lideri olarak toparlanmasına yardım ettiği emperyalist ülkeler artık onun iktisadi alandaki rakipleriydi. AET ve Japonya'nın ABD aleyhine iktisadi güçlenmesi tüm '70'li ve '80'li yıllar boyunca sürdü. Bunalımın sonuçlarını paralel yaşayan kapitalist metropoller bu sonuçlardan aynı düzeyde etkilenmediler. İktisadi bunalım ABD'nin gerilemesini hızlandırdı. Varşova Paktı karşısında emperyalist Batı blokunun askeri lideri olmak, onun rakipleri karşısındaki iktisadi konumunu olumsuz etkileyen bir öteki faktör oldu.

Rakip emperyalist güçler arasında pazarlar ve iktisadi nüfuz alanları için rekabet emperyalizmin özünde vardır ve eşitsiz gelişme bu rekabeti şiddetlendirir. Başlıca ABD, AET ve Japonya'dan oluşan Batılı emperyalist mihraklar, uzun yıllardır kıyasıya bir iktisadi rekabet içindedirler. Kapitalist dünya pazarının birliği sürüyor. Fakat savaş sonrası bir kaç onyılın yumuşak ve uyumlu dönemi artık tarihe karışmıştır. İktisadi bunalım rekabeti şiddetlendiren bir etkide bulunmaktadır. Yakın dönemin kendine özgü tarihsel koşulları nedeniyle (Doğu Blokunun varlığı) bu rekabet esas olarak iktisadi, kısmen siyasi olabildi, askeri alana ise denebilir ki pek yansımadı. Savaş sonrasında sosyalist dünya ile kapitalist dünya arasında ortaya çıkan güç bloklaşması, sosyalist kamptaki bölünmeye ve eski sosyalist ülkelerdeki restorasyon süreçlerine rağmen, yakın yıllara kadar Sovyetler Birliği liderliğindeki Varşova Paktı ile ABD liderliğindeki NATO arasında siyasal-askeri bir kutuplaşma olarak yaşayageldi. Özellikle '70'li yıllar boyunca, "detant" türü aldatmacalara karşın, akılalmaz boyutlarda bir silahlanma yarışına dönüştü. Öte yandan, ABD'nin yeni iktisadi rakipleri İkinci Dünya Savaşının yenikleriydi ve savaştan askeri güçlerini yitirerek çıkmışlardı. Sonradan ABD eliyle silahlan-

dırıldılar, ama yine de (kısmen Fransa hariç) öteki emperyalistlerle birlikte ABD'nin askeri vesayetinde kaldılar. Bu aynı zamanda politik vesayet de demekti ve emperyalistler arası çelişkileri bastıran, iktisadi rekabetin politik ve askeri alana serbestçe genişlemesini engelleyen bir işlev gördü. Yine de, özellikle '80'li yıllar boyunca, AET Avrupa'da (Doğu Avrupa'yla ilişkileri de dahil) ve diğer bazı bölgelerde, Japonya Pasifik Asya'sında politik etkilerini güçlendirdiler.

Bugün ise artık Doğu Bloku yoktur. Biçimsel varlığına rağmen Varşova Paktı çökmüştür. Doğu Avrupa ülkeleri daha şimdiden Avrupa'nın iktisadi ve politik etkinlik alanları haline geldiler. Sovyetler Birliği şimdilik dünya egemenliği mücadelesinde başa güreşen bir güç olmaktan çıktı ve iktisadi bakımdan Batılı emperyalistlere avuç açar hale geldi. Bu savaş sonrası güç ilişkileri ve kurumlaşmalarında köklü bir altüst oluş demektir. Bu gelişmenin konumuz açısından tarihsel anlamı ve önemi, emperyalistler arası çelişkilerin serbestçe gelişmesinin önündeki engellerin kalkmış olmasıdır. Bugün henüz bir geçiş evresi yaşanmaktadır. Batılı emperyalistler henüz siyasal ve askeri birliklerini koruyor görünüyorlar. Körfez krizinde ve savaşında bunu gösterdiler. Fakat bir dizi ortak çıkarın kuvvetli bir şekilde örtüştüğü bu özel olay bile, onlar arasındaki belirgin çıkar ve politika farklılaşmasının gizlemeye yetmedi. ABD'nin Körfez krizindeki şiddetli tepkisi, bir yönüyle de, dev askeri gücünü kullanarak kapitalist dünya sistemi içindeki liderliğini yeniden sergileme, askeri üstünlüğüne dayanarak rakipleri karşısında politik (ve Ortadoğu'nun petrolleri düşünülürse, iktisadi) üstünlük sağlama çabasıydı. Benzer amaç ve kaygılar yeni dönemde ABD emperyalizmini daha "aktif", demek oluyor ki daha saldırgan kılacaktır.

Fakat kesin olan bir şey varsa o da Doğu Blokunun çöküşünden sonra ABD'nin artık tüm çabalarına rağmen Batılı emperyalistler karşısında eski siyasal ve askeri konumunu koruyamayacağıdır. Bu *Pax Americana*'nın da sonu demektir. Devrimci süreçlere karşı güç birliklerini korumayı sürdürseler bile emperyalistler arasındaki rekabet şiddetlenecek ve artık dünya ölçüsünde bir politik etkinlik mücadelesi boyutu kazanarak sürecektir. Gerek Almanya liderliğindeki AET gerekse Japonya, bu konuda açık ve güçlü bir eğilim taşımaktadırlar. ABD ise üstünlüklerini ve liderliğini kaybetmemek kararlılığı içindedir. Bunlar mücadeleyi şiddetlendirici öğelerdir.

* * *

Savaş sonrası hızlı büyüme gelişmiş kapitalist ülkeler burjuvazisine "refah devlet"i efsanesinin de yardımıyla kendi işçi sınıfını ideolojik ve politik denetim altına alma, düzenin uysal bir öğesi haline getirme olanağı vermişti. İktisadi bunalım bu efsaneyi gömmüştür. Bu, kapitalist metropollerde emek-sermaye ilişkilerinde yeni bir dönem demektir.

19. yüzyılda ilk kez İngiltere, dünyanın atölyesi ve dünya pazarının hakimi olarak, kendi işçi sınıfının belli iktisadi ayrıcalıklarla baştan çıkarma olanağı bulmuştu. Bu yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başı İngiltere dışındaki Batılı emperyalist ülke işçi sınıflarının marksist partilerin şahsında sosyalizme kitlesel akışlarına sahne oldu. Fakat bu sürece emperyalist burjuvazinin dünya ölçüsünde elde ettiği aşırı karları ile işçi sınıfı içinde ayrıcalıklı bir aristokratik tabaka yaratma eşlik ettiği ölçüde, bu, marksist partilerin (II. Enternasyonal'in) yozlaşması ve devrimci sınıf mücadalesi yolundan ayrılması sonucunu hazırladı. Birinci emperyalist savaş'tan beri faşizm dönemleri dışında, artık burjuva siyasal düzenin asli öğlerinden biri haline gelmiş bulunan sosyal demokrasi böyle doğdu. Bütün bir 20. yüzyıl tarihi emperyalist burjuvazinin kapitalist gelişmenin az çok istikrar kazandığı her dönemde kendi işçi sınıfının kontrol edebildiğini, dahası onu kendi dünya ölçüsündeki emperyalist suçlarına ortak edebildiğini kanıtlıyor. Kapitalizmin bunalım dönemleri ise bu kontrolün ya zayıfladığına, ya da bir dönem için kaybedildiğine, kapitalist metropollerde sınıf çelişkilerinin sertleşmesi temeli üzerinde sınıf mücadelesinin kızıştığına tanıklık ediyor. Birinci emperyalist savaş sonrası buhran ve devrimci kaynaşmalar, 1929 bunalımı sonrasında Avrupa işçi hareketindeki gelişmeler ve bazı ülkelerdeki devrimci buhranlar, bunun örnekleridir.

İki savaş arası dönemde Avrupa'da faşizm, burjuvazinin kontrol edemediği işçi hareketine ve sosyal devrim tehlikesine bir tepkisi oldu. Fakat tam da bu olgu sayesinde, tarih devrimci işçi hareketine acı bir oyun oynadı. Faşizme karşı mücadele adına devrimci işçi hareketinin burju-

vazi karşısındaki net konumu zaafa uğradı. Faşizme karşı "halk cepheleri" Avrupa burjuvazisinin büyük bölümü için kendi devrimci işçi hareketi üzerinde bir ideolojik-politik etki sahası bulmak olanağı yarattı. İkinci Dünya Savaşının kendine özgü karakteri, aynı şekilde, faşist kamp dışındaki Avrupa burjuvazisine, Alman burjuvazisiyle emperyalist hesaplaşmasını "faşizme karşı demokrasi mücadelesi" olarak sunma ve bu yolla kendi işçi sınıfını yedeğine alma olanağı verdi. Dünya komünist hareketinin taktikleri ise bunu kolaylaştırdı. Daha da kötüsü, ikinci emperyalist savaşta bir çok ülkede faşizme karşı mücadelenin esas yükünü omuzlayan, bunun doğal sonucu olarak da savaştan hayli güçlenmiş olarak çıkan Batı Avrupa komünist partileri, bu güçlerini savaş sonrası dönemde kapitalist düzenin onarımı ve oturması doğrultusunda kullanmak gibi utanç verici bir tarihsel-siyasal rol oynadılar. (Fransız burjuvazisinin akıllı temsilcileri bu "hizmeti" sonradan minnetle andılar.)

Avrupa burjuvazisi savaş sonrasının bu kritik evresini bizzat devrimci işçi hareketinin temsilcisi komünistlerin de yardımıyla atlatınca, düzenin yeniden oturduğu ve kapitalizmin uzun bir genişleme dönemine girdiği yıllarda, işçi hareketinin kaderi kendiliğinden belli oldu. Batılı ülkelerde kapitalizmin '50'li ve '60'lı yıllar da az çok istikrarlı ve geniş ölçekli büyümesi, birbirini etkileyen süreçler halinde işçi hareketinde ve Avrupa komünist hareketinde yozlaşma ve çürümenin toplumsal-siyasal zeminini yarattı. İşçi sınıfı "refah devleti"nin olanaklarıyla düzen içine hapsedildi, komünist partiler gitgide sosyal demokratlaştılar. Sovyetler Birliği'ndeki bürokratik yozlaşma ve modern revizyonizm bu süreci dıştan besledi, kolaylaştırıp hızlandırdı. Doğu Avrupa'daki yozlaşmanın toplumsal ve siyasal sonuçları sosyalizme fatura edildi ve kendi işçi sınıfının uyuşturmada ve kapitalizme bağlamada Batı burjuvazisinin elinde etkili ideolojik silahlara dönüştü. Öte yandan, iktisadi ve politik tavizlerle yozlaştırılmış bir Batı işçi sınıfı ise, burjuvazinin elinde bu kez marksist dünya görüşüne ve sosyalizme karşı bir ideolojik silah haline geldi. "Elveda proletarya" bu çabanın soldaki yankısı oldu.

Ne var ki, tüm bunlar yüzyılın ikinci yarısının 25-30 yılını ancak doldurabildi. Kaçınılmaz olarak patlak veren bunalımın iktisadi ve toplumsal sonuçları, "sosyal devlet", "refah devleti", "müreffeh kapitalizm" türünden efsaneleri çok geçmeden yıktı. Bu ideolojik temaların en ideal örneği sayılan İsveç modelinin iflası bugün burjuva çevrelerde bile artık açıkça ya da zımnen kabul görüyor. İşsizlik, kapitalist ekonomilerin bu temel sorunu, rahata alışmış Batı işçi sınıfının karabasanı haline gelmiş bulunuyor. Enflasyon, sosyal haklarda sürekli budama, gerçek ücretlerde sürekli bir düşüş, artan vergiler vb., gelişmiş kapitalist ülkeler işçi sınıfının yaşam koşullarını gün geçtikçe daha çok bozmaktadır. Bu "refah devleti"nde yurttaşları için sürekli bir yoksullaşma demektir. Kapitalizmin cenneti ABD'de 35 milyon insan cehennem koşullarında (mutlak yoksulluk sınırında) yaşıyor. Bunalıma bir de emperyalist ülkeler arasındaki kızışarak süren iktisadi rekabet eşlik edince, her bir ülkenin tekelci burjuvazisi, rekabet gücünü artırmak üzere kendi işçi sınıfının kazanımlarını budamaya gitgide artan ek bir eğilim duyuyor. Siyasal ve askeri gücünü artırma çabasının mali faturasını çalışanlara çıkarıyor.

Tüm bunlar kapitalist metropollerde çelişkilerin sertleşmesi, "sosyal devlet"in uzantısı olan "sosyal barış"ın sonu demektir. Özellikle '80'li yıllar, Batı Avrupa'nın bir dizi ülkesinde, henüz kazanılmış hakların korunması ya da budanması dar çerçevesinde olsa bile sosyal gerginliklerin yeniden başgösterdiği yıllar oldu. Bunalımı atlatabilmek ve rekabette üstünlük sağlayabilmek için, burjuvazi çalışan sınıfların haklarına saldırılarını sürdürmek zorunda. Bu durumda, '90'lı yıllar boyunca çatışmanın sertleşmesi, Batılı emperyalist ülkelerde işçi hareketinin hiç değilse nispi bir canlanışı beklenmelidir.

Kuşusuz refah devleti efsanesinin çökmesi, bu efsanenin işçilerin bilincinde son bir kaç on yıldır yarattığı ideolojik tortunun da bir anda ve kendiliğinden yıkılması anlamına gelmez. İktisadi çatışmalardaki artışa rağmen, Batı işçi sınıfı hala kendi burjuvazisinin ideolojik-politik ve örgütsel denetimi altındadır. Sınıf bilincinden, bağımsız sınıf konumundan ve tutumundan yoksundur. Kaba bir emperyalist barbarlık örneği olan Körfez savaşında kendi burjuvazisine sunduğu destek bunun en yeni ve sıradan bir örneğidir. Fakat geçmişin pembe hayallerinin bir hayli bozulmaya yüztuttuğu da bir gerçektir.

Doğu Avrupa'nın çöküşü burjuvazinin anti-

komünist ideolojik propaganda saldırısı için yeni bir olanak olmuştu. Nedir ki, burjuvazinin bu etkeni artık son bir kez etkili bir biçimde kullanabildiğini, bundan böyle bu silahın gitgide etkisini yitireceğini söylemek hiç de abartma olmayacaktır. Doğu Avrupa ülkelerinin yeni dönemdeki sorunları bu kez kapitalizme karşı bir ideolojik silah olacaktır. Öte yandan, bu ülkelerde süren istikrarsızlıkların, bunun beslediği toplumsal çatışmaların ve şekillenen işçi hareketinin özellikle Batı Avrupa üzerinde silkeleyici bir etkiye yolaçması muhtemeldir. ("Orta kuşak" kapitalist ülkelerde ve işçi sınıfı ekseninde yaşanan ve yaşanacak olan toplumsal hareketlilikler, özellikle muhtemel devrim girişimleri, aynı şekilde Avrupa işçi sınıfını sarsma olanağına sahiptir.) Doğu Almanya'yı yeniden elde etmek Alman burjuvazisine muazzam bir politik ve iktisadi güç kazandırdı. Fakat bunun beraberinde getirdiği toplumsal sorunların ve Doğu eyaletlerindeki işçi hareketinin ona neler kaybettireceğini zaman gösterecektir.

Batı'da bugün komünist ve devrimci hareketin son derece küçük parti ve çevrelerden ibaret güçsüz konumu, sınıf mücadelesinin gelişme eğilimi gösterdiği koşullarda kuşkusuz çok temel bir zaaftır. Öte yandan ise, bizzat bu eğilimin, komünist ve radikal hareketlerin yeniden canlanması ve güçlenmesi için uygun bir zemin olduğu da bir gerçektir.

Teknolojik gelişmenin ortaya çıkardığı olanakları kapitalizmin doğası gereği aşırı kar hırsı çerçevesinde kullanmanın yarattığı ekolojik tahribat, doğa ve insan dengesindeki tehlikeli bozulma, militarizm, nükleer silahlanma ve bunun insanlık ve uygarlık için yarattığı büyük tehlike, artan emperyalist müdahale ve saldırganlık eğilimi, kapitalizmin insan ilişkilerinde yarattığı büyük tahribat, kültürel soysuzlaşma, tekelci devletin insan yaşamının ayrıntılarına hükmedecek bir muazzam polis devleti haline gelmesi vb., tüm bunlar ve bunlara eklenebilecek bir dizi başka faktör, emperyalist ülkelerin eğitimli küçük-burjuva kitleleri arasında kapitalizme karşı belli sınırlar içinde bir ilerici tepkiyi beslemektedir. Körfez savaşına karşı kitlesel protesto eylemleri bunun militarizme, savaş ve saldırganlığa karşı son bir örneğini oluşturdu. Tüm bu sorunların temelindeki nedenlere ulaşmadaki yeteneksizlik ve iktidar perspektifi yokluğu, bu tür hareketlerin bugün için düzen içinde erimesi akibetini yaratıyor. Fakat işçi hareketinin gelecekteki muhtemel bir devrimci canlanışı, bu ilerici tepkileri burjuvaziye karşı savaşta önemli bir olanak olarak kullanmayı da mümkün kılacaktır.

* * *

19. yüzyılın ortalarında, serbest rekabetin en güçlü evresinde, dönemin en büyük sömürgeci gücü İngiliz burjuvazisinin bir temsilcisi, *"Sömürgeler, boynumuza asılmış değirmen taşlarıdır"* demişti. Oysa yüzyılın sonunda, aynı İngiliz burjuvazisinin bir başka temsilcisi bu kez şöyle diyerek sömürgeciliği savunmuştu: *"İçsavaştan kaçınmak istiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız"*. Bu iki farklı tutum kapitalizmin birbirini izleyen iki evresinin farklı karakteristiklerinden kaynaklanıyordu. Kapitalizmin tekelci emperyalist aşamaya geçişine korkunç boyutlarda bir sömürgeleştirme hareketi eşlik etti. Bu 19. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşti ve 20. yüzyıla ulaşıldığında yeryüzünün artık işgal edilmemiş toprak parçası kalmamıştı. Asya, Afrika ve Latin Amerika kıtaları tümüyle emperyalist köleliğin egemen olduğu sömürge, yarı-sömürge ülkeler yığınına dönüşmüştü.

Fakat 20. yüzyıl, emperyalizmin dünya ölçüsündeki bu egemenlik çağı, daha başlangıç anlarından itibaren, aynı zamanda, sömürge ve yarı-sömürge ulusların bu egemenliğe karşı mücadele yüzyılı olacaktı. Emperyalizm geri ilişkilerin egemen olduğu sömürgelere özgürlük değil, köleci egemenliği ve onunla birlikte kapitalist ilişkileri götürmüştü. Tam da bu yolla, "tarihin kenarında kalmış" bu ulusların çağdaş tarih sahnesinin ortasına çıkışını kolaylaştırıp hızlandırmış oldu. Daha 1913 yılında "Asya'nın uyanışı"nı coşkuyla selamlayan Lenin, bunu şöyle değerlendiriyordu: *"Dünya kapitalizmi ve Rusya'daki 1905 hareketi, sonunda, Asya'yı uyandırdı. Ezilip horlanmış, karanlıkta bırakılmış yüzmilyonlarca insan ortaçağ durgunluğundan yeni bir yaşama uyanmış bulunuyor ve temel insan hakları ve demokrasi savaşımı için ayağa kalkıyor."*

Asya'nın uyanışı yüzyılın ilk yarısı boyunca sürdü. Buna yüzyılın ikinci yarısında Afrika'nın uyanışı eklendi ve 1970'lere ulaşıldığında, sömürge halklarının mücadelesi pek az istisnayla klasik sömürgeciliğin tasfiyesini sonuçlandırarak

büyük bir tarihsel başarıya ulaşmış bulunuyordu. Şimdi ise yüzyılın sonundayız. Fakat bu kez bir kaç başka kendine özgü istisna (Küba, Kuzey Kore vb.) dışında Asya, Afrika ve Latin Amerika hala emperyalizmin ve dünkü feodallerle yer değiştirmiş kendi burjuvazisinin kapitalist köleliği altında yaşıyor. Ulusal kurtuluş, ulusal devletlere kavuşmuş olmak, bu halkların yaşamında bir tarihsel ilerleme olsa bile, sosyal kurtuluş mücadelesiyle tamamlanıp, uluslararası sermaye cephesinden kopmayla sonuçlanmadığı sürece, gerisingeri emperyalizmin ve onunla işbirliği halindeki yerli burjuvazinin köleliği altına girmek kaçınılmazdı. Zira kapitalizmin evrensel bir dünya sistemi haline geldiği çağdaş dönemde, kapitalizm koşullarında kalındıkça, en tam bir siyasal bağımsızlık bile, uluslararası mali sermayenin muazzam gücüne boyun eğmeyi engelleyemezdi. Emperyalizm için değişen biricik şey boşa çıkartılan klasik sömürgeciliği yeni sömürgeci yöntemlerle ikame etmek oldu. Bağımsızlıklarını kazanmış ülkelerin dünya kapitalist ilişkiler girdabına sürüklendikleri koşullarda, muazzam iktisadi ve mali gücü emperyalizme bu olanağı kendiliğinden verdi. Sömürgecilikten kurtuluş mücadelesinin dünkü önderi ya da etkili gücü yerli ("milli") burjuvazi ise emperyalizmin yeni iç toplumsal dayanağına dönüştü.

Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın bu bağımlı ülke halkları, bugün hala yüzyılın başını aratmayan bir ezilmişliği, horlanmışlığı, yoksulluğu ve karanlığı yaşıyorlar. Fakat yine de yüzyıllık tarih boşa yaşanmış değil. İlkin, bu halklar artık çıkınamacasına tarih sahnesine girmiş bulundukları için; bununla bağlantılı ve ikinci olarak da bugün artık Ortaçağ karanlığı yerine kapitalist köleliğin karanlığına karşı savaşma aşamasına ulaştıkları için. Yüzyılın ikinci yarısında kapitalizmin dünya ölçüsünde yaşadığı muazzam gelişme bu ülkelerin iktisadi ve toplumsal ilişkilerinde büyük değişimlere yolaçmış bulunuyor. Bu ülke halkları objektif imkanlar bakımından sosyal kurtuluşa bugün her zamankinden çok daha yakındırlar.

İkinci emperyalist savaş sonrası dönem, emperyalist metropollerde az çok sakin ve barışçıl olarak yaşanırken, bu aynı dönem bağımlı ülkelerde sonu gelmez siyasal ve toplumsal çalkantılara sahne oldu. Şiddetli sınıf mücadeleleri, toplumsal hareketler, ayaklanmalar, içsavaşlar, ulusal devrimler, halk devrimleri, devletler arası gerici bölgesel savaşlar, darbeler, askeri rejimler, beyaz terör, bu ülkelerin savaş sonrası yaşamından olağan görüntülerdi.

Kendi "iç cephe"sini sağlama almış emperyalist burjuvazi bu dış cephede büyük sorunlarla yüzyüzeydi ve tam olarak hareket halindeydi. Sayılan ve daha da sayılabilecek tüm bu olayların içindeydi, aktif bir taraftı. Karşı devrim güçlerinin baş destekçisi, baş örgütleyicisiydi. Bu rol, esas itibarıyla ve doğal olarak, emperyalist kampın yeni hegemonyacı gücü, kapitalist dünya sisteminin savaş sonrası koruyucu jandarması ABD tarafından icra edildi. Tarihin gördüğü ve belki de göreceği en haydut, en kanlı emperyalist devlet olarak ABD'nin, 20. yüzyılın ikinci yarısındaki suç dosyası son derece kabarıktır. '80'li yılların başına ait bir tahmine göre, 1945-80 döneminde Asya, Afrika ve Latin Amerika'da siyasal çatışmalarda (devrimlerde ya da komşu devletlerarası bölgesel savaşlarda) toplam 25 milyon insan yaşamını yitirdi. İşte kapitalist dünya sisteminin savaş sonrası "istikrar"ının gerçek bilançosu! İngiliz emperyalizminin arsız sözcüsü Cecil Rhodes'in sözleri şöyleydi: *"İç savaştan kaçınmak istiyorsanız, emperyalist olmak zorundasınız"* ! Emperyalist metropollerdeki "iç barış" dünyanın geri kalan bölgelerindeki bir kanlı kırım ve azgın sömürüden besleniyordu.

Burjuva ideologların emperyalist metropollerdeki iktisadi gelişme ve iç barıştan hareketle kapitalizmin ebedi istikrarını kutsadıkları tarihsel dönem, Asya, Afrika ve Latin Amerika'da kapitalist dünya sisteminin bu "çevre" kuşağında gerçek bir devrimler dönemiydi. 1949'da büyük Çin Halk Devrimi ile başlayan sarsıntı, '50'li, '60'lı ve '70'li yıllar boyunca üç kıtada yankılandı. Milli kurtuluş devrimleri ve halk devrimleri birbirini izledi. Çok sayıda ülkede güçlü halk hareketleri ve devrimci hareketler şekillendi. Emperyalist sömürgeciler zorla çıkarılıp atıldıkları yerler dışında, daha ince yöntemlerle ikame etmek üzere girişikleri dekolonizasyon hareketine, tam da üç kıtayı sarmış bu devrim cereyanının baskısıyla başvurmak zorunda kalmışlardı.

Nedir ki, sosyalizm cephesindeki ters gelişmeler, sömürge ve yarı-sömürge halklarının savaş sonrası döneme damgasını vuran bu devrimci kaynaşmalarının yaratabileceği tarihsel etkiyi büyük ölçüde sınırladı. Bugün artık emperyalist sistem bu devrimlerin yarattığı sarsıntıyı atlatmış, kedisine acı yenilgiler tattıran devrimlerin

sonuçlarını büyük ölçüde etkisizleştirmiştir. Fakat yine de bu, bu olayların tarihsel anlamını karartmaz, önemini azaltmaz.

20. yüzyıla ve emperyalizm aşamasına geçişle birlikte artık bir dünya sistemi haline gelmiş bulunan kapitalizm, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, kendi içinde yoğunlaşan ve evrensel düzeyde yaygınlaşan büyük bir gelişme yaşadı. Dünyanın bağımlı ülkelerden oluşan geri bölgeleri bu gelişmeden paylarını değişik oranlarda aldılar. Bu bölgelerde kapitalist iktisadi ilişkiler büyük bir ilerleme gösterdiler. Fakat bunun bağımlı ülkeler halkları için toplumsal faturası son derece ağır oldu. Bu halklar kendi burjuvazileri ile emperyalizmin ortaklaşa yürüttüğü ağır kapitalist sömürü ile dizginsiz bir siyasal baskının çarkları arasında ezildiler. Açlık, yoksulluk, hastalık, evsizlik, işsizlik gibi toplumsal felaketler muazzam boyutlara ulaştı ve sürekli hale geldi. Dünya Bankası'nın 1978 rakamlarına göre bu ülkelerde 800 milyon insan mutlak yoksulluk içinde yaşamaktaydı. Özellikle '70'li ve '80'li yıllarda, bizzat emperyalist ekonomi ve finans kuruluşlarınca yönetilen, kapitalist dünya ekonomisinin yaşamakta olduğu bunalımın ağır sonuçlarını bağımlı ülkelere ihraç etmeye dayalı politika ve uygulamalar bir sonucu olarak son on yılda katmerleşen sömürü koşullarında, bu rakam şimdilerde bir milyarın çok çok üzerinde olmalıdır. Afrika'da gıda kıtlığından değil, bizzat kapitalizmin ürünü yoksulluktan milyonlarca insan açlıktan ölüyor (hergün 43 bin kişi!). Asya ve Afrika'da her dört kişiden biri yetersiz beslenme içinde. BM Ekonomik Komisyonu 'nun Latin Amerika ile ilgili yakın yıllara ait verilerine göre, bu kıta nüfusunun yüzde 35'i 'mutlak yoksulluk' içinde yaşamaktadır. Her üç kişiden biri! Bir başka kaynağa göre, *"Üçüncü dünyada çocukların ölüm oranı 1570'lerin Avrupa'sı ile karşılaştırılabilecek düzeydedir."* Hiç değilse çocukların yaşama olanağı sahasında, metropolleri ile bağımlı bölgeleri arasına beş asırlık bir mesafe koymayı başaran bir "müreffeh kapitalizm"! Asya, Afrika ve Latin Amerika'daki açık-gizli işsizler sayısı ise yüzmilyonlarla ifade edilebilecek düzeydedir.

Tüm bu toplumsal felaketlere sahne ülkeler, öte yandan emperyalist silah tekelleri için muazzam bir pazar durumundadırlar. Yalnızca Ortadoğu ülkeleri son on yılda 220 miyar dolarlık silah satın almış bulunuyorlar. Halkların yoksulluğu ve acıları pahasına yürütülebilen bu aşırı silahlanma, içte devrimci gelişmeleri dizginlemek, dışta bizzat emperyalistlerce kışkırtılan komşu devletler arası gerici anlaşmazlıklarda üstünlük sağlamak içindir.

Emperyalist ülke burjuvazileri ise yaşanmakta olan bunalımın asıl yükünü bağımlı ülkelere aktarmak, bunalımı aşmayı bu yolla kolaylaştırmak gayretindedirler. "İstikrar politikaları", yeni uluslararası işbölümüne "yapısal uyum programları" bu amaçla empoze ediliyor, borç düzeninin işleyiş biçimi buna hizmet edecek şekilde düzenlenmiş bulunuyor. Bağımlı ülkelerin sürekli büyüyen dış ödemeler dengesindeki açıklar, ticaret hadleri, yüksek faiz politikaları, korkunç oranda düşürülen ücretlerle yaratılan "ucuz emek cennetleri"nde gerçekleştirilen aşırı kar oranları, tüm bunlar bunalım koşullarında bu aynı amaca hizmet ediyor. Emperyalist metropollerin bu yolla bunalımı atlatıp atlatmayacakları ayrı bir sorun, ama tam da bu yolla geri ülkelerin sorunlarını katmerleştirdikleri ve böylece devrimci patlama öğelerini çoğalttıkları hemen hemen kesindir.

Emperyalist merkezler sistemin bu çevre bölgelerine şimdilerde artan ilgi göstermektedirler. Bu yalnızca bunalımın yıkıcı etkilerini bu ülkelere fatura etmek isteğinden gelmiyor. Bununla da bağlantılı olan bir ikinci neden, emperyalistler arasında kızışan rekabet ve hegemonya mücadelesidir. Doğallıkla bağımlı ülkeler, iktisadi ve politik etki alanları olarak bu rekabetin konusudurlar. Bir öteki neden, Doğu Blokunun çöktüğü koşullarda ve son Körfez krizi örneğinde görüldüğü gibi, bölgesel sorunlara şimdilik bir karşı gücün engelleyici rekabeti ile karşılaşmaksızın serbestçe müdahale olanağına kavuşmuş olmalarıdır. Bu, önümüzdeki dönemde dünyanın değişik bölgelerine, bugün içinse özellikle petrol bölgesi ve bir devrimci kaynaşmalar kuşağı olan Ortadoğu'ya yönelik müdahale, işgal ve savaş eğiliminde hızlı bir artış demektir. Bu emperyalizmin klasik sömürgeci yöntemlere açık bir dönüşüdür ve devrimci süreçlere karşı bunlara özellikle başvurulacaktır. Kendi içinde şimdiden belirgin rekabet öğeleri taşıyor olsa da, "yeni dünya düzeni"ne bu geçiş aşamasında, Batılı emperyalistler bu tür müdahaleleri henüz birlikte ve koordinasyon halinde gerçekleştiriyorlar. Sözkonusu ilginin son bir nedeni, özellikle bazı ülke ya da bölgelerin sistemin zayıf halkaları oldukları konusunda emperyalist merkezlerin net bir fikre sahip olmalarıdır. Çağdaş kapitalist dünya

öylesine iç içe geçmiş ve küçülmüştür ki, devrimleri engelleme, devrimci süreçleri durdurma politika ve planları artık emperyalist merkezlerde hazırlanıyor ve ilgili ülkelerin burjuvazisiyle işbirliği içinde uygulanıyor.

Kapitalist dünya sisteminin çevre bölgelerindeki kapitalist gelişme, yarattığı tüm felaketli sonuçlarla, sürekli bir toplumsal istikrarsızlığın ve kaynaşmanın zeminini döşemiş bulunuyor. Bu ülkelerde sınıf çelişkileri keskindir ve sınıf çatışmaları sert cereyan etmektedir. Dünya devrim süreci bakımından önemli olan nokta, yüzyılın ilk yarısından farklı olarak, bugün artık bu çelişki ve çatışmaların bu ülkelerin büyük bir bölümünde kazanmış bulunduğu modern sınıfsal karakterdir. Tüm çarpıklıklarıyla birlikte bu ülkelerde artık esas olarak modern kapitalist ilişkiler egemen hale gelmiştir. Asya ülkelerinin büyük bir bölümünde, Latin Amerika'nın ise hemen tümünde bu özellik çok belirgindir. Özellikle "orta kuşak" olarak tanımlanan bağımlı ülkeler kategorisinde, kapitalist gelişmede büyük mesafeler alınmış, bu ise ortaya safları sürekli kalabalıklaşan güçlü bir işçi sınıfı çıkartmıştır. Kentlerde ve kırlarda biriken muazzam yoksul ve yarı-proleter katmanlarla birlikte düşünüldüğünde, bu toplumsal olgu, bu ülkelerde proleter devrim için son derece güçlü bir toplumsal zemin anlamına gelmektedir.

20. yüzyıla geçişle başlayan, özellikle de '50'li ve '60'lı yılları saran milli kurtuluş hareketleri dalgası, '70'lerdeki devrimlerle genel olarak noktalandı. Kapitalist dünya sisteminin bu çevre bölgelerinde artık yeni bir döneme girilmiş bulunuluyor. '80'li yıllar bir geçiş ve mayalanma dönemi sayılabilir. Yeni bir devrimci kaynaşmalar ve devrimler dönemine girilmesi kaçınılmazdır. Toplumsal sınıf ilişkilerinde meydana gelen köklü değişim, bir çok ülkede yeni kaynaşmaların artık proletarya eksenli ve proleter bir toplumsal karakterde cereyan etmesini olanaklı ve kaçınılmaz kılmaktadır. Bunun güçlü belirtileri ve kanıtları şimdiden var. Bu ülke devrimcilerinin yeni hareketlilikler döneminde kendi misyonlarını başarıyla oynayabilmeleri, bu temel tarihsel değişimi hesaba katma yetenekleriyle dolaysız bir bağlantı içinde olacaktır.

Ekonomileri sürekli ve yapısal bir kriz içinde bulunan, '70'li ve '80'll yıllarda muazzam boyutlar kazanmış dış borçların pençesinde kıvranan (Türkiye'nin de içinde bulunduğu) bir kısım "orta kuşak" ülkeler, bugün dünya kapitalist sisteminin hassas ve zayıf halkaları durumundadırlar. Çelişkilerin birikip çeşitlendiği, yoğunlaşıp keskinleştiği, patlama öğelerinin sürekli çoğaldığı alanlardır buralar. Bu ülkeler tam bir çıkmazın içerisindedirler. Sınırlı olan iç pazar olanaklarını tükettikten sonra ve iç pazara yönelik üretimin ekonomide yarattığı yapısal sorunları (döviz sorunu, ödemeler dengesi, büyüyen dış borçlar, teknolojik gerilik vb.) sözde aşmak üzere, dış pazarlara yönelmiş bulunuyorlar. Dış pazarlar ise kıran kırana bir rekabetin alanlarıdırlar ve bunalım koşullarında daha da daralmış bulunuyorlar. Bu güçlükler karşısında ellerindeki tek silah düşük ücretli işgücüdür. Düşük ücret ve ucuz maliyet yoluyla rekabette üstünlük ve yabancı sermayeyi ülkeye çekmek için elverişli bir durum demektir. İşçi sınıfının yaşam koşullarını açlık sınırına düşüren ve toplumda servet-sefalet kutuplaşmasının muazzam boyutlara vardıran bu politikadır ki, bu ülkelerde sınıf çelişkilerini kekinleştirmekte, toplumsal hareketlilikleri körüklemekte, patlayıcı öğeleri çoğaltmakta, onları kapitalist dünya sisteminin zayıf halkalarına dönüştürmektedir. Bu ağır toplumsal sonuçlara karşın, bu ülkeler uluslararası pazardan ekonomilerini rahatlatacak bir pay da alamamakta, ödendikçe çoğalan kısır bir borç döngüsünün kıskacından kurtulamamaktadırlar. Tek gerçek alternatifleri bir toplumsal devrim olan bu ülkelerin birinde, ya da bir kaçında bu tür bir devrimin gerçekleşmesi, dünya devrimci sürecine büyük bir itilim kazandıracaktır. Gelişmişlik düzeyleri, güçlü proletaryaları, dünya kapitalist hiyerarşisindeki özel konumları, bu ülkelerde gerçekleşecek devrimlere kapitalist sistemin hem metropollerini hem de geri bölgelerini etkileme olanağı vermektedir.

Bilindiği gibi, ağır toplumsal sorunlar bu ülkelerde sık sık askeri biçimler de kazanan baskıcı-faşist rejimlere yolaçmaktadır. Bu ise paradoksal bir biçimde, burjuva siyasal gericiliğin belli kesimlerine "demokrasi mücadelesi" ya da zaman zaman "demokrasiye geçiş" manevralarıyla toplumsal muhalefeti düzen içinde tutmak olanağı veriyor. Bu ülkelerin yaşadığı tarihsel değişimi gözden kaçırıp "demokrasi mücadelesi" perspektifinin tuzağına düştükleri ölçüde, devrimci hareketlerin önemli bir kesimi de bu gerici manevraya dolaylı bir katkıda bulunmuş oluyor.

Bu nedenle bu ülkelerin devrimci olanaklarını

isabetli bir biçimde ele almak, doğru bir çizgide değerlendirebilmek, dünya devrimci hareketinin yakın gelecekteki kaderi bakımından son derece önemlidir.

Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa, dünya politikasının yakın gelecekteki seyri bakımından önem taşıyan bir öteki ülkeler kuşağıdır. Doğu Avrupa'daki yozlaşmış bürokratik rejimlerin çöküşü ve Sovyetler Birliğindeki değişim süreçleri, bu ülkeler kuşağını sonu belirsiz ve gitgide şiddetlenen bir kargaşaya itmiş bulunmaktadır. Bu ülkelerde sınıfsal, ulusal, dinsel bir dizi karmaşık çelişki içiçe ya da yan yana hareket halindedir. Balkanlar, Kafkasya, Baltık ülkeleri, dünyanın sayılı kriz bölgeleri arasına girmiş bulunuyorlar. Bu ülke emekçileri bürokratik rejimlerin yarattığı siyasal cendereden kurtulmak isterlerken bu kez acımsız bir kapitalist sömürünün çarkları arasına girmişlerdir. İşsizlik, hayat pahalılığı, sosyal kazanımların tasfiyesi, işçi sınıfının yaşam koşullarını hızla kötüleştirmektedir. Sovyetler Birliği'nde daha şimdiden güçlü ve politikleşme eğiliminde bir işçi hareketi var. Bu süreç bu ülkeler işçi sınıfları ve emekçilerine Batı kapitalizmini "kendi öz deneyimleri" ile tanıttığı ölçüde, kitle hareketlerindeki devrimcileşmenin önü de açılacaktır.

Yozlaşma süreçlerinin yarattığı bilinç bulanıklığının olumsuz etkisi ne olursa olsun, sosyalist geçmişin tarihsel mirasına ve anılarına sahip bu ülke işçi sınıflarının muhtemel bir yeniden devrimcileşmesi, Avrupa işçi sınıfı üzerinde sarsıcı bir etkiye yolaçacak ve dünya devrimci hareketine yeni bir güç katacaktır.

Türkiye'nin de içinde yeraldığı Ortadoğu ise, bizzat emperyalist sözcülerin ifadesiyle, "bir istikrarsızlık kuşağı"dır. Çok çeşitli çelişkilerin birleştiği, kesiştiği, içiçe geçip yumaklaştığı bir kaynama alanıdır. Emperyalist stratejistlerin bu bölge üzerine sürekli kafa yormaları, emperyalist diplomasinin bu bölge üzerinde yoğunlaşması, emperyalizmin muazzam askeri güçlerini işgal ve müdahale için bu alanda mevzilendirmesi, emperyalist siyasal rekabetin kendini öncelikle bu alanda göstermesi- kuşkusuz tüm bunlar rastlantı değil. Bunun basit sırrı, dünyanın iktisadi ve siyasal bakımdan en stratejik alanlarından biri olan Ortadoğu'nun, buna karşılık kapitalist dünya sisteminin en istikrarsız ve hassas bir bölgesi olmasıdır. Bölgenin hemen tümünde emperyalizme ve işbirlikçi rejimlere karşı büyük bir kitlesel muhalefet mevcuttur. Dinci ve milliyetçi akımlar tarafından yanlış yönlere kanalize ediliyor olması, bu muhalefetin temel zaafıdır. Özellikle islami akımlar bu potansiyeli geriye dönük süreçlerin dayanağı olarak değerlendirmede bugün için önemli bir başarı gösteriyorlar. Modern devrimci ya da sosyalist akımlar ise, bir hayli zayıftır. Büyük gelişme olanaklarına sahip Türkiye ve Türkiye Kürdistanı devrimci hareketi bunun dikkate değer bir istisnasıdır. Ortadoğu'daki devrimci olanakların geleceği, Türkiye ve Kürdistan'daki devrimci süreçlerin geleceği ile yakından bağlantılıdır. Türkiye'nin güçlü ve modern işçi hareketi potansiyeli, tüm bölge için büyük şans sayılmalı, Türkiye devriminin sorunlarına bu çerçeveden bakılmalıdır,

* * *

Burjuva ideologların büyük spekülasyonlara konu ettiği 1989, tarihin değil, yalnızca bir dönemin sonunu işaretliyor. İnsanlık yeni bir döneme girmiştir. Yeni dönem, yeni bir devrimler dönemi olarak tarihe geçecektir; nesnel olgular buna işaret ediyor, belirtiler bunu gösteriyor.

Dünyada "Yeni Düzen"
ve
Ortadoğu

Eksen Yayıncılık

EKİM I. Genel Konferansı

Değerlendirme ve Kararlar

Bugünün Türkiyesi: Düzen ve devrim

Türkiye kapitalistleşme sürecine geç girmiş bir ülkedir. Türkiye kapitalizmi emperyalizmin bir dünya sistemi haline dönüştüğü bir tarihsel ortamda gelişmesini sürdürmüştür.

Bu nedenle emperyalizme bağımlılık, Türkiye'de kapitalist gelişmenin başlangıç dönemlerinden beri sürecin karakteristik özelliklerinden biridir.

Emperyalizme bağımlılık ve burjuvazinin cılızlığı nedeniyle devletin kapitalist gelişmede oynadığı etkin rol, Türkiye kapitalizminin daha ilk gelişme evresinde tekelci bir karakter kazanmasına neden oldu.

Kapitalizmin tekelci karakterde gelişmesi, burjuvazinin diğer katmanlarının bu tekelci yapıya bağımlılıklarını artırmış, orta ve küçük ölçekli işletmeler büyük ölçüde tekelci yapıya bağımlı bir yan (çevre) sanayi haline dönüşmüşlerdir. Kapitalist gelişmenin daha ileri safhalarında tekelcilik için çok uygun bir örgütlenme şekli olan holdingler ortaya çıkmış, bu yapı üretimden süpermarkete kadar bütün sürecin tekellerce denetlenebilmesinin koşullarını yaratmıştır.

Kapitalizmin gelişmesi kırlara da yayılmış, fakat bu süreç köylü hareketleri ile feodal ilişkilerin tasfiyesi biçiminde işlememiştir. Gelişmenin ilk aşamalarında cılız burjuvazi kapitalizm öncesi sınıflarla, feodal toprak sahipleriyle ittifaka yönelmiştir. Kırda kapitalizmin gelişmesi ise feodal ve yarı-feodal toprak sahiplerinin tedrici biçimde kapitalistleşmesi ve küçük tarım üreticilerinin pazara bağlanmaları şeklinde olmuştur.

1950'li yıllarda özellikle tarımda makina kullanımının yaygınlaşmasıyla yaşanan kırların kapitalistleşmesi süreci, 1960'larda hızlanarak sürdü. Bugün artık Türkiye Kürdistan'ında kapitalist ilişkilerle yan yana yaşayan yarı-feodal kalıntılara rağmen, kırlara kapitalist ilişkiler hakimdir. Bu durum aynı zamanda köylülüğün farklılaşmasının önemli boyutlara ulaştığına da işaret etmektedir.

Bu süreç, iktisadi gücü elinde toplayan tekelci burjuvazi ve büyük toprak sahiplerinin devlet iktidarı üzerindeki güçlerini artırmalarını da sağlamıştır. Türkiye'de kapitalist gelişmede etkin bir rol oynayan ve kendisi de burjuvalaşan sivil-asker bürokrasi de gelişmenin ilk evrelerinden beri devlet iktidarı içinde önemli bir güçtür.

Türkiye'de orta burjuvazi sosyalizm karşısında her dönem açık bir düşmanlık tavrı sergilemiştir. Tekelci burjuvazi ile çatışması ise artı-değerin paylaşılması ile sınırlı ve barışçıldır.

Türkiye'nin orta derecede kapitalist ekonomisi, yapısal özellikleri nedeniyle adeta süreğenleşmiş bir iktisadi ve sosyal bunalımın kaynağıdır da. Dünyanın bu coğrafyasında son 30 yılda, sonuncusu içinden geçmekte olduğumuz dönemde olmak üzere üç devrimci yükseliş yaşanması bu özelliklerle doğrudan ilgilidir.

Sürekli kriz üreten iktisadi yapı aynı zamanda burjuva-parlamenter kurumları da hızla yıpratmakta ve devrimci yükselişler, sınıflar üstü görüntüsü daha az yıpranan ordu aracılığıyla, azgın bir terörcü diktatörlük kullanılarak bastırılabilmektedir.

Burjuva düzen içinde OYAK, Ordu Vakıflar vb. aracılığıyla kendine iktisadi dayanaklar yaratan, burjuvaziyle ve emperyalizmle kaynaşmış olan ordunun özel bir ağırlığı vardır. Türkiye'de ordu adeta bir "devlet partisi"dir.

* * *

Devletçilik ve savaş yıllarında burjuvazi önemli bir sermaye birikimi sağladı. Bu 1950'lerde hızlanacak olan kapitalist gelişmenin önkoşulunu da oluşturuyordu.

Devletçilik döneminde, özellikle işçilerin reel ücretlerinde ve köylülüğün gelirlerinde önemli düşüşler sağlanarak sermaye birikimi hızlandırıldı.

Savaş yıllarında ise, devletçilik döneminde palazlanan sermaye vurgunlarla, talanlarla sermaye birikimini artırırken, aynı dönemlerde çıkarılan Varlık Vergisi, Milli Korunma Kanunu vb. ile sermayenin yoğunlaşma süreci

hızlandırıldı.

1950'li yıllardan sonra, değişen dünya dengeleri içerisinde, sermaye sınıfı yeni arayışlara yönelmişti. Savaş dönemi boyunca yoğun iktisadi ilişkilerin sürdürüldüğü Almanya savaştan yenik ve yıkık çıkmıştı. Emperyalist dünyanın önderliği ABD emperyalizmine geçmişti. Bu süreçte Türk burjuvazisi ABD ile yoğun bir ilişki trafiğine girdi.

ABD ise II. Dünya Savaşının galip gücü olarak, kapitalist dünyanın yeni bir düzenlenişini planlıyordu. "Soğuk savaş"la ideolojik ifadesini bulan bu yeni düzen, dünya kapitalist pazarının bölünmesini engelleme ve ABD'nin emperyalist dünyanın öncü gücü olmasını sağlama amacını güdüyordu. Savaştan büyük zararlarla çıkmış Avrupalı emperyalistler, bir de yanıbaşlarında yükselen sosyalizm "tehditi" karşısında, ABD'nin otoritesine boyun eğmek zorunda kaldılar. Türkiye burjuvazisi ise ABD otoritesine "boyun eğmeye" gönüllüydü. Yıpranan CHP hükümetinin yerine geçen DP, Türk burjuvazisinin bu tercihini pervasızca yürüten siyasal temsilci oldu. Türkiye'nin soğuk savaşa aktif katılımı, Kore'ye asker gönderme, Ortadoğu ülkeleriyle ilişkileri gerginleştirme pahasına "Sovyet tehditi"ne karşı Ortadoğu'da siyasal pakt yaratma çabaları, aynı çabanın Balkanlarda da sürdürülmesi vb. Savaş sonrası dönemde Türkiye, "Sovyet tehditi"ne karşı, emperyalizmin Ortadoğu ve Balkanlar kuşağında bir "ileri karakol"u olacaktı.

Yeni düzenin Türkiye kapitalizminin iktisadi gelişmesi açısından anlamı, tarıma ve hafif sanayiye yönelik bir gelişmeydi. Bu dönemde tarımda makinalaşma hızla arttı. 1950-55 arasındaki 5 yıllık dönemde kırsal alanda kullanılan traktör sayısı 15 binden 40 bine ulaştı. Marshall yardımı özellikle kırda kapitalizmin geliştirilmesi ve kapitalizmin altyapısını oluşturmaya yönelik alanlarda kullanıldı. Karayolları, köprü, liman, enerji, haberleşme vbg. altyapı yatırımları yoğunlaştı.

1950'li yılların ilk yarısı özellikle tarımsal alanda makinalaşmanın ve altyapı yatırımlarının yoğunlaştığı yıllar oldu. Bu dönemde Kore savaşının da olumlu etkisiyle tarımsal ürünlerin ihracatı arttı. 1950'lerin ikinci yarısında ise tarımda üretimin düşmeye başlamasını sermayenin hafif sanayi yatırımlarına yönelmesi izledi. Kırda kapitalizmin gelişmesi, kırdan kente göç olayını doğurmuştu. Bu bir yandan ucuz işgücü anlamına gelirken, diğer yandan da önemli bir tüketici kitlesi anlamına geliyordu.

1955 tarihini izleyen yıllar, işbirlikçi tekelci burjuvazinin emperyalist tekellerle ortaklığı temelinde ve montajcı nitelikte bir hafif sanayiye yönelindiği yıllar oldu. Türkiye'de orta ve özellikle hafif sanayi temelinde bir kapitalist ekonomi gelişiyordu. Bu sanayi yatırım malları ve aramalları yönünden emperyalizme bağımlı idi.

Yatırım ve aramalları konusundaki bağımlılık kendini en somut olarak döviz sorununda hissetirmektedir. İthalat için önemli bir döviz rezervi gerekiyor, döviz bulunamadığı anlarda ekonomi tıkanma noktasına geliyordu. Türkiye'de kapitalist ekonominin bunalımının en önemli belirtilerinden birinin dış ödemeler krizi olması, ekonominin bu bağımlı yapısından kaynaklanmaktadır.

1960'lı tarihlere gelirken ekonomi ciddi bir döviz, dolayısıyla dış ödeme güçlüğü içindeydi. 1958 tarihinde ülkede ilk büyük devalüasyon yapıldı. Ekonominin büyüme oranında ciddi bir düşüş meydana geldi.

1960'lı yıllara gelindiğinde, kaynakların oluşturulmuş bulunan montaj sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda etkin kullanımı tekelci burjuvazinin önemli bir talebiydi. 1960 Anayasası ile açılan dönemde bu yönde düzenlemeler getirilerek, ekonominin modern sanayinin ihtiyaçları doğrultusunda yönlendirilmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

1960'lardan sonra montaj sanayiine dayalı gelişme bir ivme kazandı. Belirli bir koruma duvarının arkasında tekelci sermaye kalitesiz tüketim maddelerini yüksek fiyatlardan satabilme imkanına kavuştu.

1960'lı yıllar kapitalist ekonominin nispeten istikrarlı bir büyüme yaşadığı yıllar oldu. 1960-70 arası kapitalist ekonomi % 4-6 arasında bir büyüme oranına sahipti. Kapitalist gelişme ivme kazanmıştı. Kapitalist ekonominin gelişmesi dışa bağımlılığın da artması anlamına geliyordu. 1970'lere gelindiğinde ekonomide ithalatın % 96'sı yatırım mallarından, ara mallardan ve sanayinin temel hammaddelerinden oluşuyordu. Buna rağmen on yıl boyunca nispeten istikrarlı bir büyümenin meydana gelmesi yurtdışındaki Türkiyeli işçilerin gönderdiği dövizler sayesinde olanaklı olabilmiştir. Yurtdışından gönderilen dövizler tış ticaret açığını hemen hemen tamamen karşılıyordu.

1960'lı yıllarda hızlanan kapitalist gelişmenin dolaysız sonuçları arasında, modern sınıf ilişkilerinin tüm toplum yüzeyinde yaygınlaşması, işbirlikçi tekelci sermayenin iktisadi ve siyasi gücünün artarak iktidarın yönetici gücü haline gelmesi ve emperyalizme bağımlılığın artması sayılabilir.

1960'lı yıllarda artan göç dalgasının etkisiyle de işgücü büyük bir sayısal artış gösterdi. Ülke ciddi bir işsizlik sorunuyla karşı karşıya kaldı. 1960'da 150 bin olan sendikalı işçi sayısı 1970'de 1,5 milyona ulaştı. İşçi sınıfı sendikalar aracılığıyla sermayenin kar oranlarını sınırlamaya başlamıştı. Ülkede ilk defa ciddi bir sol potansiyel oluşuyor, anti-èmperyalizm temelinde bir kitle mücadelesi ortaya çıkıyordu.

1960'lı yıllar sosyalizmin kitlelerin gündemine yaygın bir şekilde girmeye başladığı yıllardır. Toplumun orta burjuva katmanlarının, aydınlarının ve özellikle '60'lı yılların sonuna doğru küçük-burjuva katmanların politizasyonu hızlanmış, döneme burjuva ve küçük-burjuva sosyalizmi belirgin bir şekilde damgasını vurmuştur. TİP, DİSK, FKF (daha sonra Dev-Genç), THKP-C, THKO vb. bu canlanmanın ifadeleri olmuşlardır. 1960 yılların sonu, '70'li yıllara damgasını vuracak olan küçük-burjuva sosyalizminin burjuva sosyalizminden devrimci bir kopuşuna sahne olmuştur.

Artan sosyal muhalefet, bir kez daha karşılaşılan döviz kıtlığı ve büyüme hızının % 1,5'lara inmesinde ifadesini bulan kriz, 1971'de yeniden "devlet partisi" ordunun darbesini gündeme getirdi.

1971 darbesi, işçi hareketini ve diğer toplumsal muhalefet odaklarını sindirerek burjuvazinin çıkmazını aşma denemesidir. Aynı zamanda bu faşist darbe, aldığı tedbirlerle de tekelcileşmeyi hızlandırmaya çalıştı. 1970-73 arasında fiyatlar % 60 oranında arttı, işçi ücretleri ise aynı dönemde %5 azaldı. Böylece yüksek enflasyon politikasıyla emekçi kesimlerden sermayeye kaynak aktarıldı. Bu dönemde köylüler de ciddi gelir kayıplarına uğradılar. Tekelci sermaye ise holdingler biçimde örgütlenmeye yönelerek tekelci yapılarını kuvvetlendirdi.

1971 faşist darbesi sermayeninin derinleşen bunalımına bir çare üretmedi, yalnızca erteledi. 1974'den itibaren yükselerek gelişen ve militanlaşan toplumsal muhalefet, 1977'de iktisadi göstergelerin iyice bozulmasıyla birlikte, 1980 Eylül'ünde yeni bir "darbe"yi zorunlu kıldı.

İşçi dövizlerinin azalmasıyla iyice bozulan ödemeler dengesi, yüzlü rakamlarla ifade edilmeye başlayan enflasyon, artan işsizlik, yükselen işçi hareketi ve toplumsal muhalefet, karların düşmesi ve ülkeye bir iç savaş görüntüsünün hakim olması... Yeni yatırımlar yapılamadığı gibi mevcut kapasitenin ancak % 30'unun kullanılması, petrol krizinin yarattığı şok, 1980 öncesinin manzarasını oluşturuyordu.

'70'li yıllar aynı zamanda kitlesel bir anti-faşist mücadelenin başladığı yıllar olmuştur. Bu döneme modern revizyonizm ve halkçılığın temsilcisi olan siyasi akımlar rengini vermiştir. Özellikle halkçı akımlar tutturdukları anti-faşist eylem çizgileriyle ciddi kitle bağlarına kavuşmuşlardır. Modern revizyonist akımlar özellikle toplumun orta burjuva aydın kesimi ile sendika bürokrasisine dayanırken, halkçı akımların toplumsal tabanını şehrin yarı-proleter öğeleriyle, kentsel modern küçük-burjuvazi ve kırın yoksul ve küçük-burjuva öğeleri oluşturuyordu. Her iki kesiminin de toplumsal tabanları ve siyasal faaliyetlerinin kapsamı 12 Eylül'de yaşanan yenilginin temel nedeni oldular. Devrimci Yol gibi, çıkardığı haftalık yayın organı 300 bin tiraja ulaşan ve aynı anda onbinlerce insanı seferber edebilen bir yapının üç ay içinde bütün siyasal varlığının dağıtılabilmesi bu gerçeğin çarpıcı bir ifadesidir.

Aynı dönemde işçi hareketi de bir yükselme çizgisindeydi. 1977-80 arasında 1973-76 dönemine göre grevde kaybedilen işgünü sayısı iki buçuk misli artmıştı. Bu durum ekonominin bunalımını daha da derinleştiriyordu.

Bunalıma çareler daha henüz '77 Ecevit hükümeti döneminde aranmaya başlandı. Ünlü "kemerleri sıkma" politikası ilk kez Ecevit hükümeti döneminde telaffuz edilmeye başlandı. Ardından gelen Demirel hükümeti 24 Ocak Kararlarını ilan etti. Fakat tüm bunlara rağmen, bu "istikrar tedbirleri" uygulanamıyordu. Uygulanmasının ilk şartı toplumsal muhalefetin susturulmasıydı, öte yandan ülkenin yaşadığı siyasal kutuplaşma bürokrasiye kadar sıçramış, bakanlıklar, eğitim kuruluşları, polis teşkilatı önemli ölçüde işlemez hale gelmişti.

IMF, Dünya Bankası vb. uluslararası finans kuruluşlarının reçetesi, aynı zamanda, dünya kapitalist ekonomisinde öngörülen yeni işbölümü doğrultusundaydı. Sermaye çevrelerinin ifadesiy-

le, Türkiye "ihracata yönelik kalkınma modeli"ni seçmeliydi.

* * *

24 Ocak Kararları ve 12 Eylül faşist diktatörlüğü ile simgelenen son on yıllık dönem, Türkiye kapitalizminin gerek kendi yapısal özellikleri nedeniyle gerekse dünya kapitalizminin bunalımının hızlandırıcı etkisiyle girmiş olduğu derin bunalımdan kurtulma arzusudur. Aynı zamanda dünya kapitalist işbölümündeki değişimlere uygun yeni bir birikim modeline geçiş çabasıdır.

Böyle bir modeli uygulayabilmek için önce, işçi sınıfını ve toplumsal muhalefeti susturmak gerekecektir. Çünkü, bunalımdan çıkış yolu olarak önerilen reçete, ihracat yoluyla döviz sağlanması ve dışa bağımlı ekonominin ihtiyaç duyduğu yatırım mallarını, ara mallarını vb. ithal edilebilmesiydi.Türkiye kapitalizminin ihracat yapabilmesi tek şartla mümkün olabilirdi; maliyetlerin düşürülmesi... Sermaye çevreleri ise enerji, yatırım malı, ara malı vb. alanlarda dışa bağımlı oldukları için tek bir maliyet kalemini düşürebilirlerdi, işçi ücretleri.

Uygulanan "istikrar tedbirleri" iç pazarın daraltılması amacıyla tarımsal alana yönelik olarak uygulanan sübvansiyonları, destekleme alımlarını vb. kaldırmayı zorunlu kılıyordu.

Bütün bunların toplumsal muhalefeti ezemeden gerçekleşmesi mümkün değildi.

Eylül rejimi, işçi sınıfından ve emekçi sınıflardan aktarılan kaynakları çeşitli teşviklerle tekelci sermayeye aktardı. Aynı zamanda KDV, gelir vergisi aracılığıyla başta işçi sınıfı olmak üzere emekçi katmanlar üzerindeki vergi yükü artırıldı. Sermayeye ise yüksek oranlara varan vergi indirimleri uygulandı.

1980 sonrası dönem ekonomide yatırımların azaldığı, emperyalizme bağımlılığın arttığı, tekelleşmenin hız kazandığı, emeğin verimliliği artarken gerçek ücretlerin önemli ölçüde düştüğü, tarımın desteklenmesinin sona erdiği ve tarımsal gelirlerin düştüğü bir dönem oldu.

Ekonominin ve KİT'lerin elinde olan son derece sınırlı sayıda ağır sanayiye yönelik yatırımlar tasfiye edildi ve KİT'lerin özelleştirilmesi gündeme alındı. KİT'ler, özellikle bu kuruluşların üretmekte olduğu emek mallarına yapılan sürekli zamlarla, işçi sınıfının yoksullaştırmanın aracı oldular. Ayrıca KİT'ler kendi bünyesinde çalışan işçilere çok düşük ücretler ödeyerek, sermayenin "düşük ücret" politikasını kolaylaştırdılar.

1970'li yılların sonu yüksek enflasyon, işsizlik ve dış ödemeler bunalımıyla ifade ediliyordu. Aradan geçen bu on yılın ardından bu üç öğenin hiç birinde ciddi bir düzelme yoktur. Bugün dört milyona varan işsizler kitlesi ile yine yüzlü rakamlara doğru tırmanan enflasyon ve 50 milyar dolara varan dış borç, 10 milyar dolara varan dış ticaret açığı ile Türkiye derin bir bunalımın içindedir.

Bu yıllar içerisinde sermayenin karları artmış, tekelleşme hızlanmıştır.

Koç grubunun 1980'de 2,6 milyar olan karları, 1988'de 405,4 milyara yükselmiştir.

İş Bankası grubunun 1980'de 12,2 milyar olan karları, 1988'de 1.025 trilyona yükselmiştir.

Sabancı grubunun 1980'de 10,8 milyar olan karları 1988'de 853,6 milyara yükselmiştir.

Türkiye'nin 500 büyük firması içinde Koç, Sabancı ve İş Bankası grupları % 19,9 katma değer üretirken, karların % 51,84'üne sahip çıkmaktadır.

Türkiye'de tekelleşmenin aldığı boyut hakkında bu rakamlar fikir vericidir. Fakat sözkonusu dönemde yalnızca tekellerin değil sermayenin toplam karlarında da bir artış vardır.

Sermayenin gelir içindeki payı 1979'da 42,88 iken bu oran 1989'da % 69,8'e çıkmıştır. Aynı dönem içinde ücretin payı % 32,79'dan % 14,8'e gerilemiştir.

Artan sömürünün bir başka göstergesi işçinin artı-değer üretimi için çalıştığı gün sayısının artışıdır. 1988 yılı itibarıyla işçi yılın yalnızca 18 gününü kendisi için çalışmaktadır.

Bu gelişmenin diğer boyutu servet-sefalet kutuplaşmasının artmasıdır. Toplum hızla "çok yoksullar ve çok zenginler" olarak bölünmektedir. Yükselen toplumsal muhalefetin bu denli geniş tabanlı olabilmesi bu gerçekle doğrudan ilgilidir. Nüfusun en çok geliri alan % 20'si toplam gelirin % 56'sını alırken, en düşük gelirli % 40'ı ise toplam gelirin % 9,5'ini almaktadır.

24 Ocak Kararları ile girilen dönemin kırsal alanda yarattığı sonuçlar da benzerdir. Toplam gelirler içinde tarımın payı 1979'da % 24,33 iken bu oran 1989'da % 15,4'e düşmüştür. Stopaj vergisi adı altında kırsal alandan gelir aktarımı sağlanmış, taban fiyat uygulaması yerine baş fiyat uygulamasına geçilerek küçük üreticilerin gelirlerini azaltacak uygulamalar sözkonusu olmuştur.

Tarımdaki sömürü özellikle girdi ve kredi fiyatlarının yükselmesine karşılık, tarımsal ürünlere düşük baş fiyatlar tespit edilmesiyle yoğunlaşmıştır. 12 Eylül sonrasında tarımsal alanda da tekelleşme hızlandırılmıştır. Tarıma yönelik gündeme getirilen projelerin ortak özelliği, küçük üreticiliğin "rasyonel" olmadığı gerekçesiyle tarımda hızla modern işletmelere geçilmesi ve dikey büyümeye hız verilmesinin zorunluluğunu gündeme getirmeleridir.

* * *

12 Eylül ardından yaşanan dönem, yalnızca iktisadi alanda değil siyasal alanda da önemli düzenlemelerin yapıldığı bir dönemdir.

Sermayenin bunalımdan çıkış yolu bulması ülkeye nispi bir "siyasal istikrar"ın getirilmesiyle mümkündü. Bu "siyasal istikrar" ise ancak zorbalığın ve yasakların gölgesinde sağlanabilirdi.

12 Eylül Anayasası ve daha sonra çıkarılan yasalar toplumsal muhalefetin zor ile bastırılmasının koşullarının sağlamaya yöneliktir. 12 Eylül sonrasında burjuva parlamentosu biçimsel işlevlerini bile yitirdi. Yürütme gücü, ordu-MİT-Cumhurbaşkanı üçgeninde toplanmıştır. MGK'da kararlaştırılan politikalar parlamentoya pek gerek görülmeden ve Kanun Hükmünde Kararnameler yoluyla yasalaştırılmaktadır. Cumhurbaşkanlığının önemi artmış, yetkinin merkezileştiği bir kurum olmuştur. Cumhurbaşkanı, Yüksek Hakem Kurulu, YÖK, TRT vb. üzerinde parlamentodan daha geniş yetkilerle donatılmıştır.

12 Eylül "yürütmeninin güçlendirilmesi" suretiyle "siyasal istikrar"ın sağlanmasını amaçlıyordu. Seçim sisteminde yapılan değişiklikler de bu isteğin bir ürünüdür. Böylece küçük partilerin rolü azaltılacak ve hükümet mecliste her kararı her an çıkarabilecek bir sayısal güce dayanacaktı. Bugünlerde sık sık gündeme getirilen "başkanlık sistemi" tartışmaları da bu çabanın devam ettiğini göstermektedir.

Siyasal istikrar arayışı, işçi sınıfının toplusözleşme ve grev hakkını düzenleyen yasalarda daha açıkça gözükmektedir. Mevcut yasalara göre grev hakkının kullanılmasının güçleştirilmesi bir yana bu hak kullanılabildiği anlarda da Bakanlar Kurulunca ortadan kaldırılabilmektedir.

12 Eylül'ün ideolojik saldırısının bir amacı olan "depolitizasyon" yasal düzenlemelerle de pekiştirilmiştir. Sendikalar, kitle örgütleri vb. koyu bir "siyaset yasağı" çemberine sıkıştırılmıştır. Bir yandan güvenlik soruşturması adı altında kitlelerin siyasetten uzak kalmasını sağlamaya yönelik uygulamalar oluşturulurken, öte yandan DGM savcısından mahalle muhtarına, apartman yöneticisine dek uzanan bir "siyasi insanları" izleme görevi yaratılmıştır. Toplumda bütün bunlar aracılığıyla siyasetten korkma ve uzaklaşma duygusu oluşturulmaya çalışılmıştır.

Burjuva düzen, yükselen kitle mücadelesini etkisizleştirmek, komünizme karşı bir "kara kuşak" oluşturmak ve bir ulusal uyanış yaşayan Kürtlerin "Misak-ı Milli" sınırlarını değiştirmeye yönelik çabalarını engellemek vb. amacıyla dinsel öğeleri daha çok kullanmaya başladı. İmam-Hatip okulları yaygınlaştırıldı, Kürdistan sınırlarında tarikatların faaliyetleri teşvik edildi vb. Bu, Kemalist ideolojinin toplumun "birleştirici hamuru" olmak açısından yetersizleşmesi anlamına geliyordu. "Türk-İslam sentezi"nin öne çıkarılmasının bir başka faktörü de, Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkilerinin özel bir önem kazanmasıydı.

12 Eylül, toplumsal muhalefeti dizginlemek açısından geleneksel dinsel akımları güçlendirmeye özel bir önem verdi. Türkiye'de dinsel akımların ana karakteri burjuva devlete tam bir sadakattir. (Bunun yanında henüz politik açıdan önemsiz olan ve kendilerine İran Devrimini örnek alan "radikal dinsel" gruplar da sözkonusudur.)

Fakat tüm bunlar burjuva düzene arzuladığı siyasal istikrarı kazandıramamıştır. 1984'de ilk canlanışı yaşayan 1987'de ise bir atılım yaşayan işçi hareketi ve Kürt ulusal mücadelesi, mücadelenin kudretinin kağıtların kudretine üstünlüğünü bir kez daha göstermiştir.

Siyasal istikrarın sağlanması için çıkarılan yeni seçim yasasının kendisi yeni bir istikrarsızlığın nedenine dönüşmüştür. 12 Eylül rejimine ve uygulanan iktisadi politikaya esastan hiç bir itirazı olmayan SHP ve DYP gibi burjuva partiler herhangi farklı bir politikaya sahip olmadıkları için politik olarak işlevsizleşmeye başlamışlardır. Bu yüzden özellikle SHP ve onun kişiliksiz liderinde simgeleşen "kavga istemeyen politikacı" tavrı zaman zaman tersine dönebilmekte ve bu partiler siyasal varlıklarını hissettirebilmek için "gürültü" çıkarmak zorunda kalmaktadırlar.

İktisadi bunalımın derinleşerek sürmesi iktidarın çok çabuk yıpranmasına neden olmakta, erken seçim tartışmaları gündemdeki yerini süre-

kli korumaktadır. Düzenin esneme olanaklarının sınırlı olması nedeniyle muhalefet partileri de farklı bir programa sahip olamadıkları için, iktidarın yıpranma süreci aynı zamanda muhalefetin de yıpranmasını doğurmaktadır. Siyasal iktidarın yıpranması, muhalefeti yıpranmamış bir güç olarak öne çıkaramadığı için burjuvazinin yedek at politikasını geçmiş dönemlere kıyasla etkisizleşmektedir.

İşçi oylarının SHP çeperinde toplanmasının, işçi sınıfının SHP'yi bir umut olarak görmesinden kaynaklanmadığı burjuva çevrelerce dahi kabul edilen bir gerçektir. Bu durum SHP'nin inandırıcı bir alternatif olmasından ziyade, sosyalizmin uğradığı prestij kaybı nedeniyledir. İşçi sınıfı inandırıcı bir alternatif bulamadığı için, "ehveni-i şer" olarak gördüğü SHP'ye oy veriyor.

Kitleler için düzen içi seçeneklerden hiç biri "umut" değildir ve parlamento eskisine nazaran hızla ve bir bütün olarak yıpranmaktadır.

* * *

Yükselen kitle muhalefetini önlemede ve siyasal istikrarı sağlamada mevcut yasaklar zinciri işlevsiz kalmaktadır. Bunun aynı zamanda düzen içi muhalefetin bunalımıyla bütünleşmesi, yükselen sosyal muhalefeti düzen içi kanallara akıtmada burjuvazinin zorlanması anlamına gelmektedir.

Bu koşullar altında kitle muhalefetini etkisizleştirmenin bir yolu, TRT ve burjuva basının büyük katkılarıyla kitleleri sahte ve sansasyonal gündemlerle oyalamaktır. Diğeri ve esasen önemlisi ise ehlileştirme planlarıdır. Burjuvazi sosyalizmin uğradığı ciddi prestij kaybından ve öncü işçilerde oluşan ideolojik kargaşadan yararlanmak istemektedir.

Ehlileştirme planının özünü, sosyalist hareket ile işçi sınıfı ve diğer toplumsal muhalefet odaklarını birbirinden yalıtma politikası oluşturmaktadır. Ehlileştirme planı burjuva partilerini, burjuva basını, ihanetçi solu ve reformist Kürtleri kapsayan bir ortak çaba olarak gündeme gelmektedir.

141 ve 142. maddelerde yapılan değişiklik ve Kürtçe'nin serbest bırakılması, burjuva anlamda bile demokrasinin genişletilmesi değildir. Rejim yumuşamamakta aksine terörize olmaktadır. Bütün bu yasal değişiklikleri gündeme getiren hükümetin grev hakkı üzerindeki yasaklar, örgütlenme özgürlüğü önündeki yasaklar, siyaset yasakları vb. konularda suskunluğunu koruması tesadüf değildir.

Söz, basın, örgütlenme ve toplantı, sendikal haklar ve grev hakkı üzerindeki baskılar kaldırılmaz, en temel demokratik talepler uğruna mücadele bile baskıyla bastırılmaya çalışılırken, ihanetçi solu ve Kürt reformizmini yasallaştırmanın en temel amacı sosyalist tabanı, öncü işçileri ve Kürt halkını devrimci seçeneklerden uzaklaştırmaktır. Dün çıplak baskı yöntemleriyle gerçekleştirilmek istenip de başarılamayan amaç, düzene yeni sübaplar eklenerek başarılmaya çalışılmaktadır.

Bu yalıtma politikasının diğer boyutu da açık şiddetin arttırılmasıdır. Anti-terör yasası, "ehlileşmeyip" devrimci çözümde ısrar edenlere yönelik olarak gündeme getirilmiştir. Bu yasa devletin kolluk güçlerini devrimcilerin fiziken yok edilmesi konusunda teşvik etmektedir.

Ehlileştirme planı solda hakim olan yeniklik psikolojisini de kullanarak onu legalize etmek ve bu alanda "mültecileştirmek" planıdır. Devrimci güçlere açık terör uygulayarak fiilen yoketmeyi amaçlayan burjuvazi, böylece düzen dışına taşma potansiyeli taşıyan toplumsal muhalefete de gözdağı vermiş olacaktır.

Rejim bir yumuşamaya göre değil bir içsavaşa göre hazırlanmaktadır. Kürdistan'da süren özel savaşın alanı toplumsal muhalefetin yükselmesine paralel genişleyecektir. Burjuvazinin iç savaşa yönelik olarak eğitilmiş milyonluk ordusunun yanısıra, bir içsavaşgücü olarak "teritoryal kuvvetlere" ihtiyaç duyması ve bu yönde uygulamalara gitmesinin gösterdiği gerçek budur.

Dolayısıyla, 141 ve 142. madde değişiklikleri, Kürtçenin serbest bırakılması ile burjuvazi geçmişten beri uygulayageldiği ve polis selahiyeti, olağanüstü hal valiliği, sansür-sürgün kararnameleri vb. ile ifadesini bulan politikasından bir dönüş yapmamaktadır. Aksine bu uygulamalar birbirini bütünlemektedir.

TBKP vb.nin yasallığa kavuştuğu dönemin, işçi hareketi ile Kürt ulusal hareketi üzerindeki baskıların yoğunlaştığı bir dönem de olması bu politik manevralarına amacını açıkça göstermektedir.

* * *

Türkiye'de burjuva düzen içerde sıkıştıkça, bütün burjuva düzenler gibi kitlelerin dikkatini

"dış düşmanlara" yöneltmeye çalışmaktadır.

Türk burjuvazisinin, "dış düşmanları" sık sık gündeme getirmesi yalnızca kitleleri oyalama isteğinden kaynaklanmamaktadır. İçeride sıkışmışlığın bir diğer sonucuda burjuvazinin saldırganlaşması ve yayılma heveslerinin kabarmasıdır.

Körfez krizi sırasında, Türk burjuvazisinin savaş çığlıklarını şevkle haykırmasının nedenlerinden biri toplumsal muhalefeti dizginleyecek koşulları elde etme isteği ise, diğeri de Ortadoğu'nun siyasal coğrafyasında muhtemel bir değişmeden kendisine pay sağlama arzusudur.

Türk burjuvazisi yıllardır emperyalizmin bölgedeki sadık köpeği olabilmek için her fırsattan yararlanmaya çalıştı. DP ve ANAP hükümetleri dönemleri ise bu isteğin en uç noktalara götürüldüğü dönemler olmaktadır.

Geçmişte "kuzeyden gelen tehdit" Türk burjuvazisinin bu rolü üstlenme çabasında ana gerekçeydi. Son gelişmelerle "kuzeyden gelen tehdit" gerekçesi ortadan kalkmış bulunmaktadır. Türkiye burjuvazisi bu kez "Ortadoğudan gelen tehdit"e sarılarak bölgede - İsrail'in yanmda- emperyalizmin ikinci bir ileri karakolu olma isteğini taşıdığını göstermiştir.Körfez krizi ve savaşı boyunca burjuvazinin gösterdiği "kraldan fazla kralcı" tutumu, bu isteğin anlamlı bir göstergesidir.

Emperyalist-kapitalist sistem açısından Ortadoğu bir "zayıf halka", bir "istikrarsızlık kuşağı"dır. Filistin ve Kürt sorunu gibi devrimci çözümü dayatan ulusal sorunların yanısıra, İsrail'in siyonist emelleri ve Arap- İsrail çatışması, "Şiilik" temelinde genişlemek isteyen İran, "Arap birliği" temelinde genişlemek isteyen Irak, Lübnan ve Hatay'ı kapsayan "Büyük Suriye" hayali peşinde koşturan Şam yönetimi vb. bölgeyi tümüyle bir çatışmalar alanı haline dönüştürmektedir.

Türkiye bu "istikrarsızlık kuşağı" içinde, bir toplumsal devrime damgasını vuracak proletaryası ile bölgedeki merkezkaç eğilimlerini çevresinde toplayacak bir devrim toprağıdır. Bölgede Kürt sorunu başta olmak üzere çözüm bekleyen ulusal sorunların varlığı da, Türkiye devrimi için ek imkanlar yaratmaktadır.

Gerek emperyalizm gerekse Türk burjuvazisi bu gerçeğin farkındadır ve çözüm arayışlarıda bu yöndedir.

Türkiye'ye ve bölgeye yerleştirilen çevik kuvvet, savaş ertesinde uygulanması düşünülen "bölge güvenlik sistemi" vb .bölgedeki devrimci odaklara karşı alınmış tedbirlerdir.

Türk burjuvazisi bu planların yürütümünde etkin bir rol peşinde koşturmaktadır. Bugünlerde gündeme getirilen "Kürtlerin vasiliği "talebi, Türk burjuvazisinin bu isteğinin bir göstergesidir. Bu yolla bölgede etkinlik kurma imkanları kazanacak olan burjuvazi, aynı zamanda Kuzey Kürdistan'da süren devrimci mücadeleyi de etkisizleştirip devre dışı bırakabileceğini hesaplamaktadır.

ABD emperyalizmi ise bölgede yapılması planlanan yeni düzenleme içerisinde Türkiye'nin oynayacağı rol konusunda ikircikli gözükmektedir. Türkiye'nin içeride istikrarsız bir ülke olması, ileri karakol rolü açısından bir dezavantaj olarak kabul edilmektedir. Türk burjuvazisi ise ileri karakol rolünün kendisine içeride yaşadığı sıkıntıları atlatabilmek açısından ek imkanlar sağlayacağını düşünmektedir. Yabancı sermayenin ülkeye gelmesi, dış yardım, kredi ve dış borç imkanlarının artmasının ekonomik bunalımın hafifletilmesinde oynayacağı olumlu rol, Türk burjuvazini emperyalizm karşısında -emperyalizmi bile şaşırtan ölçüde- sadık bir köpek rolüne zorlamaktadır.

Ne ki, şu ana kadar Türk burjuvazisi bu sadakatinin karşılığını alamamış gözükmektedir. Körfez savaşının Türkiye'ye maliyeti resmi açıklamalara göre 10 milyar civarında olmuş, vaadedilen dış destek ise önemli ölçüde yerine getirilmemiştir. Dolayısıyla savaş Türk burjuvazisinin sıkıntılarını hafifletmek bir yana daha da ağırlaştırmıştır.

Burjuva düzen derinleşen bunalımını hafifletmek isterken hızla "macera"lara sürüklenmektedir. Burjuva muhalefet partileri ve esasen iç savaşa göre teçhizatlandırılmış ordu ise, Türkiye'nin henüz bu maceralara hazır olmadığını düşünmektedir.

Burjuva muhalefetin Türkiye'nin "savaşa bulaşmaması" yönündeki propagandalarının diğer nedenleri hakkında şunlar söylenebilir.

Burjuva muhalefet, emperyalistler arasında değişen güç dengeleri nedeniyle Türkiye'nin ABD emperyalizmi ile bu denli bütünleşmesini riskli bulmaktadır. Ayrıca bu savaşın umulduğu gibi sonuçlanmaması halinde Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerinin daha da gerginleşeceğini, bununda istenen istikrarı sağlaması bir yana, bunalımı daha da derinleştirebileceğini düşünmektedirler. Burjuva muhalefete göre, Ortado-

ğu'ya ve özellikle Kürt sorununa bu kadar çok bulaşmak silahların ters tepmesine neden olabilirdi.

Gelinen nokta, Türk burjuvazisinin bu ihtiyatlı temsilcilerini doğrular gibidir. Türk burjuvazisinin Körfez krizi ve savaşında izlediği tutum bölge halklarının tepkisini aldığı gibi, yönetimlerle de ilişkileri gerginleştirmiştir. Bu durum başlıbaşına burjuva düzenin krizini derinleştirecek bir öğedir. Çünkü Ortadoğu ülkeleri 1980 sonrasında Türkiye açısından önemli bir dış pazar olmuştu. Türkiye'nin toplam ihracatının yarısı Ortadoğu pazarına yönelikti.Yıkılan Kuveyt ve Irak'ın yeniden inşasında ise Türk burjuvazisine pay düşmemiştir.

Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkileri, özellikle petrol fiyatlarının yükseldiği yıllarda bu ülkelerde biriken sermayeyi kapitalist pazara çekmeye yönelikti. Bu emperyalist kapitalist cephenin Türkiye'yi teşvik ettiği bir roldü de. Fakat petrol fiyatlarının sonraki yıllarda düşmesi ile Türkiye AET ile ilişkilerini daha da yoğunlaştırmıştır.Türk burjuvazisi AET ile bütünleşmesinin sağlayacağı sermaye, kredi, pazar vb. olanaklarla bunalımını hafifletebileceğini düşünüyordu.1980'li yıllar Türk burjuvazisinin AET ile bütünleşme çabalarının hızlandığı yıllardır.

Ne var ki Avrupa emperyalizmi, Türkiye'nin yükünü üstlenmeye hiç de hevesli gözükmedi. Tarımsal ürün alanında Türkiye AET'in bir rakibidir. Bu alan dışında da Türkiye'nin Avrupa emperyalizmine katabileceği hiç bir şey yoktur. Türkiye'nin bir "zenginliği" olan işgücüne ise, işsizliğin % 8'ler civarında istikrar kazandığı Avrupa ülkelerinin ihtiyacı olmadığı gibi, bu bir ek yük olacaktır. Üstelik Türkiye'nin AET'e girmesi ile Avrupa emperyalizmi Türkiye'deki ucuz işgücünden yararlanma olanaklarını da yitirecektir.

Bu gerekçelere bir de Avrupa kamuoyunun, "demokrasi" konusundaki baskıları eklenince, Türk burjuvazisinin AET ile bütünleşme çabaları da başarısızlığa uğramıştır.

Türk burjuvazisi, yalnız içeride değil dış açılımlarında da başarısız kalmış, dahası bu açılımlar tersten bunalım öğelerine dönüşmüştür.

Türkiye'nin dört tarafındaki ülkelerle ilişkisi son dönemlerde daha da sorunlu hale gelmiştir. Irak, İran, Suriye, Yunanistan, Bulgaristan vb. ile ilişkiler tekelci burjuvazinin içteki sıkıntılarını arttıracak bir boyut kazanmıştır. SSCB ve Bulgaristan ile son dönemde ilişkiler nispeten yumuşamış gözüküyorsa da, bunlarında uzun vadeli olamayacağına dair belirtiler vardır.Türk devleti, MİT aracılığıyla bu ülkelerdeki Türk azınlık içindeki faaliyetlerini artırmakta, bu durum da ilişkilerin gerginleşmesini sağlıyacak boyutllar kazanmaktadır.

Türkiye, Ortadoğu'dan Balkanlara uzanan bir köprüdür. Ortadoğu ve Balkanlar ise "kaynayan birer kazan" halindedir.

* * *

1980 yılında işçi hareketi kazanmış olduğu tüm haklar elinden alınarak, susturulmuştu. Türkiye işçi sınıfı "genç" bir sınıf olması, mücadele deneyiminin eksikliği ve politik önderlikten yoksunluk gibi temel zaaflar nedeniyle bu baskıya sessizlik içinde boyun eğmişti.

1984 yılında ise işçi hareketinde ilk kırdanışlar görülmeye başladı. 1980-84 yılları arasında işçi sınıfının ekonomik açıdan tam bir sefalete itilmiş olması, gelişen işçi hareketinin temel etkeniydi. Nitekim işçilerin "Açız!" sloganı bu gerçeğin ifade edilişiydi.

İşçi sınıfının yoksullaşmasının boyutlarını yukarıda verdiğimiz rakamlar göstermektedir. İşçi sınıfının geçmişe nazaran haklarının elinden alındığı bir diğer alansa yasal düzenlemelerdir. İşçi sınıfı kıdem tazminatı, emeklilik, sigorta primleri vb. konusunda ciddi kayıplara uğrarken, toplu sözleşme ve grev hakkı da önemli ölçüde kullanılamaz hale getirilmişti. Artık devlet geçmişte nispeten verebildiği "sınıflarüstü" görüntüyü veremiyor, aksine en acımasız burjuva olarak işçilerin karşısına çıkıyordu. Kamu sektöründe çalışan işçiler işçi sınıfının en yoğun sömürüye maruz kalan kesimini temsil etmeye başlıyorlardı.

Bütün bu yaşananlar, yeni dönemin işçi hareketine eskisine nazaran farklı özellikler kazandırıyordu.

1980 öncesinde işçi hareketi daha militan ve politik bir görüntü verse de, işçi sınıfının nispeten dar bir kesiminin aktivitesine dayanıyordu. 1980 sonrasında ise işçi hareketinin işçi sınıfının genelini kapsadığını görüyoruz. Öte yandan işçi hareketinin politikleşme düzeyi 1980 öncesine göre daha geridir. İşçi hareketi her geçen gün militanlaşmasına rağmen, henüz ihtilalci bir karakter taşımaktan uzaktır.

Yasal sınırların son derece dar olması , işçi

hareketini daha ilk adımda yasal sınırların dışına taşırmakta, bu bir yandan işçi hareketinde "yasaları çiğnemeyi" alışkanlık haline getirirken, diğer yandan da hareketin dar ekonomik sınırları aşmasını sağlamakta, harekete yasal biçimler değil yasadışı biçimler rengini vermektedir.

Bu gerçekliğin diğer bir ifadesi, işçi sınıfının ekonomik ve demokratik taleplerinin içiçe geçmesidir. Bu çerçevenin sınırları içerisinde de işçi hareketi kendiliğinden politik bir karakter kazanmaktadır.

Yeni dönem işçi hareketinin bir özelliği de, daha ilk kımıldanışların yaşandığı 1984'den beri şiarlaşan "genel grev" sloganıdır. Yasal düzenlemelerin yerel çabaları kolayca etkisizleştirmesi, burjuvazinin umduğunun aksine işçi sınıfında mücadele azmini kırmamış, tersine mücadelenin genelleştirilmesi çabasını yoğunlaştırmıştır. İşçi sınıfında, bir bütün olarak davrandığı zaman sermayeyi geriletebileceği-yenebileceği yönünde güçlü bir bilinç oluşmuştur. Bu Türkiye işçi sınıfında eksik olan dayanışma duygusunun gelişmesine yardımcı olmuştur.

İşçi hareketi bugün siyasal inanç, sendikal rekabet vb. nedenlerle bölünmüş değildir. İşçiler herşeyden önce "işçi" olmanın bilinciyle birlikte davranmaya özel bir önem veriyorlar, bu sınıf bilincinin gelişmesi açısından da olumluluk olarak değerlendirilmelidir. İşçi sınıfının siyasal inançlar nedeniyle bölünmemesinde bir diğer önemli faktör, bugün hiç bir burjuva partinin işçi sınıfına umut olarak gözükmemesidir. İşçiler ehveni-i şer gördükleri partilere -daha yığınsal olarak SHP'ye- oy vermekte, ama öte yandan da kendi haklarını kendilerinin alacakları inancıyla eyleme girişmektedirler. İşçi sınıfında dışardan umut bekleme yerine kendi öz gücüne güvenme eğiliminin oluştuğunu söylemek mümkündür.

İşçi sınıfının birlikte hareketini kolaylaştıran diğer faktör sendikal bölünmüşlük içersinde bulunmamalarıdır. Öte yandan bu, işçi sınıfında özgüvenin gelişmesini sağlayan bir diğer neden olmaktadır. İşçiler ağırlıkla örgütlü bulundukları Türk-İş'e güvenmemekte, sendika bürokrasisinin ancak tabandan gelen baskı sayesinde eyleme geçebileceğinin bilinciyle hareket etmektedir. İşçi sınıfı sendika bürokrasisine güvensizliğini her fırsatta göstermekte, işçilerin sendika basması sık rastlanır bir olaya dönüşmektedir.

İşçi hareketinin sendika bürokrasisinin denetiminden çıkma eğiliminin önemli bir göstergesi, özellikle eylemlilik anlarında oluşan kendiliğinden örgütlenmeleridir. Eylem komiteleri, grev komiteleri, işyeri komiteleri vb. örgütlemeler artık işçi hareketinin belirgin özellikleri arasına girmiştir. Eylem sürecini yönlendirmek ihtiyacının bir ürünü olan bu komiteler zaman zaman sendikalara alternatif bir rol de üstlenebilmektedir. Genellikle öncü işçilerin denetimindeki bu komiteler işçi hareketinin politikleşme potansiyelinin göstergeleri de olmaktadır.

Bu öncü işçi kuşağı, sendika bürokrasisine rağmen işçi hareketinin pratik önderliğini yürütmektedir. Belki de yeni dönem işçi hareketinin en önemli özelliği içinden bu öncü işçi kuşağını çıkarmış olmasıdır. Öncü işçi kuşağı kültürel açıdan gelişmiş, eğitim düzeyi yüksek bir işçi kesimini oluşturmaktadır. Siyasal eğilimleri açısından da sosyalizme eğilimli oldukları söylenebilir. Fakat sol grupların bölünmüşlüğü öncü işçilere de yansımakta, bu başlı başına bir olumsuzluk olmaktadır. Oysa öncü işçi kuşağında, özellikle de eylem süreçlerinde daha net görülebildiği gibi bir birleşme eğilimi vardır.

Toplumsal mücadelenin ana ekseni, diğer toplumsal kesimlerin ilgi odağı ve giderek umudu haline gelen işçi hareketinin ciddi zaaflarının olduğu da kuşkusuzdur.

İşçi hareketi esasen iktisadi hareket niteliğini aşamamıştır. Kendi dar çıkarlarından öteye, toplumun genel sorunlarına karşı bir duyarsızlık sözkonusudur. İşçi sınıfı henüz kendi dışına bakamamaktadır. Son Zonguldak direnişi bu zaafların aşılması yönünde olumlu sinyaller vermiştir. Atılan sloganların politik içerikleri yoğunlaşmış, eylem biçimlerinde daha militan bir çizgi tutturulmuş ve savaş gibi toplumun genelini ilgilendiren bir konuda işçi sınıfı tavır belirleyebilmiştir. Zonguldak direnişi ayrıca aktif bir halk desteğini alarak kendinden sonraki eylemlere bu açıdan da yolaçıcı olmuştur.

Hareketin bugün en temel zaafı sendika bürokrasisi, sosyal-demokrasi ve sosyal-reformizmin etkisini aşamamasıdır. Bu sayılan eğilimlerin hiç birine işçi sınıfı aktif bir umut beslememekte, fakat bunları aştığı oranda da yalnız ve öndersiz kaldığını hissetmektedir. Bu durumda işçi hareketinin sözkonusu eğilimler tarafından geriye çekilmesi kolaylaşmaktadır. Hareketin genel niteliğine rağmen patlamalar yerel nitelikte olmakta ve son olarak Zonguldak direnişinde olduğu gibi bu patlamalar işçi hareketinin diğer kesimle-

rinden aktif bir destek alamamaktadır. Hareketin zayıflığının bir diğer göstergesi, son zamanlarda yer yer fabrika işgallerine rastlanmaktaysa da, eylemlerin şimdiye dek toplusözleşme dönemlerine bağlı olarak patlak veren ve barışçıl biçimde yürütülen kitle grevleri şeklinde gelişmesidir.

Bugün işçi hareketinin en ciddi eksikliği bir ihtilalci sınıf partisinden yoksunluğudur. Bütün öteki zaafların çözümü bu eksikliğin giderilmesiyle doğrudan ilgilidir. İşçi sınıfının ihtilalci partisini yaratmak öncü işçi kuşağını kazanmayı gerektirir. Öncü işçi kuşağı örgütlere karşı geçmiş deneyimlerden kaynaklanan bir güvensizlik beslemekte ve bölünmüşlükten rahatsızlık duymaktadır. Dahası eski sosyalist ülkelerin yaşadığı yıkım öncü işçi kuşağı açısından da bir ideolojik kargaşa etkeni olmaktadır.

* * *

Kuzey Kürdistan'da sürdürülen silahlı ulusal mücadele, burjuva düzenin istikrar arayışının önündeki ciddi bir engelken, proletarya devrimi açısından önemli bir şans ve müttefiktir. Bu mücadele yalnızca komünistler açısından bir politik değer taşımıyor. Aynı zamanda emperyalist-kapitalist dünya için de ciddi bir başağrısı yaratıyor. Bu nedenle emperyalizmin Ortadoğu planları içerisinde Kürt sorunun temel bir yer işgal etmesi şaşırtıcı değildir.

Dört parçaya bölünmüş Kürdistan'ın diğer üç bölümünde reformist-uzlaşmacı bir Kürt hareketi egemenken, Türkiye Kürdistan'mda devrimci bir alternatifin oluşması bir tesadüf değildir.

1950'lerde hızlanan kapitalist gelişmenin Türkiye Kürdistan'ı üzerinde de etkileri olmuş, her ne kadar yarı-feodal kalıntılar mevcudiyetini koruyor olsa da köylülük ciddi bir farklılaşmaya uğramıştır. Kapitalist gelişmenin ilk başta Kürt aydınları içerisinde sonra da geniş Kürt yığınları içerisindeki dolaysız etkilerinin başında ulusal bilincin uyanışı gelir.

1960'larda hızlanan ulusal uyanış süreci '70'lerde çeşitli Kürt örgütlerinin oluşmasına neden olurken, aynı tarihlerde tüm sol örgütlerin de Kürt sorununa duyarlılığı artmıştır. 1980'li yıllar ise Kürt ulusal hareketinin kendi içinde bir atılım yaşadığı yıllardır. PKK'da örgütsel ifadesini bulan gerilla hareketinin ilk oluşumunda göze çarpan belirgin özellik, hareketin Kürt yoksul sınıflarına özellikle de yoksul köylülüğe dayanıyor olmasıdır. Gençliğin ve yoksul köylülüğün desteklediği bir hareket olarak ortaya çıkan Kürtlerin silahlı özgürlük mücadelesi, 1987 yılından itibaren oturmuş bir gerilla hareketi, '89 yılından itibaren ise bir kitle hareketi haline gelmiştir.

'89 yılında Kürdistan'ın kırlık bölgelerine sıçrayan ve kitleselliğe kavuşan ulusal hareket '90 yılında kırlık bölgelerden Kürdistan'ın şehirlerine sıçrayarak gelişme ivmesini sürdürmüştür.

Bu sürecin hareketin toplumsal tabanının genişlemesi yönünde de etkiler doğurduğu görülmektedir. İlk başlarda yoksul köylülüğün ve gençliğin desteklediği harekete, esnaflar başta olmak üzere Kürt küçük-burjuvazisinin önemli bir kısmı ile kent yoksulları vb. katılmıştır. Hareketin genişlemesi bir yandan ulusal mücadelenin kitlesellik kazanması gibi olumlu bir sonuç doğururken, öte yandan da Kürt orta burjuvazisinin, aşiretlerin vb. gelişen hareket karşısında rezonansa gelmeleri ve soruna kendi tarzlarında reformcu bir çözümü dayatmalarını da gündeme getirmektedir. Hareketin tabanını genişletme isteği, özellikle işçi hareketinin geriliğinin de etkisiyle PKK'yı Kürt orta sınıflarıyla ittifaka zorlamakta, ayrıca dinsel motiferin kullanılması vb. gibi harekete olumsuz öğeler girmektedir. Bir başka olumsuz çaba ise Kürt işçilerinin ulusal mücadelenin bir eklentisi haline getirilmek istenmesidir.

Kuşkusuz bu hareketin sınıfsal yapısıyla doğrudan ilgili bir durumdur. Bu zaafın en sağlıklı çözümü işçi sınıfı hareketinin politikleşleşmesi ve ulusal mücadeleyi yedeklemesidir. Bu sorunlar esasen Kürt ulusal kurtuluş hareketiyle işçi hareketinin ayrı mecralarda gelişmesi ve Kürt ulusal kurtuluş hareketinin gerek politizasyon, gerek ihtilalcilik ve gerekse örgütlülük açısından işçi hareketinden daha ilerde olmasıyla doğrudan ilgilidir.

Kürt ulusal mücadelesinin militan çizgisi Kürt sorununu uluslararası kamuoyunun gündemine sokabilmiş, TC'nin inkar ve imha politikasını etkisizleştirmiştir. Yıllarca Kürt ulusunun varlığını inkar eden, gelişen Kürt hareketini şiddet yoluyla imhaya çabalayan Türk devleti, son dönemde gelişen hareket karşısında çeşitli reformları gündeme getirmek zorunda kalmıştır.

Baskılar, sürgünler, olağanüstü hal, toplu katliamlar, koruculuk sistemi, özel savaş, SS Kararnamesi vb. gelişen hareketi engellemek bir yana Kürt halkıyla Türk devletini bugün açıktan karşı

karşıya getiren nedenlere dönüşmüştür. Yalnız başına imha politikasının Kürt ulusal hareketini ezmek için yeterli olmadığını gören Türk burjuvazisi şimdi ehlileştirme planım devreye sokmuş bulunuyor.

Kürt ulusal kurtuluş hareketinin ehlileştirilmesi planı birbirine bağlı çeşitli halkalardan oluşmaktadır:

Birincisi, Kürt sorunun reformcu çözümünü talep eden Kürt orta burjuvazisi, aşiretler vb. ile ve diğer üç devletteki Kürt reformist hareketiyle işbirliği yapmak ve bu güçleri PKK'mn etkisizleştirilmesi amacıyla kullanmak;

İkincisi, sosyalist hareketin ve dolayısıyla işçi hareketinin Kürt ulusal kurtuluş hareketiyle birleşmesini ve dayanışmasını mutlak surette engellemek;

Üçüncüsü, devrimci Kürt hareketini ezmek için özel savaşı hızlandırmak.

Burjuva basında "Kürt reformu", "yumuşama" vb. biçiminde lanse edilen reformların özü budur. Amaç devrimci Kürt hareketini etkisizleştirmektir.

Bugün Türkiye aynı zamanda ulusal zulmün uygulandığı bir coğrafyadır. Kürtler özgürlük talepleri ve bu yönde verdikleri mücadeleyle proleter devrimin müttefikleridir.

Türkiye'nin yaşadığı iktisadi-sosyal evrim bu iki ulusu birbirine yaklaştırmış, Türk ve Kürt işçilerini aynı fabrikada sınıfsal bir sömürü altında toplamıştır. Kapitalizmin gelişmesi aynı zamanda Kürt köylülüğünü kendi içinde farklılaştırmıştır. Bütün bunlar Türkiye işçi sınıfıyla Kürt ulusunun özgürlük mücadelesini birbirine bağlayan nesnelliklerdir. Türkiye işçi sınıfının Kürt ulusal kurtuluş mücadelesi gibi bir müttefiğe sahip olması, devrimin ateşini Ortadoğu'nun barutlu toprağına da taşıyacak önemli bir avantajdır.

* * *

1980 öncesinde sosyal hareketlilikte etkin rol oynayan kent ve kırın yarı-proleter ve küçükburjuva öğelerinde nispi bir hareketsizlik sözkonusudur. 1980 öncesi aktivitelerinin ve yenilen darbenin bu kesimleri yorduğu ve yıldırdığı söylenebilir.

Özellikle gecekondu bölgelerinde yaşayan kent yoksulları ve yarı-proleter öğeler geçmişteki politizasyonlarından henüz çok uzaklar. Bir kaç gecekondu direnişi bir yana bırakılırsa, sınıfın çeperindeki bu toplumsal kesimde bir suskunluktan sözedilebilir. Fakat belirtildiği gibi bu kesimin işçi sınıfına en yakın toplumsal kesim olması bu hareketsizliğin uzun sürmeyeceğinin de bir garantisi sayılabilir.

Geçmişte sosyal muhalefette etkin olmuş kent küçük-burjuvazisinin modern kesimlerinin hareketliliğinde de bir düşüş sözkonusudur. Yalnız son dönemlerde özellikle öğretmenlerin ve sağlıkçıların başını çektiği memur ve memur kabul edilen emekçilerin sendikal düzeyde canlanan hareketliliği, önemli bir potansiyelin göstergesi olmaktadır. Sahip oldukları yarı-aydın nitelik ve çalışma koşulları açısından işçi sınıfına yakınlaşma bu kesimlerin politizasyonunu hızlandırmaktadır. Nitekim gelişen hareketlilik sendikal hakların sağlanmasına yönelik olsa da, hareket şimdiden sosyalistlerin etkinliğinde politik bir karakter kazanmaya başlamıştır.

Kent küçük-burjuvazisinin esnaf, zanaatkar vb.den oluşşan geleneksel kesimi ise hala önemli ölçüde gerici partilerin oy deposudur. Geçmişte faşist hareketin kitle tabanını da oluşturan bu kesim, bugün burjuvazinin "huzur, istikrar" vb. demagojilerinin en çok yankı bulduğu toplumsal kesimdir.

Kırdaki yoksullaşmanın yoğun olarak yaşandığı Kürdistan'da yoksul köylülük siyasal aktivitesini ulusal mücadele içersinde göstermektedir.

Kır küçük-burjuvazisinin yoksul kesimleriyle topraksız köylülerin bir bölümü işçileşmişken diğer bölümü de hızla işçileşmektedir. Geçici ya da sürekli olarak işçilik yaparak yaşamını sürdürmek yaygınlaşmaktadır. Az topraklı köylüler ya bu toprakları boş bırakmakta ya da bir ortakçıya vermektedir. İşçilik bu kesimler için bir gelir garantisi sağladığı oranda önemli bir talep haline gelmektedir.

Küçük-burjuvazinin üstkesimi ise toprağından geçimlik üretiminin yanısıra pazara sunabileceği bir fazlalık da üretebilen bir kesimdir. Bunlar işgücü de kiralayabilecek durumdadır. Kırsal küçük-burjuvazinin üst kesimi kırsal alanda hızlanan tekelcileşme sürecinden rahatsızlık duymakta, bugünkü talepleri ise daha ziyade girdi ve kredi fiyatlarının ucuzlamasından ve başfiyatların yüksek tutulmasından oluşmaktadır.

1960'lı yılların sonunda ve yer yer 1970'li yıllarda toplumsal muhalefette yeralan kır küçükburjuvazisinin '80'yi yıllarda Ege'de gerçekleşen

bir kaç eylemi dışta tutulursa bir sessizlik içinde olduğu söylenebilir. Fakat bu kesimde hoşnutsuzluğun yoğunlaştığını gözlemek de mümkündür.

Uzun bir süredir kırda toprak reformu talebi siyasal önemini yitirmiş bulunmaktadır. Bugün kırdan yükselen talepler kırda yaşanan tekelcileşmeye ve sömürüye karşıdır. Kırda sömürü girdi fiyatlarıyla ürün fiyatları arasındaki orantısızlık, tefecilik, vergiler, ipotek vb. aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bu sömürü ağırlıkla kapitalist sınıf adına devletin inisiyatifinde gelişen bir sömürüdür. Buna Türkiye Kürdistan'ındaki yarı-feodal sömürü biçimleri eşlik etmektedir.

* * *

1980 sonrası öğrenci gençlik hareketi 1980 öncesi döneme göre belirgin bir durgunluk ve darlık içersindedir. 1985 yıllarında yeniden kıpırdanmaya başlayan öğrenci gençlik hareketi, 1987 Nisan'mda kitlesellik ve eylem biçimi açısından doruk noktasına ulaşmış, öte yandan aynı tarih öğrenci gençlik hareketinde bugüne dek yaşanan geri çekilmenin de başlangıcı olmuştur.

Faşist diktatörlüğün şiddetine en fazla maruz kalan kesimlerden biri öğrenci gençliktir. Bu baskı halen de benzer şiddette sürmektedir. Öğrenci gençlik en küçük eylemliliğinde yoğun bir polis terörü, işkence vb. ile karşılaşmaktadır. Bu bir yandan öğrenci hareketini darlaştırırken öte yandan ise gençlik eylemlerinin açık sokak savaşımları haline dönüşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla öğrenci gençlik hareketindeki kitleselleşme eskisi denli kolay olmayacaktır ama polisle açık çatışmalar içinde kazanılan bir kitleselleşmenin sağlamlılığını da taşıyacaktır.

Öğrenci hareketinin darlaşmasının bir faktörü yukarda ifade edilen devlet terörüdür. Bunun yanısıra başka önemli faktörler de vardır.

1980 sonrası büyük şehirlerdeki üniversitelerde okuyan öğrencilerin sınıfsal bileşkesinde üst ve orta sınıflar lehine belirgin bir değişme olmuştur.

Öğrenciler YÖK aracılığıyla bir cendere içine alınmışlardır. Vizeler, atılma korkusu vb. öğrencileri belirli bir kısır döngünün içerisine sokmuştur.

Üniversitede okuyan öğrenci gençlik içinde, devletin anti-komünist mücadele için oluşturduğu imam-hatip lisesi mezunu "kara kuşak" belirgin bir ağırlık kazanmıştır.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı nedeniyle gençliğin en çabuk politize olan kesimi, Türkiye'nin geri kırlık bölgelerinden büyük şehirlere okumaya gelen kesimdi. 1980 sonrasında hızla çoğaltılan gecekondu üniversiteler sayesinde gençliğin bu kesimi kendi bölgesinde ya da yakın bir bölgede kilitlenmektedir.

Ayrıca son zamanlarda SSCB'de, Doğu Avrupa ülkelerinde ve Çin'de gençliğin anti-komünist şiarlarla bir eylemlilik göstermesinin de öğrenci gençlik hareketini olumsuz yönde etkileyecek bir ek faktör olduğu söylenebilir.

Bütün bu olumsuz faktörlere rağmen öğrenci gençlik direngen bir tavır ortaya koymaktadır. Kürdistan'daki ve İstanbul'daki üniversiteler mücadelenin süreklilik kazandığı alanlardır.

Liselerde ve geleceğin işçilerinin eğitim gördüğü meslek liselerinde ise son dönemlerde sınırlı da olsa bir politikleşme eğilimi dikkat çekmektedir.

* * *

Kapitalizmin gelişmesinin kadını üretim süreci içersine ve dolayısıyla sosyal hayata sokması kadının özgürleşme mücadelesini de hızlandırmaktadır.

Türkiye'de kadın sorunu, yakın dönemde oluşan çeşitli kadın platformlarının çabalarıyla da gündeme girmeye başlamıştır. Kadının üzerindeki feodal sosyal baskıya, kapitalizmin bu sosyal baskının avantajını da kullanarak yoğun bir ekonomik sömürü eklemesi, demokratik kadın hareketinin gelişmesi için nesnel zemini hazırladı.

Varolduğu kadarıyla kadın hareketi henüz zayıf ve etkisizdir. Bu alanda görülen feminist, devrimci-demokrat vb. eğilimler de kadın sorununu özünden uzaklaştıran bir yaklaşım içersindedirler.

* * *

Bütün iktisadi ve siyasi göstergeler, sermaye düzeninin istikrar arayışında başarısız olduğunu, aksine her başvurulan reçetenin istikrarsızlığı daha da derinleştirdiğini göstermektedir.

Ana hatlarıyla sergilenen iktisadi ve siyasal manzara, Türkiye'nin bir devrim ülkesi olduğu tespitini bir kez daha doğrulamaktadır. Kuşkusuz Türkiye'nin bir devrim ülkesi olduğu yönündeki bir saptama ile Türkiye'de bir devrimci durum

olduğu yönündeki saptama birbirinden farklı şeylerdir. Türkiye'de bugün sözkonusu olan bir devrimci duruma gidiştir.

Türkiye'de devrimci sürecin bugünkü durağını nesnel faktörlerle öznel faktör arasındaki eşitsizlik simgelemektedir. Bu gerçeğin bir diğer anlamı komünistlerin görev ve sorumluluğunun ne derece önemli olduğunu vurgulamasıdır.

Nesnel faktörlerle öznel faktör arasındaki bu eşitsizliğin kapatılması görevinin cisimleştiği ana halka bir ihtilalci sınıf partisinin yaratılmasıdır. Bir ihtilalci sınıf partisinin yaratılması görevinin başarılması, teorik-programatik alanda ortaya çıkardığı yükümlülüklerin yanısıra bir dizi ek çabayı da gerektirmektedir.

Bugün kitle hareketlerinin ulaştığı düzey bir militanlaşmayı ifade etse de henüz ihtilalci bir karakter kazanmış değildir. Kitle hareketinin devrimcileştirilmesi, açık meydan savaşımlarına çekilmesi komünistler açısından bugün her zamankinden daha ivedi bir görev olmaktadır.

İşçi hareketinin eylemlerine yasadışılık ve gittikçe artan bir militanlaşma karaterini verse de, barışçıl yöntemlerin dışına çıkılamadığı da açıktır. İşçi hareketinin barışçıl yöntemlerden açık savaşımlara yönelememesi hareketin üzerindeki reformist etkilerle doğrudan ilgilidir. Komünistler açısından işçi hareketini düzeninin cenderesine sıkıştıran bu burjuva ideolojilerin etkisine karşı savaşım gündemdeki görevlerden biridir.

Hareketin bu zaafları gözönünde bulundurulduğunda, işçi sınıfı ve diğer toplumsal muhalefet odakları içinde yürüttüğümüz faaliyetin temel eksenlerinden biri de, silahlı ayaklanma fikrinin geliştirilmesi, bu doğrultuda propaganda yapılmasıdır.

Komünistlerin şiddet yoluyla ezilmesini ve işçi hareketiyle toplumsal muhalefetin TBKP, SBP vb. gibi reformist eğilimler kullanılarak ehlileştirilmesini amaçlayan sermayenin planları karşısında uyanık olmak ve silahları tersine çevirmek önemli bir güncel politik görev olmaktadır.

Bu plan karşısında illegal örgütlülüğümüzü daha sağlamlaştırmak, fabrika hücreleri temelinde yükselen gizli ihtilalci sınıf partisi yaratma çabasına hız vermek, mahalli örgütleri her açıdan güçlendirmek vb. gerekmektedir.

Ehlileştirme planlarını boşa çıkarmanın bir diğer yolu, ehil sola açılan legalite imkanlarının devrimci tarzda istismarıdır. Hareketimiz legaliteyi mücadelenin pek çok alanında etkili bir silah haline dönüştürebildiği oranda, burjuvazinin devrimcileri tecrit politikası etkisizleşebilecektir.

Düzen cephesinin, bir bütün olarak devrim cephesine karşı açık terör yöntemlerini yoğunlaştırarak saldırıya geçtiği içinde bulunduğumuz an, devrimci güçlerin pek çok alanda işbirliği yapmasını da gerekli kılmaktadır. Şu ana dek yalnızca yasal dergi platformlarında ve etkin olmayan bir biçimde hayata geçirilebilen devrimcilerin güç birliği, doğrudan örgütlerin ortak çabasıyla ve çok daha geniş alanlarda uygulanabilmelidir. Komünistler, devrimci çevrelerle olanaklı her alanda güç birliğine gitmeye özel bir çaba sarfetmelidirler.

Düzen Kürt ulusal mücadelesinin tasfiye etmeye yönelik girişimlerini yoğunlaştırmaktadır. Ehlileştirme planının ana hedeflerinden biri de budur. Kürt ulusal mücadelesininin haklılığını savunmak bugün pek çok açıdan önem taşımaktadır. İşçi hareketinin politikleştirilmesinde Kürt ulusal mücadelesine karşı duyarlılığın artırılması önemli bir yer tutmaktadır. Bugünlerde gündeme getirilen Kürt reform planının gerçek özünü sınıfa ve kitlelere kavratmak ve buna karşı mücadeleye seferber etmeye çalışmak komünistlerin önündeki bir diğer görev olmaktadır.

Kürt ulusal mücadelesininin haklılığını ve meşruluğunu savunmak ne derece zorunlu bir görevse, işçi sınıfını ulusal mücadeleninin bir eklentisi haline getirme çabalarına karşı mücadele vermek de o derece önemli ve ilkesel bir görevdir.

Yükselen toplumsal muhalefetin çeşitli bileşenleri içerisinde (toplumun yarı-proleter öğeleri, kent yoksulları ve memur hareketi vb. üzerinde), güçlerimiz ölçüsünde faaliyetlerimizi yoğunlaştırmak önümüzdeki dönemin görevleri arasındadır.

Bu kesimlerin hareketinin işçi hareketi ile birleştirilebilmesi, işçi hareketinin politikleştirilmesi açısından da önem taşımaktadır. Son dönemde yükselen memur hareketi taşıdığı potansiyeller açısından dikkat çekicidir.

Öğrenci gençlik hareketi ise kitlesel bir özelliğe sahip olmamakla birlikte teoriye yatkın ve kavgacı bir kuşağı içinde barındırmaktadır. Komünist örgüt açısından gençliğin bu kaymak kesimleri ile birleşebilmek kadrosal imkanların artması anlamına gelecektir.

İşçi Kurultayı hazırlıkları sürüyor

İşçi sınıfı hareketinin genel bir değerlendirilmesinin yapılacağı, sorunların ve çözüm yollarının tartışılacağı İstanbul işçi kurultayının hazırlıkları sürüyor. 15-16 Haziran tarihinde yapılması düşünülen işçi kurultayının hazırlıklarını koordine etmek için bir yürütme komitesi oluşturuldu.

Yürütme komitesinin seçiminden önce, öncü işçilerin geniş katılımıyla çeşitli toplantılar gerçekleştirilmiş ve özellikle Kurultayın gündemi, işlevi vb. üzerine tartışmalar yapılmıştır.

Kurultayın geniş bir katılımla yapılmasının sağlanması amacıyla fabrikalar düzeyinde bir ön hazırlık evresi düşünülüyor.

İstanbul'da bir işçi kurultayınının gerçekleştirilmesi yönünde bir çaba, 3 Ocak eyleminden önce de gündemdeydi. O tarihlerde düşünülen kurultay doğrudan genel grev eyleminin örgütlenmesi amacına yönelikti. Bugün ise kurultay çalışmaları işçi hareketinin genel sorunlarını ve çözüm yollarını tartışmaya yönelik bir amaç taşımaktadır.

* Sermayenin ekonomik ve demokratik haklara yönelik başlattığı genel saldırı ve görevler;
* Toplu işten atılmaların yaygınlaşmasına karşı görevler;
* Hareketin önüne engel olmaya başlayan sendika bürokrasisinin etkisizleştirilmesinin yolları;
* Kürt sorunu;
* Memur hareketiyle dayanışma;

Kurultayın genel kapsamını oluşturmaktadır.

Kurultayın hazırlıklarına yönelik olarak yaşanan sürecin şimdiden ortaya koyduğu önemli bir gerçeklik var. Öncü işçi kuşağında ifadesini bulan bu gerçek, sınıfın önderlik arayışının yakıcı bir sorun haline gelmiş olmasıdır. Sermayeye karşı verilen mücadelede mevcut sendikal yapıların yetersiz kalması, hatta sendika bürokrasisinin işçi hareketine açık ihaneti, işçilerdeki yeni bir önderlik arayışını hızlandırmaktadır.

Nitekim kurultay çalışmalarında çeşitli kesimlerden öncü işçilerin dile getirdikleri talepler hep bu önderlik arayışına denk düşmektedir. Tartışmalarda işçi sınıfının partisinin yaratılması, yeni bir sendikal yapının oluşturulması, işçi meclislerinin kurulması vb. kurultayın gerçekleştirmesi gereken temel amacı olarak sunulabilmektedir.

Kuşkusuz bütün bu öneriler bir kurultayın üstlenebileceği görevler olmamakla birlikte, öncü işçilerin eğilimlerini göstermesi açısından da önem taşımaktadır. Komünistler öncü işçilerdeki bu eğilime gereken değeri verebilmeli ve sağlıklı bir perspektife oturmasını sağlamaya çalışmalıdırlar.

Kurultay öncü işçilerin mücadeleye müdahale isteği temelinde bir araya geldiği bir platform olmaktadır. Öncü işçilerin birliğini bu süreçten sonra da kalıcılaştırmaya çalışmak önem taşımaktadır. Ayrıca kurultay çalışmasının kendisi doğrudan fabrikalara ulaşıp işçi sınıfının geniş kesimleriyle sorunların tartışılmasını ve genel perspektifimizin ortaya konulmasını sağlayacaktır.

İşçi kurultayı temel olarak işçi hareketinin bugün içerisinde bulunduğu sorunları, talepleri genel çerçevede ifade edebilmeli, işçi hareketinin militanlaştırmak/politikleştirmek açısından değişik alanlardaki mücadeleninin birleştirilmesini hedeflemelidir.

İşçi kurultayı sorunların çözüme kavuşturulacağı bir platform olmaktan ziyade sorunların ve çözüm yollarının tartışılacağı bir platformdur. Kurultaya taşıdığı anlamdan öte işlevler yüklemek, bizzat kurultayın kendisinin işlevsizleşmesini getirecektir. Bu yüzden işçi kurultayı eğilimlerin, arayışların ortaya konulabildiği bir "açık kürsü" olarak da değerlendirilmelidir.

Direnen bir kıta: Afrika

(Baştarafı s.42'de)

sanayi işçisi sayısının son yıllarda çoğalması, siyasal gelişmelere yeni bir görünüm kazandırıyor.

Doğu Avrupa'daki çöküşün ve Körfez savaşının sonuçlarının da etkilediği kıta, uzun dönemli bir siyasal çalkantının eşiğine gelmiştir. Büyük bir bölümününde çoğu kez kendiliğinden patlayan ve kısa dönem içinde politize olan bu kitle hareketleri içinde sendikaların etkisi bir başka önemli olaydır.

Evrensel gelişmenin nesnel mantığı tek alternatifin sosyalizm olduğunu yeniden ve yeniden bağırıyor.

15 Nisan 1991
R.G.

1 Mayıs ve işçi hareketi

Çelik Ateş

1 Mayıs'ın sınıfsal-politik anlamı işçi sınıfının birleşerek, dayanışarak mücadele bayrağını yükseltmesidir. İşçi sınıfının düzene ve sermaye egemenliğine karşı verdiği sınıfsal iktidar kavgasını sembolize eden bir gün olduğuna göre, '91 1 Mayıs'ı sınıfın içinde bulunduğu gerçekliği (bilinç, örgütlülük ve taşıdığı mevcut dinamizm) yansıtan bir kriter sunmakta mıdır?

Soruyu ve yanıtını tek boyutlu olarak daraltmak, mutlaklaştırmamak kaydıyla, olumlu yanıt vermek mümkündür.

'91 1 Mayıs'ının verdiği en yalın mesaj, sınıfın politik örgütlülüğünün yaratılmasının yakıcı önemidir.

'91 1 Mayıs'ı komünistlere olduğu gibi, halkçı devrimcilere de net bir mesaj sunmuştur; işçi sınıfından kopuk, onun tarihsel/sınıfsal konumuna uzak ikameci görüş ve taktikler ortada kalmak durumundadırlar. Türkiye'de halkçı devrimciliğin devri kapanmış, ideolojik-politik/stratejik-taktik her alanda iflas etmiştir. '60-'80 döneminin Türkiye'sinde politik bir aktiviteye kanal oluşturan ve bu temelde bir misyon taşımış olan halkçı devrimcilik, '90'lar Türkiye'sinde devrim ve sosyalizm yürüyüşünün bir yedek kuvvetidir artık.

Proleter devrmimcinin bütün eylem örgüsü işçi sınıfı ekseni üzerine kurulu olmalıdır. Bu bakışa yabancı devrim güçlerinin sınıfa yönelik ilgisi, işçi sınıfının tarihsel rolününün kavranışı üzerine değil, onu politik mücadelenin herhangi bir savaş gücü olarak değerlendirmeye dayanacaktır ve politik savaş/eylem hattını da bu bakış üzerine kuracaktır doğal olarak. Taksim şiarı tam da bunun ifadesidir.

Taksim çağrısı ideolojik-politik perspektif bir yana, ne olursa olsun dişe diş bir çatışma kararlılığı ile gidilmediyse, eylemsizliğe bir çağrı olabilirdi ancak. Öyle de oldu. 1 Mayıs'ta Taksim'de diretmeyi bir taktik yanılgı olarak düşünmenin kendisi yanılgı olacaktır gerçekte. "Taksim alanı 1 Mayıs alanıdır. 1 Mayıs geleneğini yaşatmak Taksim Alanında gerçek anlamına kavuşacaktır", "Taksim'e çıkmak devrimci onuru korumaktır" vb. gerekçelere sıkı sıkıya sarılanlara şunları söylemek artık hakkımız olsa gerek: Devrimci kitle eylemi, devrimci sınıfla yanyana omuz omuza birliktelik üzerine gerçekliğe bürünebilir. Devrimci sınıftan ayrı eylemler belli amaçlarda ve belli koşullarda elbetteki gerekli ve yararlıdır. Ancak asla kitle eylemliliğine bir motor oluşturmazlar. Proletarya ve ezilen emekçi kitleler kendi eylem dinamizmini kendi bünyesinde taşır, harekete geçirir ve gerçekleştirir. İşçi sınıfı ve genel olarak kitleler katında gerçek bir bilinç sıçraması kendi öz eylemliliklerinin bir ürünü olabilir ancak.

Bunu başarabildiğimiz zaman bir gelenekten sözedebiliriz. Geleneğimiz proletarya ve emekçi kitlelerin bütün üretim birimlerinde, fabrikalarda, alanlarda ve sokaklarda sömürü düzenine ve onun devletine kök söktürmesi olsun. Gelenek, her daim yaratılan direniştir, karşı devrimin saldırılarına rağmen, devrimci mirası, birikimi yeniden yeniden yaşatmak, savunmak, yükseltmektir. Yok eğer bu omuzlanamıyor ve/veya başarılamıyorsa, sözü edilen gelenek proletaryanın ve proleter devrimin değil marjinal hareketlerin "marjinal geleneği"-dir ancak.

Diğer yandan 1 Mayıs'ta "Bütün fabrikalar, alanlar, sokaklar 1 Mayıs alanı olsun" şiarı sınıf perspektifi üzerine kurulu, doğru bir çağrı olmasına karşın, mevcut politik konjonktürün/güçler dengesinin ışığında somut eylem bölgeleri ve noktalarıyla bütünleşen planlı eylem programından yoksunluğu nedeniyle yetersiz bir çağrı olarak kalmıştır. Şu yapılmalıydı: Canlı, militan, etkin bir direniş örgütlemenin koşullarının olmadığı işyeri ve fabrikalardaki 1 Mayıs güçleri, direnişin en kitlesel ve militan örgütlenme koşullarını sunan fabrika/işyeri/bölge merkezli bir eylemliliğe organize edilmeliydi. Örneğin Belediye önündeki gösterici sayısı en azından ikiye katlanabilirdi. Bu ise bir başka sonuca, polisin saldırısı karşısında direnişe, militan bir tutum almaya yolaçabilirdi.

İşçi hareketinin dünü, bugünü ve 1 Mayıs

İşçi hareketinin içinde bulunduğu durum ve devrimci/komünist hareketle ilişkisi ortaya konulmadan yapılan 1 Mayıs değerlendirmeleri, sınıfın (ve devrimci hareketin) gerçekliğini kapsayan bir perspektife dayalı olmayacaktır.

Yaygın kanı, 1 Mayıs'ın sönük, beklenilenin gerisinde geçtiği şeklindedir. Peki ama, beklenen

neydi? Beklentiler hangi sürecin, çabanın ve politik aktivitenin üzerine kuruluydu?

Gerçektir; işçi hareketiyle devrimci/komünist hareket birbirinden ayrı durmaktadırlar. Popülizmin en tutarlı temsilcilerinin bile bugün ağırlıklı olarak işçi sınıfına yönelik olarak bir faaliyet yürütüyor olması bu gerçeği değiştirmez. İşçi sınıfı öncüsünden yoksundur. Öncü ise işçi sınıfı içinde bir temel yaratmış olmaktan henüz uzaktır. 1 Mayıs'ın "sönük" geçmesi (son tahlilde bu olguya bağlansa bile) bu olguyla açıklanamaz. Çünkü bu olgu işçi hareketinin özgül konumunu, süreç içindeki evrimini açıklayıcı, kavratıcı bir fikir vermez.

İşçi hareketinin en büyük handikapı, eylemliliğinin birbirinden kopuk, dayanışmadan yoksun, adeta yalıtık durumda olmasıdır. Bu dün de böyleydi, bugün de böyledir. Biraz geriye dönelim. Türkiye işçi sınıfının umutla, heyecanla gözlerini diktiği Zonguldak madencilerinin ve halkının direnişini kıran, Mengen barikatı mı olmuştur? Hayır! Direnişi çözen, maden işçilerinin tek başlarına kalmalarıdır. Öncelikle İstanbul'daki sınıf kardeşlerinden bekledikleri ve gerçekten büyük ihtiyaç duydukları dayanışmayı bulamamış olmaları, hareketin yalnızlığa terkedildiği duygusunun egemen olmasına yolaçmıştır. Hava-İş grevini tüketen de aynı zaaf değil midir? İşçi sınıfı eylem içinde yalnızlık barikatını kıramadığı, aşamadığı için, karşı-devrimin barikatını aşamamaktadır. Eylemlerin başlangıçtaki kararlı, coşkulu ruhunu boğan "şeytan üçgeni" değil, öncelikle dayanışma çemberinden yoksun kalışıdır. İşçi sınıfı dayanışma bilincine sahip değildir. İnsanlığın bu en temel özelliği sınıf içinde bilince çıkıp sınıfı kuşatmış değildir. Yalnızlık eylem içindeki eylemcinin militan ruhunu saran bir kefendir. Bu kefen yırtılmalıdır!

İşçi hareketini kıskaca alan bir diğer faktör, sınıfın eylemliliğinin genel olarak son iki yıldır bir yükseliş grafiği izlemesine ve bu eylemlilik içinde sendikaların uzlaşmacı, tahrip edici sarı kimliklerinin sınıf nezdinde deşifre olmasına karşın, sınıfın mevcut mücadele ve yöneliminin ihtiyaçlarına yanıt verebilecek devrimci örgütlenmelerin doğmamış olmasıdır. İşyeri komiteleri böyle bir arayışın ürünü olarak ortaya çıkmış, ancak istikrarlı kalıcı bir hüviyete ulaşamamış, yaygınlaşamamıştır. Sınıf öncüsünden yoksun olduğu gibi, öncü unsurlarının sınıf sendikacılığı temelinde örgütsel birliği ve dayanışmasından da yoksundur.

Bu durumun sınıfı karşı karışıya bıraktığı en büyük sonuç, karşı-devrimin saldırılarını değil geri püskürtmek, ciddi bir direniş bile örgütleyememesidir. Bu handikapın yarattığı ve uzun süre etkisini sürdürecek olan tahribat ise, özellikle toplusözleşmeler akabinde yaygın işten çıkarmalara karşı sessiz, tavırsız kalmasıdır. İşten çıkartmaların öncelikle öncü işçileri hedefleyen bilinçli bir politik saldırı dalgası olduğu gözönüne alındığında, atılmaların yarattığı tahribatın kavranmasında güçlük çekilmeyecektir. Bugün hemen bütün fabrika ve işyerlerinde öncü işçi tırpanlamasına gidilmiştir ve bu saldırı dalgası karşısında hiç bir ciddi direnişle karşılaşmamanın verdiği pervasızlık da giderek artmaktadır. Ülkemizde fabrikadan atılmak sicillenmek, işsizliğe mahkum olmak demektir.

Atılmaların yarattığı tahribat iki yönlüdür. Birincisi ve asıl önemlisi atılmaların önüne geçecek bir direniş örgütlenemediği için, yıllarca harcanan çaba, elde edilen birikim atılan öncü işçilerin şahsında bir anda heba olabilmektedir. İkincisi ise, asgari ücretin beş kişilik bir ailenin sadece ekmek ve çay giderini karşıladığı ve bir işe sahip olmanın bile açlığa karşı güvence sunmadığı bir Türkiye'de, hele atılmalara karşı kayıtsız ve sessiz kalış da gözönüne alındığında, bir çok işçi atılmamak için kölelik koşullarına kolayca boyun eğebilmektedir. Son yıllarda sigortalı ve sendikalı işçi sayısında düşüş görülmektedir. İşsizliğin hızla tırmandığı bir ülkede sendikasız olmak iş güvencesi (atılmamak) anlamına gelebilmektedir. Ve yine, bir işe sahip olmanın şansını sigorta pazarlığında riske atmak göze alınmamaktadır.

Ortadaki manzara açıktır. İşçi sınıfı, emekçi halk, memurlar, öğrenciler her yandan çok bileşenli ama tek merkezli ve tek hedefli (ne pahasına olursa olsun her türlü direnişin ezilmesi) sistematik bir saldırı ile karşı karşıyadır. Sınıfın ve ezilen kitlelerin içinde bulunduğu gerçek ise, karşı-devrimin yaşamın her alanında pervasızca sürdürmekte olduğu saldırılar karşısında savunmasız oluşudur. Savunmasızdır, çünkü öncü örgütünden yoksundur. Çünkü güçlerinin koordine edip birleştirecek, direniş ve eyleliliğini merkezileştirecek araçlardan, alternatiflerden yoksundur.

Besbellidir ki, 1 Mayıs kendi başına, işçi hareketinin kuşatan, kıskaca alan koşullardan bağımsız, ya da onu altedebilecek bir sihre sahip değildir.

Buraya kadar işçi hareketinin gelişmesinin önündeki bazı engellerden sözetmeye çalıştık. Fakat madalyonunun öteki ve asıl yüzünü unutuyor değiliz. Türkiye devrim ülkesidir, toplumsal yükseliş dönemecindedir, toplumsal devrime mayalanmaktadır. Önümüzdeki çeyrek yüzyıl için çok mu iyimseriz? Belki... Ama iyimserliğimizin asıl kaynağı tarihsel bilincimizde kök buluyorsa, örgüsünü ise, bir yanda dipdeki anaforda, diğer yanda ise devrimci komünistlerin dipte atan nabza dikili gözleri ve ellerinde bulmaktadır. Türkiye işçi sınıfı '90'lar Türkiye'sinde tarihsel uyanış sürecine girmiştir. Türkiye işçi hareketi tarihsel bir mecraya yönelmektedir. İşçi sınıfımız kendi devrimci sınıf bilinci ve öz değerleriyle bütünleşme, kaynaşma, soğurma/özümleme sürecine uzaktır henüz. Ama artık kendi değerlerine yabancı, sırt çevirir bir evreyi de geride bırakmıştır. Resmi ideolojilerin 1 Mayıs'ı gerçek içeriğiyle, devrim ve sosyalizmle bağıntısı ile işleyip her dönem 1 Mayıs'larda en azgın tahammülsüzlüğü göstermesine karşın, bu şanlı günün kendisiyle, sınıfıyla bağıntısının ayırdında olmayan işçi bulmak zordur bugünün Türkiye'sinde. Onun politik/ militan içeriğinin bilincinde olmaması bu olguyu değiştirmez. Tipik bir örnek: Maga grevleri ramazan boyunca (basının yansıttığına göre; yanıltılma payını göze alıyoruz) bir bütün olarak oruç tutmuştur. Fakat aynı Maga grevcileri 1 Mayıs'ı halay çekip sloganlarla kutlamışlardır. Bu durum komünistler açısından kıvamına gelen bir çelişkiye işaret etmektedir yalnızca. "Kendinde sınıf" ile "kendisi için sınıf" diyalektiğinin zenginleşmiş, olgunlaşmış çelişkisini boşuna mı aramış oluruz bu örnekte?

Tekil ama çarpıcı olduğunu düşündüğüm iki örnek daha aktarmak istiyorum. 1 Mayıs'la ilgili bildiri dağıtılan bir bölgede kendisine bildiri verilen bir şahıs, bildirideki imza ile ilk kez karşılaşmış olmasına rağmen bildiri dağıtmak istemiş ve dağıtmıştır. Yine aynı bölgede eve davet edip çay sunmak isteyen olduğu gibi, dikkatli olması uyarısında bulunanlar da olmuştur. (Uyarı bölgede iki gün önce meydana gelen çatışma sonucu 2 polisin ölmesi üzerine bölgede yoğunlaşan denetiminden dolayıdır.)

Bu örnekler neye işaret ediyor. Devrimin maya tutmakta olduğu bir evreye girildiğine... Yalnızca dipteki anafora dikkat çekmek istiyoruz. Bir kıvılcımın kitleleri sokağa dökmeye yeterli olduğu tarihsel momentlerin bilinci ışığında, yaklaşan dalganın içinde boğulmamak, fırtınanın önünden sürüklenmemek için, komünistlerin bütün dikkat, çaba ve enerjilerini sınıfın politik örgütlülüğüne yoğunlaştırmaları ihtiyacını dile getiriyoruz. Mayanın tam tutması bu görevin kavranmasına ve sorumluluğun gereklerinin yerine getirilmesine de sıkı sıkıya bağlıdır.

1 Mayıs...

(Baştarafı s. 37'de)

"Mayıs'a yönelik önlemler!" olarak kamuoyu susturulmaya ve teslim alınmaya çalışıldı. Bunda büyük ölçüde başarılı olunduğu söylenebilir.

Mersin

Bölgemizde bir 1 Mayıs daha suskunluk ve sessizlikle geçiştirildi. Bunun bir dizi nedeni var. Yapacağımız etraflı bir değerlendirmeyi Ekim'e ileteceğiz. Şimdilik, gelişmeleri oldukça kısa bir şekilde yazmakla yetiniyoruz.

1 Mayıs'a kısa bir süre kala faaliyetlerimize başladık. Aslında Nisan'ın ilk günlerinde bir kampanya biçiminde 1 Mayıs'a hazırlanmak istiyorduk. Ne var ki, propaganda-ajitasyon materyallerinin elimize geç ulaşması bunu engelledi ve Nisan'ın sonunda faaliyetlerimize başlayabildik.

Faaliyetimize bildiri ve afişle başladık. Bildirileri daha çok işçi ve yoksul insanların oturduğu semtlerde dağıttık.

Güçlerimizin sınırlılığından dolayı ancak bir fabrikada bildiri dağıttabildik. İki fabrikaya yönelik de afişleme yaptık. Mersin'de ilk kez böyle kapsamlı bir faaliyette bulunduk. Bu, güçlerimizi daha iyi tanıma açısından oldukça anlamlıydı.

1 Mayıs'tan önce SHP, SP, SBP, İHD, Halk Evi, sendikalar ve demokratik kitle örgütleri 1 Mayıs'ı kutlayabilmek için girişimde bulundular, ancak izin alamadılar.

1 Mayıs'tan önce Mersin'de korkunç bir polis terörü vardı. Semtlerin giriş çıkışları tutulup, mahalleler kordon altına alınmıştı. Sıradan insanlar rastgele toplanıp gözaltına alınıyorlardı. Aynı terör havası 1 Mayıs günü de estirildi.

1 Mayıs günü hemen hemen hiç bir eylem olmadı. Hatta Türk-İş'in yayınladığı bildiri dahi okunmadı.

Fabrikalardaki gelişmeleri ayrıca ileteceğiz.

1 Mayıs'ta Saraçhane'deydik

1991 1 Mayıs'ı dağınık ve küçük gösterilerle geçti. Bu gösterilerin en kitleseli Saraçhane'de yaşandı.

Saraçhane'ye sendikalar ve dergilerin ortak çağrıları sonucu 3000 kadar işçi toplandı. Asıl öneri Belediye-İş sendikası tarafından yapılmış olduğu halde, Belediye-İş yöneticileri, toplanan işçileri dağıtmaya ve sendika çevresindeki birikmelere engel olmaya çalıştı. Toplum polisinin de yaptığı şey Belediye-İş yöneticilerinin yaptığı ile çakıştı ve daha gösteri başlamadan dağıtma operasyonları başladı.

1 Mayıs günü saat 10.00'da, Pertevniyal Lisesi önünde, Belediye-İş önünde ve bulvarın çeşitli yerlerinde gruplaşmalar başladı. Aynı saatlerde Yenikapı'dan Aksaray'a kadar yürüyen yüzden fazla kişi polisin engellemesi ile durduruldu. Bu engelleme haberi Saraçhane'ye ulaşınca tedirgin tartışmalar başladı. Saat 10.30'da önce Belediye-İş yöneticilerinin olumsuz sözleri ve ardından 60-70 toplum polisinin dağıtma girişimi sonucu kalabalık Büyükşehir Belediyesi'nin çevrelerinde yığılmaya başladı. İşçiler sessizce, biraz da polisle tartışmamak için, aynı yönde ilerleyip küçük-gruplar halinde Saraçhane'de kendilerince uygun yerler bulup, beklemeye başladılar. Bu sırada Pertevniyal Lisesi'nin önünden Saraçhane'ye yürümekte olanların içinden bir grup "Yaşasın 1 Mayıs" sloganı atarak eyleme başladı. Bu sloganla, önce 500 kişi civarında kitle korteje katıldı. Ama bir siyasi grubun, meydanda toplanan işçilerden habersizce, biraz da işi götürme kaygısı ile işe erken başlamış olduğu anlaşıldı ve az ileride de polis engeli ile karşılaşılınca buradaki kitle Fatih'e doğru dağıldı. (TDKP'li arkadaşlar doğru bir davranış ve eylem biçimi seçtiklerini iddia ediyorlar mı, bilinmez. Ne varki, bu eylemleri ile yüz kadar işçi 1 Mayıs mitinginden kopmuş oldu.)

Bu grubun dağılmasının hemen akabinde Saraçhane parkına dağılmış 3000 kadar kişi "Yaşasın 1 Mayıs!" sloganı ile kortej oluşturdular. Saraçhane su kemerlerinin dışına çıktıktan sonra, Unkapanı bulvarında caddeyi kaplayıp 500 metre kadar yürüdüler. Biz de bu alandaydık. "Yaşasın 1 Mayıs, Biji 1 Gulan, 1 Mayıs Engellenemez, Kahrolsun Kapitalizm" sloganlarını attık. Polis yürüyüş kolunun çevresini kontrol altında tutuyordu, ama hiçbir şey yapmıyordu. Unkapanı İMÇ bloklarına geldiğimizde çevik kuvvet alışılmış bir şekilde yolu kesip korteje saldırdı. Burada hem binaların durumu dağılmaya uygun değildi ve hem de, zaten dağılmayı kontrol altında tutmak için polis çevreyi sarmıştı. Çevik kuvvetin jop ve sopalarla saldırısı karşısında dağıldık. Dağılma sırasında polis tuttuğunu götürdü.

Burada belirtmek isteriz ki, 1 Mayıs'a işçi sınıfımız polis kadar duyarlı olmamaktadır. Daha sonra aldığımız bilgilerle, tüm İstanbul'da miting ve gösteri yapmak ve kapitalizme nefretini haykırmak isteyen işçi ve emekçilerin sayısı henüz eylemlere saldırmak üzere teçhizatlandırılmış polis sayısının yarısına ancak ulaşabilmektedir. 1 Mayıs günü, burjuva basının belirttiği üzere ("1 Mayıs'ı polis kutladı", 2 Mayıs tarihli gazeteler) polis, bizden çok daha kalabalık, organize ve teçhizatlı bir şekilde bizden önce alanları tutmuştu.

İkinci olarak, biz bir tek grup -ama büyük bir grup- olarak bütünleşmek yerine, küçük gruplar halinde bir çok yerde gösteri yapmayı tercih ediyoruz. Böylece de düşmanın karşısına bir defada tüm gücümüzü dikemiyoruz.

Üçüncüsü ve en önemlisi ise, hep savunduğumuz halde fabrikalardan hareketle sokaklara taşmayı ve oradan da alanlara yürümeyi örgütleyemiyor oluşumuzdur.

Gelecekte bu eksiklerin üstesinden gelerek 1 Mayıs 1992'de daha kitlesel ve üretimin durdurulduğu bir 1 Mayıs için örgütlenmek ve mücadele etmek, '91 1 Mayıs'ının önümüze koyduğu görevdir. Yine, kapitalizmin saldırı timleri karşısında çaresiz kalmamak ve kaçmak yerine savaşacak militan bir kadro ve teçhizat yaratmak da bugünden üstünde ciddiyetle düşünmemiz gereken bir görevdir.

Çünkü 1 Mayıs, sınıfsal kinimizi en yaygın şekilde haykıracağımız gündür.

Çünkü 1 Mayıs, burjuvazinin bekçi köpekleri ile değil, onun iktidarı ile, kapitalizm ile savaş günümüzdür.

Kahrolsun kapitalizm!

Yaşasın proletarya enternasyonalizmi!

İrfan Aydınoğlu/İstanbul

Ekim bu yıl 1 Mayıs öncesinde, özellikle İstanbul'da yoğunlaşan etkin bir siyasal faaliyet yürüttü. Bu faaliyetlere ve 1 Mayıs kutlamalarına ilişkin bilgi ve değerlendirmeler içeren bir dizi mektup aldık. Sayfa sınırlılığından dolayı bunların bir kısmını ve kısaltarak yayınlıyoruz.

1 Mayıs: Faaliyetler ve kutlamalar

İstanbul (Topkapı çevresi)

1 Mayıs faaliyetlerimizi iki temel eksen üzerinde tartışıp, hayata geçirdik. Birincisi, örgüt olarak yürüteceğimiz faaliyetler, ikincisi de sınıfı olabildiğince 1 Mayıs faaliyetine yönlendirme.

İlk görevimiz, nasıl bir 1 Mayıs sorusuna vereceğimiz açık ve net yanıttı. "Ya 1 Mayıs alanı, ya alanlar, ya da üretim birimleri" temelindeki kısır tartışmalardan uzak durmaya özel önem verdik. Tartışmayı, o günün somutunda sınıf hareketini nasıl ileriye çekebilir, politik mesajları nasıl verebiliriz ekseninde yürüttük. Merkezi afişimizde de somut olarak belirtilen "fabrikalardan alanlara" mesajını verme kararı aldık. İlişkimiz olan tüm işçilerle fabrikanın somut durumunu konuşarak neleri nasıl yapacağımızı tartıştık.

'91 1 Mayıs tartışmalarında göze çarpan en önemli nokta, sınıf hareketinin görece durgunluk içinde olduğu ve bu 1 Mayıs'ın hak ettiği şekilde geçmeyeceğiydi. 1 Mayıs'ın nasıl geçeceğini tahmin etmek bizim için zor olmadı. Fabrika önlerinde, servislerde dağıttığımız 1 Mayıs bildiri ve çağrılarına, yapılan kısa konuşmalarla işçilerin gösterdiği tavır nasıl bir 1 Mayıs yaşayacağımızın sinyallerini veriyordu. '89'un ve '90'ın 1 Mayıs havasından epeyce uzaktı sınıf.

Bu durumu görüp değerlendirmek farklı şeydi, tüm Ekimciler olarak bizim göstereceğimiz, göstermemiz gereken çaba, faaliyet farklı şeydi.

Nisan ayı boyunca ilişkimiz olan tüm işçilerle 1 Mayıs'ı tartıştık. Ek olarak Nisan ayında yapılan ve 200 civarında öncü işçi ve devrimcinin katıldığı işçi kurultayı hazırlık toplantısında temel sorun olarak 1 Mayıs'ın ele alınmasını kararlaştırdık. Pek çok Ekimci işçinin aktif katkısının olduğu bu platformumu ne yazık ki, 1 Mayıs için iyi kullanamadık.

Komitemizin denetiminde iki dağıtım grubu vardı. Hedef, fabrikalar, meydanlar, işçi semtleriydi. Bölgemizde ilk kez Altın Yıldız'dan Derbey'e, Şişe Cam'dan Ülker'e toplam 8 fabrikaya direk bildiri dağıttık. Servislerde kısa konuşmalar yaptık. Hedeflediğimiz işçi semtlerinden sadece ikisine ulaşamadık. Hedeflediğimiz tüm alanlara ulaştık. Sökülen afişleri yenilemek için 2-3 kez çıktığımız alanlar oldu. Topkapı, Aksaray, İncirli, Merter ... vs., Nisan'ın ikinci yarısında afişlerimizle renklendi, güzelleşti. Bu faaliyetlerimizde merkezi bildirimizi, il örgütünün bildirisini ve Topkapı bölgesinde çalışan işçilere yönelik çağrımızı dağıttık.

1 Mayıs sorununda kafa açıklığına sahip olmak yetmiyordu şüphesiz. Sınıfla birleşememenin sancısını yaşıyor, çeşitli kesimlerin alacağı tavrı gereğinden çok fazla dikkate almamızı birlikte getiriyordu.

Bölgemiz için son kararımız şöyle oldu: Fabrikalardaki işçi arkadaşlar kendi fabrikalarında kalacak ve üretimi durdurup, dışarı çıkmaya çalışacaklardı. Geriye kalan ilişkilerimiz (işsiz işçiler, atölye işçileri, öğrenciler vb.) Saraçhane'de esasını belediye işçilerinin oluşturacağı değişik fabrikalardaki işçilerle birlikte olacaklardı.

1 Mayıs'ın görece cansız geçmiş olması, işçi sınıfının içinde bulunduğu durumla doğrudan bağlantılıdır. Sınıfın henüz sendikal çerçeveyi parçalayamamış olması, hemen bütün sendika merkezlerinin bu 1 Mayıs'ta "bildiri okuma"yla yetinmeleri çarpıcıydı. Meydanlara, 1 Mayıs meydanına çıkma kararı alan Belediye-İş'in sendika merkezi önünde toplanan yüzlerce işçiye "buraya sizi biz çağırmadık, dağılın" anonsu yapması ihanetin ve korkaklığın göstergesiydi.

Sonuç olarak; biz, 1 Mayıs'ta yapmamız gerekenleri yaptığımız inancındayız. Şimdi görevimiz, önümüzdeki dönem işçi hareketinin kitlesel canlılığına hazırlıklı olmak, politik müdahale edebilmektir; örgütsel inşaya hız vermek ve hareketimizin politik etkisini güçlendirmektir.

Sağlık işkolu

Sağlık emekçileri 1 Mayıs'a, toplu sürgünlerin yaşandığı, sendikalarının mühürlendiği koşullarda ve örgütsüz bir biçimde Tüm Sağlık Sen önderliğinde hazırlanmaya çalıştılar. 1 Mayıs sağlık emekçileri tarafından bugüne kadar hiç kutlanmamıştı ve "terör günü" olarak görme anlayışları da yaygındı.

İşte bu koşullar altında 1 Mayıs'ı kutlama çalışmalarına başlandı. Türkiye genelinde yapılan toplantıda, 1 Mayıs'ın işyerlerinde çeşitli etkinliklerle kutlanması, öncü sağlıkçıların hastaneleri terketmemesi gerektiği şeklinde bir politika ortaya çıktı.

Bu politika doğrultusunda 1 Mayıs günü;

Diyarbakır'da hastahanelerde bildiri dağıtılmış, servislerde konuşmalar yapılmıştır.

Adana'da hastahanelerde bildiri, karanfil ve sendikanın çıkardığı "Yaşasın 1 Mayıs" yazılı kartlar dağıtılmış, servislerde konuşmalar yapılmıştır. Balcalı'daki Tıp Fakültesi Hastahanesinde öğrencilerle birlikte forum yapılmış ve yürüyüş gerçekleştirilmiştir.

İzmir'de bildiri dağıtılmış, Valiliğin izin verdiği mitinge katılarak Tüm Sağlık-Sen pankartı açılmıştır.

Ankara'da hastahanelerde bildiri, kart dağıtılmış ve konuşmalar yapılmıştır.

İstanbul'da bir çok hastahanede bildiri ve kart dağıtılmış, hastahane yemekhanelerinde ve servislerinde konuşmalar yapılmıştır. Özellikle Şişli Eftal Hastahanesi ve Haseki Hastahanesinde kapsamlı çalışmalar yapılmış, yemekhanelerde bildiri okunmuş, saygı duruşunda bulunulmuş ve "Yaşasın 1 Mayıs" sloganı atılmıştır.

Sağlık alanındaki kutlamalar propaganda-ajitasyon düzeyinde gerçekleştirilmiş olsa da, kitlelerle birlikte kutlanmış, sağlık emekçilerine 1 Mayıs anlatılmıştır.

Gelecek yıllarda sağlık emekçilerinin perspektifi "Hastahanelerden meydanlara!" olmalıdır. Bu da örgütlülüğümüz ve işçi sınıfının mücadelesiyle doğrudan bağlantılıdır.

İzmir

Bizler, İzmir'in sınıf bilinçli işçileri, bu 1 Mayıs'ta da faaliyetlerimizi "Bütün Ülkelerin İşçileri Bileşiniz!", "Kahrolsun Kapitalizm, Yaşasın Sosyalizm!" temel şiarları temelinde sürdürdük. Etkinliklerimizi yürütürken icazeti değil, özgürlüğü seçtik. Başlıca hedeflerimiz devrimin kaleleri olacak fabrikalardı. Diktatörlüğün yoğun önlemlerine rağmen bildiri ve afişlerimiz aracılığıyla binlerce işçiye hareketimizin sesini taşıdık. Diktatörlüğün abluka ve barikatlarını aşarak onlarla kucaklaşmanın coşkusunu paylaştık. Dolaysız diyaloğa girdiğimiz yüzlerce sınıf kardeşimizin içten ve sıcak ilgi ve desteğini gördük. Aldıkları önlemlere rağmen işçilerle bu kaynaşmamızı engelleyemeyen diktatörlüğün silahlı güçleri çareyi topyekün bir saldırıda aradılar. 29 Nisan gecesi ellerinde ajan muhbirlerinin tuttuğu listelerle Ekiinci avına çıkan polis ve jandarma birlikleri bir gecede 10'un üstünde işçi ve genci evlerinden alarak işkencehanelere taşıdılar. Hedef her zamanki gibi, baskı ve saldırılar karşısında hep başını dik tutmuşluğuyla öne çıkmış işçilerdi. Hedef işçilerin sosyalizmi hedefleyen bağımsız politik örgütlenmesiydi.

Aldığımız haberler, işkenceci canilerin bu ara hayli meşgul, hayli karamsar olduğunu gösteriyor. Eğercellat, tezgaha yatırdığı işçilerin 1 Mayıs öncesindeki, o yaratıcı, gözüpek meydan okuyuşunun gerçek sahipleri olduğundan emin ise, orda da hakettiği cevabı alacağından emin olmalıdır. Yok eğer yanlış kapı çalmışsa, çabası zaten boşa çıkacaktır. Baskı, zulüm ve kan hiç bir tiranın ayakta kalışına yetmedi, yetmeyecek de.

Nasıl ki '77 1 Mayıs'ında 37 emekçinin katledilişi, işçileri 1 Mayıs'a çıkmalarını alıkoyamadıysa; nasıl ki Kürdistan'da süren katliamların sonucu isyan ateşinin giderek büyümesi oluyor ise, süren işkence, baskı ve tutuklamalar da artan oranda işçiyi sosyalizm için öne atılmaktan alıkoyamayacaktır. Nitekim 29 Nisan'da bir çok işçiyi gözaltına alanlar, 1 Mayıs günü Balık Halinden Konak alanına taşan binlerce işçinin "Yaşasın 1 Mayıs!", "Yaşasın Sosyalizm!" şiarını yükselttiğini görme mutsuzluğundan kurtulamamışlardır. Emin olsunlar;

1 Mayıs işçilerin militan eylemleriyle yaşayacak, sermaye düzeni kahrolacaktır.

Ankara

1 Mayıs çalışmaları, Belediye-İş tarafından sürdürüldü. İki ayrı yerde kutlanması düşünülürken, son gün kutlamanın Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü bahçesinde yapılmasına karar verildi. Bu, işçilerin kutlama alanına gelişlerinde kargaşaya neden oldu.

1 Mayıs sabahı işçiler Fen İşleri Müdürlüğü bahçesinde toplanmaya başladılar. Saat 11 sıralarında 2 bin civarında kitle toplanmıştı. Kitlelerde tam bir başıbozukluk vardı. Ortalıkta kutlamayı düzenleyen ve yönlendirecek olan sendika görevlilerinden eser yoktu. Hoparlörden yerli yersiz çalan müzikler ve 1 Mayıs marşının olur olmadık zamanlarda çalınması kitlelerin coşku-

sunu artıracağı yerde söndürdü. Bu arada bir sendikacının, ortada olmayan sendika görevlilerine kapıdaki girişi kontrol etmelerini mikrofonla duyurması, polislere verilen bir mesaj oldu ve. polisler kapıda kimlik kontrolü yapmaya başladılar, bir çok kişinin içeri girmesini engellediler.

Kitlelerdeki bu düzensizliği gören devrimci işçi ve emekçiler tavır koymaya başladılar. Yaratılan coşku ve atılan sloganlar sendikacıları harekete geçirdi, daha fazla geciktirmeden hazırlanan programa başladılar. Konuşmalar bir ikisi dışında (Nazım'dan söylenen şiir ve bir bayan arkadaşın konuşması hariç) sönük ve ruhsuzdu. "Yaşasın 1 Mayıs", "1 Mayıs engellenemez", "İşçiler elele genel greve", "İşçi memur elele genel greve", "Terör yasasına hayır" sloganları en çok atılan sloganlar oldu. Sincan belediyesinden haksız olarak atılan işçi arkadaşların " İşçi kıyımına son", "Aziz Gürsoy istifa" sloganları da kitlesel destek buldu. Bunların yanısıra "Yaşasın sosyalizm", "Kahrolsun faşizm" gibi düzen karşıtı sloganlar da atıldı. Kürtçe sloganlar ise atılmalarına rağmen cılız kaldı. Bu, işçi sınıfı mücadelesiyle, Kürdistan'daki kurtuluş mücadelesinin arasındaki bağların hala kopuk olduğunu gösteriyor.

Alana Murat Karayalçın ve Erdal İnönü 1 Mayıs kutlamasını amacından saptırarak SHP'nin propaganda mitingine çevirmeye çalıştılar. Fakat devrimci işçiler ve emekçiler olaya müdahale ederek İnönü'yü yuhaladılar ve konuşmasını sloganlarla kestiler. Fakat geri işçilerin sendikacıların da etkisiyle Karayalçın ve İnönü'yü alkışlamaları, sosyal demokratların işçiler üzerine hala etkili olduğunu gösteriyordu.

'91 1 Mayıs'ı, 12 Eylül sonrasında Ankara'da ilk kez salon toplantıları ve sendika büroları dışına taşılarak açık alanda kutlanmıştır. Bu durum bütün olumsuzluklara rağmen, 1 Mayıs'ın artık meydanlarda kutlanması için yolu açması bakımından önemlidir.

Belediye-İş'in tutumuna gelince, Belediye-İş onbinleri meydanlarda toplayabilecek durumda olmasına rağmen, bu yönde bir çaba sarfetmedi. 1 Mayıs'ın nerede, ne zaman, nasıl kutlanacağı son günün akşamına kadar belirlenmedi. Kutlamanın nasıl bir seyir izleyeceği konusunda hiçbir ciddi çalışma yapılmadı, her şey tam bir başıbozukluk içinde geçti. Sendika hiçbir insiyatif gösteremedi. Yapılan tek şey kitlenin coşkusu artmaya başladığı anda, itfaiyecilik görevine sarılmak oldu. İşçilerin, emekçilerin, devrimcilerin kutlamalara katılımını sağlamak için hiç bir çaba sarfedilmedi. Tersine kutlamanın sıradan ve pasif bir biçimde geçmesi için çalıştı.

1 Mayıs'ta, gerek Ankara'da 12 Eylül'den sonra ilk kez alanlarda kutlanması, gerekse Belediye-İş'in kutlamayı oldu bittiye getirme çabası sonucu, herkeste bir hazırlıksızlık vardı. Kutlamalara ne işçiler, ne devrimciler, ne de polisler hazırlıklıydı. En hazırlıklı gelenler Sincan belediyesinden atılan işçilerle, belediye memurları derneği ve sendikasıydı.

Adana

Adana'da 1 Mayıs, bu yılda devrimci anlam ve önemine uygun olarak kutlanamadı. Büyük ölçüde sesizlik ve suskunlukla veya genel havayı değiştirmeye yetmeyen kısmi ve geri eylem biçimleriyle geçti.

* 1 Mayıs'a kısa bir süre kala faaliyetlerimizi başlattık. Merkezi bildirilerimiz işçilerin yoğun olarak oturduğu bazı semtlerde dağıtıldı, afişlerimiz asıldı. Bazı fabrikalardaki ileri işçilere 1 Mayıs bildirisi iletildi.

* Grevci Pilsa işçilerine 1 Mayıs bildirilerimiz doğrudan ulaştırıldı. Ve yine "Grevci Pilsa işçilerine" başlıklı kısa bir çağrımız dağıtıldı.

* Sendikacılar bu 1 Mayıs'ta da işçi sınıfına ihanet ettiler. Türk-İş bölge temsilcisinin önderliğinde bir kapalı salon toplantısı yaparak 30 sendikacı 1 Mayıs'ı "kutladı"! Kendi sendika ve işyerlerinin çoğunda Türk-İş'in 1 Mayıs bildirisi bile okunmadı.

* Bazı fabrikalarda Türk-İş bildirisi okundu. Ancak çoğu fabrikada bu bile yapılmadı ve 1 Mayıs suskunlukla geçiştirildi. İşçilerden de sendikalara zorlayıcı bir tepki ve baskı gelmedi.

* Çukurova üniversitesi öğrencilerinin bir kısmı, memurlar ve hastahane işçileri kısa bir yürüyüş ve forumla 1 Mayıs'ı alanda ve nispeten daha militan bir şekilde kutladılar. Yürüyüşleri yapılan bir konuşma ve sloganlarla sonuçlandı.

* 1 Mayıs öncesi ve 1 Mayıs günü yoğun bir terör havası estirildi. Rastgele gözaltına almalar, arama ve yollara barikat kurma, mahalle aralarında dolaşarak korku havası yayma vb. biçiminde baskı yapıldı. Ayrıca 1 Mayıs günü bazı derneklere Baskınlar yapılarak üyeleri gözaltına alındı.

(Devamı s.33'de)

Vitrinin gerisindeki ABD

C. Kaynak

Kuveyt'in işgali Körfez savaşının esas nedeni değil, yalnızca ona uygun bir bahanesi oldu. Dolayısıyla, Körfez savaşına zemin hazırlayan nedenleri irdelemeye çalışırken kendimizi bununla sınırlayamayız. İç çelişkilerine rağmen bu krizde ve savaşta ortak çıkarları ve tutumları esas itibarıyla birleşen kapitalist dünyayı sorgulamak durumundayız. Bu dünyanın günümüzdeki tartışmasız önderi halen ABD olduğuna göre, bu sorgulama ancak onun şahsında yapılırsa anlamlı olabilir. Körfez savaşı sözde dünya barışını korumak, ihlal edilmiş uluslararası hukuk kurallarını yeniden tesis etmek için başlatılmış sıradan bir jandarma operasyonu olmadığı gibi, yerel bir savaş da değildir.

Kapitalist sistem uluslararası düzeyde bir yeniden yapılanma ve saflaşma süreci yaşıyor. Bu sürecin ilerlemesine paralel olarak ABD emperyalizmi düzenli kan kaybediyor, öncü rolü, kendisi açısından tehlikeli bir akibete doğru ilerliyor. ABD burjuvazisinin bu süreci durdurmak için yıllardır denemediği çare bırakmadı. Körfez savaşı da bu çırpınışın son halkasını oluşturuyor. Savaş başlatılmadan bir süre önce yazdığım bir yazıda bazı hipotezler ileri sürerek Körfezde silahların konuşmasına ihtimal vermediğimi belirtmiştim. (*Ekim*, sayı: 37) Sonuç yanıldığımı ve fazla iyimser olduğumu gösterdi. Savaşa doğrudan taraf veya dolaylı söz sahibi güçler arasındaki çelişki ve çıkar çatışmalarının dolar gücüyle utanç verici bir tarzda törpülenmeleri bir yana, Saddam haydutu bahane gösterilerek Irak halkının nükleer ateşe tutulması için Pentagon'a yeşil ışık yakıldı. Bu insanlığın yüz karası olarak tarihe geçecek devletlerarası bir mutabakattır. Bu durumda, Irak'ın savaşı tek başına kaybetmek ya da yoğun bir nükleer ateşe katlanmak ikilemi karşısında bırakılması, Pentagon'un senaryosunun hayat bulmasını da olanaklı kıldı.

*

Böylece ABD emperyalizmi nihayet "Vietnam sendromu"nu giderebilecek düzeyde şatafatlı bir zafer kazanmış oldu. Artık Amerikan halkı, savaştan behsedilince, Vietnam fiyaskosunun yıllardır dinmek bilmeyen buruk anılarını hatırlayarak eziklik hissetmeyecek, hep görkemli Körfez savaşının o göz kamaştırıcı zaferiyle öğünebilecektir! Böylece geçmişin tüm olumsuz ve aşağılayıcı maceraları unutturulabilecek ve bundan böyle Amerikan halkı, ABD emperyalizminin büyüklük, güçlülük, başkalarını (bu iğrenç ve aşağılık bir emir ya da şeyh de olsa) cömertçe fedakarlıklarda bulunarak korumayı bilen ve başaran, dünya barışının biricik güvencesi türünden üstün meziyetleriyle avutulabilecektir.

Kolay değildi Vietnam'ın anılarını unutturmak. Zira orada, ikinci emperyalist savaşın ganimetçi galibi, kapitalist dünyanın rakipsiz jandarması, sefalet içinde kıvranan mazlum bir halktan manevi faturası oldukça ağır bir acı şamar yemişti. Bu haklı ve tarihi tokadın derin acısını yıllar boyu yatıştırmaya çalıştı ABD burjuvazisi. Düzmece kahramanlık filmlerinden tutun da, küçücük komşu ülkeleri resmen istilaya kadar varan aşağılık yollarla denemedik merhem bırakmadı. Her rezil çıkışında biraz daha battı. Battıkça küçülen, küçüldükçe çırpınan, çırpındıkça azan ve saldırganlaşan bir ABD! Öte yandan manevi evlatları saydığı Bonn ve Tokyo, emin adımlarla onun himayesinden sıyrılmaya, ekonomik nüfuzunu aşındırmaya, pazarlarını kapışmaya çoktan başlamışlardı. Ekonomik güçler dengesinin izlediği bu evrim, konjonktürel ve tali bir veri değil, tersine, sonuçları önceden kolaylıkla kestirilebilen köklü tarihsel bir süreçti. Bu süreci durdurmak, eski dost general Noriega gibilerinin haşlanması sonucu elde edilen ucuz kahramanlık tasarımlarıyla mümkün değildi.

ABD her ne kadar yıllardır pazar kaybetmeye, dış ticarette sürekli açıklar vermeye, dışarda ve içerde sürekli borçlanmaya, devam ediyorsa da, halen büyük bir politik etkinliğe ve korkunç bir askeri güce sahiptir. Bu alanda zaten son dönemde tamamen rakipsizleşti. ABD emperyalizmi yıllardır dünyanın dört bir köşesinde militarist saldırganlığını tekrarlayıp duruyor. Bu saldırganlığın altında yatan gerçek dert, aşınan etkinliğini her vesileyle yeniden pekiştirmek, etkinlik alanlarını korurken rakiplerine de dolaylı yoldan gözdağı vermek, yani ekonomik alandaki gerilemesine son vererek, siyasi ve askeri kudretine tekabül eden bir ticari rekabet gücünü yeniden elde etmektir.

ABD emperyalizmi için, kapitalist ekonomik gelişimin seyri beraberinde boyutlu ve derin bir

toplumsal çürümeyi de getirmiş bulunuyor. Bu tarihsel gerçek ABD'nin talihsizliği değil, genel olarak kapitalizmin çaresi henüz bulunmamış alın yazısıdır. Bir zamanlar İngiliz, Fransız ve Alman emperyalizmleri sırayla dünya haklarına ve rakiplerine ferman okumamışlar mıydı? Gün geldi Alman kapitalizmi bir Hitler doğurmak zorunda kaldı ve Hitler de dönüp, yalnız Almanya'yı değil, dünyayı bir kan gölüne dönüştürdü. Fransız emperyalizmi geçmişten arta kalan mazlum Yeni Kaledonya halkının şahsında denemekle kendi kendini tatmin etmeye çalışıyor. Çıkarları tehlikeye düşünce, Afrika'nın jandarması benim! diyerek iliklerine kadar sömürülmüş o çileli halklarla sözde boy ölçüşüyor, sık sık askeri darbeler örgütlüyor. İngiliz emperyalizmine gelince, bir zamanların üzerinde güneş batmayan imparatorluğu, deyim yerindeyse artık ABD'nin 51. devleti!..

İşte ABD emperyalizminin saldırgan militarist girişimleri, benzer bir akibete doğru yol alışın verdiği hırçınca çırpınışlarıdır.

ABD'de kapitalist gelişme, yerel avantajlar dışında bazı tarihsel olay ve faktörlerin kattığı ivme ile büyük bir sıçrama kaydetti. Zamanla sermaye birikim, bu ülke ekonomisine, diğerlerine nazaran daha fazla canlılık, dinamizm ve dolayısıyla rekabet gücü kazandırdı. Rakiplerinin ağır bunalımlar geçirip savaşlar nedeniyle tahrip olmalarının yarattığı boşluk, ABD kapitalizminin gelişim seyrini hızlandırdı. Bu boşluğun ABD tarafından doldurulması onu kapitalist sistem içinde çok boyutlu bir hegemonya tesis etmeye kadar götürdü, gelişmesinin doruk noktasına ulaştırdı. Böylece ABD, bir yandan uluslararası sermayenin çekim merkezi olurken, öte yandan, iç ve dış pazarların yüksek boyuttaki tüketim talepleri onu ekonomisini daha üretken kılma durumuna getirdi. Ve bu süreç modern üretim araçlarıyla donatılmış dev kapasiteli bir iktisat aygıtın yaratılması ile mantıki sonucuna erişti.

Böylece dünya pazarlarında ticari olarak elverişli ve avantajlı bir konum kazanan ABD ekonomisinin yer yer rastladığı siyasi nitelikteki engeller şiddet yoluyla aşılmaya çalışıldı. Zira, kapitalist sistemde sırf iktisadi ve ticari faktörlere dayanılarak barışçıl yolla pazar kazanmak, başkalarının çıkarlarını fazla zedelememe koşulu ile sadece belirli bir noktaya kadar mümkündür. "Ordusuz patron olmaz"! Çok sürmeyecek göreceğiz, Japonya ve Almanya ne kadar yemin ederlerse etsinler, anayasalarımız yasaklıyor, uluslararası sözleşmeler elvermiyor derlerse desinler, politik etkinliklerindeki artışa paralel olarak silahlanmayı hızlandıracaklardır. Bu kapitalizmin olmazsa olmaz koşuludur. Dünya pazarlarında kıyasıya bir ticari savaş yürüten ve sayısız rakibinin çıkarını allak bullak eden Japonya ve Almanya, "anayasalarımız yasaklıyor" nakaratının yerine "hayati çıkarlarımızı korumak zorundayız" diyeceklerdir. Bu hayati çıkarlar ise kapışılan dünya pazarlarıdır.

İkinci emperyalist savaşı izleyen yıllarda doruk noktasına çıkan ABD emperyalizminin gelişim seyri, savaş sonucu tahrip edilmiş Avrupa ve Japonya ekonomilerinin yeniden inşada mesafe kaydetmeleri ile birlikte duraklama devrine girmiştir. Duraklama derken ABD ekonomisine dış talebin azalmasıyla başlayan sürecin iktisadi boyutunu kastediyoruz. Yoksa ABD'nin kapitalist kutupta egemen kıldığı politik ve askeri denetim o kadar güçlü olmuştur ki, halen de bu etkinliğini esas itibariyle koruyor. ABD emperyalizmi, ekonomik kudreti ile politik ve askeri etkinliği arasında baş gösteren farklılığı engellemek, dengeyi korumak için ilk olarak Kore'de, sonra Vietnam'da savaşmış, Latin Amerika kıtasını arka bahçesi ilan etmiş, varolan gücünü kefeye koymakta tereddüt etmemiştir. Emperyalizmin şiddete başvurarak yaptığı periyodik gövde gösterileri, sadece bir onur ve kibir sorunu değil, egemen güç sıfatıyla varlığını farklı alanlarda, ekonomik, politik, askeri, kültürel vb. yeniden üretme, canlı ve dinamik kılma sorunudur da.

Politik ve askeri kudretin alt yapısını, iktisadi gücün oluşturduğunu ve belirlediğini kapitalizmin ideologları pekala bilirler. Militarist saldırganlığın ekonomiye canlılık, ticarete ebedi bir rakabetlilik kazandırmanın sihirli reçetesi olmadığını ise tarihsel deneyimler göstermiştir; geçici bir nefes aldırsa da ganimet gaspetmekten öte pek bir işlev görememiştir. ABD emperyalizminin zora başvurarak iktisadi etkinliğini korumaya çalışması bir yanılgı değil, sistemin kendisinin kaçınılmaz kıldığı bir açmaz ve çözümsüzlüktür. ABD, kapitalist sistemin özündeki çelişkilerin sonuçlarını yaşıyor. Sistem ülkedeki karar odaklarının iradeleri dışında, onlardan bağımsız olarak, kendi gerçek ve doğal sürecini yaşıyor.

ABD emperyalizminin her alanda dünyanın önemli bir bölümüne hükmetmesi ABD toplumuna bir hayranlık akımı geliştirmişti. Amerikan

rüyası dedikleri olgu! ABD'ye gidip yerleşmek, orada kısa yoldan servet edinmek olanaklarının elverişli olduğu koşullarda bu macerayı deneyenler, hatta başaranlar dahi oldu. Böyle bir macerayı yaşamak, Amerikan rüyalarını gerçekleştirmek fırsatı olmayanları da artık kısıtlı olanaklarıyla bulundukları yerde kendi kendini tatmin etmekle yetinmek zorunda kaldılar. Amerikalılar gibi giyinmeyi, bir kaç İngilizce kelimeyi bir araya getirerek Amerikalı bir turiste yol gösterme şerefine layık olmayı, Made in USA etiketli esas veya sahte ne bulurlarsa kapışmayı kendilerine "hobi" edindiler. Bir zamanların bu salgın modası artık eski cazibesini korumuyor, kot pantolon, sakız, coca cola kültürü ABD'nin tekelinden çıkarak bayağılaştı. Dikkatler yavaş yavaş Japonya'nın elektronik eşyasına, Almanya'nın otomobiline çevrilmiş bulunuyor.

Kapitalist gelişmenin ABD toplumuna servet, mülkiyet, bolluk ve refah kazandırdığı tartışılmaz bir gerçektir. Bu gerçek yüzünden ABD toplumu yıllardır kutsandı, her türlü hayranlığa layık görüldü. Fakat bu gerçek sadece bir buz dağının okyanusta görünen tepesidir. ABD toplumunun dışarıya tanıtılan yönüdür, bakılmak için seçilmiş vitrinidir. ABD toplumunun kutsanmak için özenle hazırlanmış bu vitrinin gerisinde yalnızca zorla talan edilen dünya zenginlikleri, emperyalist-kapitalist sistemin ağlarında sömürülen, ezilen başka halkların kanı, alın teri yatmıyor, ABD toplumunun önemli bir kesimi de bu nasipten payını alıyor. Kapitalizm enine boyuna gelişirken aynı anda beraberinde büyük toplumsal sorunlar da yarattı. Kapitalizmin savunucularının görmemezlikten geldikleri, küçümsedikleri bu sorunlar nelerdir? ABD emperyalizminin çözüm için başka halkların kanını dökmekten başka çare bulamadığı bu sorunlar, yaşamın her alanında kanser gibi dal budak salan, sürekli yayılan bir toplumsal yozlaşma ve çürümede ifade bulmaktadır. Enteresan olsa bile bu sorunların burada toplu bir dökümünü yapma olanağımız yok. Burjuva basında bile dağınık bir biçimde de olsa sık sık çarpıcı örneklerine rastlanabiliyor. Biz burada konuyu ancak genel bir perspektifin sınırları içinde irdeleyebiliriz.

1988 yılı sonunda ABD başkanlık seçimleri vesilesiyle yazılmış bir yazıda Amerikan toplumunun bazı sorunlarını görece ulusal diyebileceğimiz bir çerçevede ele almıştık. (*Ekim*, sayı: 15 ve 16) Burada bazı benzer sorunları ABD'nin taşıdığı önemi gözeterek daha etraflı bir perspektife oturtmayı düşünüyoruz. ABD toplumunun sorunlarının böyle bir çerçeve içinde değerlendirilmesi bize ABD emperyalizminin yaşadığı çıkınazın esas nedenlerini saptama olanağını verdiği gibi, kapitalizmin uluslararası düzeyde yaşadığı yeniden yapılanma ve saflaşmanın evrimini kavramamızı da kolaylaştırabilir. Bu bağlamda Körfez savaşının gerçek anlamı ve gizlenmeye çalışılan gerçek sebepleri de kendiliğinden bir ölçüde açıklığa kavuşmuş olacaktır.

Kapitalist gelişmenin beraberinde yaratıp geliştirdiği çözümsüz sosyal sorunların başında işsizlik, eşitsiz gelir dağılımı ve yoksulluk geliyor.

İşsizliğin, düşük ücretle çalışmanın kişisel yaşamdaki etkileri hemen yaşanır, toplumsal düzeyde ise vadeli fakat daha karmaşık boyutlar kazanır ve büyük sosyal tahribatlara yolaçar. Bireyler arası feodal ilişkilerin ortadan kalktığı, toplumsal dayanışmanın izine rastlanmadığı, insanların tamamen bireyci, dünyayı, toplumu, olayları, geleceği kendi kişisel çıkarları açısından yorumlayıp, algıladıkları bir toplum düşünün. Kapitalist üretim ilişkilerinin zirveye dayandıkları modern kapitalist toplum böyledir. Böyle bir toplumsal yapı içinde kapitalizmin devre dışı bıraktığı işsizleri ya da aldıkları ücretle kaba iş güçlerini yeniden üretmeyi zor başarabilen düşük ücretli işçileri düşünün. Bu da kapitalist toplumlarm başlıca özelliklerinden birisidir. ABD gibi doruk noktasındaki bir tüketim toplumunda böyle bir konuma düşmenin yaratacağı maddi ve manevi tahribatları tahmin etmek pek zor olmayacaktır.

Bu durum toplumsal bir sürecin sadece bir başlangıç noktasını oluşturuyor. Asıl sorun sürecin kendisini döne döne yeniden üretmesi ile geri dönüşü imkansız bir labirente girerek ortaya çıkıyor. ABD'de işsizlik ve düşük ücretle çalışma babadan oğula geçen lanetli bir mirasa dönüşmüş durumda. Eğitim sisteminin paralı olduğu, genel bir sosyal güvencenin (sosyal sigortalar kurumu) olmadığı ABD'de, liberalizmin arz ve talep yasaları işliyor. Böyle bir toplumda işsiz bir neslin evlatları hangi maddi olanaklarla eğitim görsünler, sağlık hizmetlerinden yararlansınlar, bilgi ile donansınlar, kültürel yetkinlik kazansınlar? Bu olanaklardan yararlanamayanlar meslek sahibi olamaz, iş bulamaz, işsizlik neslini devam ettirmekten başka seçenekleri kalmaz. Düşük ücretliler için de durum pek farklı değildir, aynı mantık onlar için de işliyor. Bu süreç kendini yenilerken

hep aynı şekilde üremiyor, her defasında yeni boyutlar kazanıyor, bu boyutların oluşum seyrini ayrıca anlatmaya gerek yoktur. Cehalet, cürüm, cinayet, ahlaksızlık, eroin, hırsızlık ve liste gittikçe uzanıyor.

ABD'nin 250 milyon civarındaki toplam nüfusunun %50'ye yakın bir bölümü çalışabilir, aktif kesimi oluşturuyor. Yani yaklaşık olarak 125 milyon insan. Kapitalizmin yarattığı sorunlar yıllardır kendilerini yeniden ürete ürete bu dev toplumu nasıl bir konuma sokmuşlar, şimdi onu görelim. Vereceğimiz rakamların tamamı ABD'nin en saygın gazetelerinden, araştırma kurumlarının yayınlarından alınma, bunu da altını çizerek belirtelim. Resmi rakamlar işsiz sayısını iş ve işçi bulma kurumu kayıtlarına dayanarak 6 milyon civarında gösteriyorlar. Bu rakamın ciddiye alınır bir yönü yok. İşsizlik parası alamayan dünyası kararmış insanlar gidip bir de bürokratik prosedürlerle mi uğraşacaklar? New York sokaklarında sabahlayan 70 bin insan veya ülke genelinde sayısı 3 milyon tahmin edilen evsizler, bir işsizlik kağıdı almayı mı kendilerine iş edinecekler? Yapılan sosyolojik araştırmalara göre 1 milyon kişi iş arama cesaretleri tükendiğinden artık iş aramıyorlar. Resmi olarak çalışıyor gösterilen kesimin 5,5 milyonu, günde veya haftada bir kaç saatine geçici ve ara işlerde çalışıyor. Toplam nüfusun %15'i yani yaklaşık olarak 35 milyonu sefalet içinde yaşıyor. 40 milyon ABD vatandaşı dar gelirlik yüzünden özel sigorta yaptıramıyor ve dolayısıyla sosyal güvenceleri yok, doğa yasalarının insafına bırakılmış durumdalar. Fazla kabarık olmasın diye yalnızca iki rakam daha ekleyelim ABD'nin toplumsal göstergelerine; 20 milyon civarında ABD'li okuma-yazma bilmiyor, 40 milyonu en temel bilgi kavramlarından yoksun.

Bu verilerin birbirleri ile ilişkisini kurarak değerlendirdiğimizde, sonuç gerçekten dehşet vericidir. Çalışır nüfusun neredeyse yarısına yakın bir kesimi ya oldukça zor koşullarda yaşıyor ya da tamamen marjinal bir konuma düşmüş bulunuyor. Kaldı ki elimizde düşük ücretle çalışan kesimin sayısı yok. Verdiğimiz 35-40 milyonluk kesim artık tamamen umutlarını kaybetmiş bölüm. Burada bazı boşboğaz burjuva düşünürlerin arasıra ağızlarından kaçırdıkları ama gerçek düşüncelerini temsil eden bir değerlendirmeyi hatırlatmak zorunda kalıyoruz: İşsizler genellikle haylazlardan, çalışmadan toplumun sırtından yaşamak isteyen parazitlerden oluşuyor. Yani toplumun işe yaramaz tortu kesimi! ABD toplumuna ilişkin rakamlara baktığımızda bu "tortu" kesim hayli kabarık gözüküyor. ABD burjuvazisi o dev ekonomiyi villalarda, saraylarda masa başında inşa etmedi ya! O mucize ABD işçi sınıfının ve öteki çalışan toplum kesimlerinin alın teri ile yaratıldı. ABD emperyalizmine dünyaya hükmetmek yolunu açan iktisadi kudret, Amerikan işçi sınıfının, emekçilerinin yarattığı değerlerden oluştu. Kapitalist sistem her yerde ve her zaman olduğu gibi ABD'de de toplumuna sermaye biriktirirken, aynı zamanda onu bir tortulaşma sürecine de sokmuştur. Her iki boyutun diyalektik bir iç bağlantısı var. Sermaye toplumsal bir "tortu" yaratarak birikiyor.

ABD toplumu bir organik bozukluğu yaşıyor. Toplumda yaşanan yozlaşma ve çürüme etkilerini bizzat kendisini yaratan maddi temele, sistemin alt yapısına, ekonomisine de yansıtıyor. Son derece modern üretim araçlarının işgücü gereksinimi, uzmanlaşmış mesleki yetkinlik, belirli bir entellektüel seviye gerektirir. ABD'nin okuma yazma bilmeyen, çalışır kesimi on milyonlarla ifade edilirken, Japonya'da fabrika işçisi lise mezunu. Her iki kategorinin modern teknolojiye uyum sağlama, onu kullanma yatkınlığı aynı olur mu? ABD ekonomisine ilişkin aşağıda vereceğimiz rakamlar toplumsal çürümenin iktisadi hayat üzerindeki acımasız etkilerini çok çıplak bir biçimde kanıtlıyorlar. ABD ekonomisinin üretkenliğinin seyri şöyle bir evrim izliyor: Son 30 yılda üretkenliğin ortalama artış yüzdesi '60'lı yıllarda %2.9, '70'li yıllarda 1.4, '80'li yıllarda ise bu rakam %1.2'ye düşmüş bulunuyor. 1989-90 arası ABD'nin sınai kalkınma hızını rakiplerininki ile karşılaştıracak olursak, Japonya + %6.8, Almanya +%5.6, ABD ise -%0.3. ABD'nin gayri safi milli hasılasının 1960'tan bu yana izlediği seyir sürekli aşağı doğru iniyor.

1960'lı yılların ortalaması %4,1
1970'li yılların ortalaması %2,8
1980'li yılların ortalaması %2,6

Üretkenliğini kaybetmiş ABD ekonomisi elbette dünya pazarlarında süren ticari rekabette olumsuz pozisyondadır ve pazar kaybetmesi kaçınılmazdır. Bu alanda sadece bir iki çarpıcı örnek verelim: 1980 yılında ABD'nin ileri teknolojik sektörü mikrooptik dalında dünya pazarlarının %73'ünü denetliyordu. Bu rakam 1988 yılında %42'ye düştü. Aynı şekilde, 1980 yılında

(Devamı s.43'de)

Direnen bir kıta: Afrika

Doğu Avrupa'daki dönüşümlerin etkisiyle adeta unutulan siyah Afrika'da, siyasal uyanış ve kitlesel hareketlenme giderek artmaktadır. Kıta ülkelerinin büyük bir çoğunluğunda "kahrolsun diktatörlük" sesleri yükseliyor.

Son canlı olay Mali'de yaşandı. Kitlesel protestolara militarist güçlerin saldırısı 200 kişinin ölümüyle sonuçlandı. Ardından katliama cevap olarak onbinlerce işçi bir günlük işi bırakma eylemi gerçekleştirdi. Diktatör Mussa Traore iktidardan uzaklaştırıldı. Hakim sınıflar bir yeni askeri darbeyle durumu geçici olarak kontrol altına alabildi. Darbenin şefi bir yıla kadar "demokratik seçim"lerin yapılacağı ve "sivil hükümet"in kurulacağı yönünde açıklama yapmak zorunda kaldı.

Afrika'da kitlesel tepki o kadar yoğunlaştı ki, yıllardır Afrika'nın bütün zenginliklerini emperyalistlerle birlikte talan eden rüşvetçi, asalak iktidarlar çetin içsavaşlar sonucu kovuluyor. Nitekim son olarak Liberya ve Somali'de de benzer gelişmelere tanık olundu. Bu iç çatışmalar Benin gibi ülkelerde ise, aynı duruma düşme korkusuyla iktidarları "demokratik seçim"le kendi konumlarını koruma çabasına yöneltiyor.

Bu kıtayı saran kitle eylemleri uzun yıllardır yaratılan toplumsal çelişkilerin şiddeti üzerinde yükseliyor. Bu kıta, açlığın en yoğun yaşandığı, çocuk ölümlerinin en yüksek olduğu, aşiret, etnik kavgalar ve içsavaşlarla sarsılan bir yerdir. Kitleler '60'lı, '70'li yılların bağımsızlık hareketlerinin yarattığı 'idol'lara güvenini yitirmiştir. Kendi kaderini eline almaktan başka çözüm yolunu göremiyor. Son dönemin bu kitlesel hareketleri "İntifada al africaine" diye nitelendiriliyor siyasal çevrelerce. Hızlı bir tempoyla gelişen bu kitlesel hareketlerin Doğu Avrupa'daki kitlesel eylemlerin yarattığı etkiyle ortaya çıkmaları bir diğer önemli noktadır. D. Avrupa'da gelişen kitle hareketleri siyasal karakterinden öte, kısa dönemde ortaya koyduğu güç, kendi sınırları içindeki başarı ile dünyanın diğer kesimlerinde önemli etkiler yarattı.

Kitle protestoları sonucu Gabon'un en eski monarkı Omar Bango ülkeyi terkederek kaçmak zorunda kadı. Zambiya'yı 1964'den bu yana yöneten "modern monark" Kennet Kaun da, sendikalar önderliğinde gelişen kitle hareketine boyun eğerek seçime gitmeyi kabullenmek zorunda kaldı. Nijerya'daki askeri cunta 1992'de iktidarı sivil yönetime bırakacağını açıklamak zorunda bırakıldı. Kongo, Zaire, Burkina Faso ve Kamerun "modern krallıkları" kitle hareketlerinin baskısıyla önümüzdeki yıl çok partili sisteme geçişi kararlaştırdılar. Etopya'da ise yıllardır Sovyetler Birliği tarafından korunan "sosyalist" Mengistu'nun günleri sayılıdır. Komünistlerin etkin olduğu farklı gruplardan oluşan gerilla hareketi, Nisan ayının ilk iki haftasından itibaren, ülkenin yarısından fazlasını denetimine almış bulunuyor.

'60'lı yıllar ve sonrasında ulusal devlet bağımsızlığını elde eden Afrika ülkelerinin çoğu, emperyalizmin yeni sömürgeci politikalarının sonucu büyük bir kan kaybına uğradı. Dünya pazarı ve sermayenin egemen olduğu evrensel koşullarda elde edilen "bağımsızlık" bir başka düzeyde bağımlılık demekti. Zira bu ülkeler, bürokrasinin eğitiminden finans kurumlarına, ekonomik tercihlerin örgütlenmesinden siyasal tercihlere kadar emperyalizm tarafından yönlendirildiler. Ulusal devlet olarak örgütlenme buna engel olamadı. Hatta bazı koşullarda sermayenin kendini yeniden üretimi için böyle örgütlenmeler tercih konusu oldular.

500 milyon insanın yaşadığı ve 46 ülkeden oluşan Siyah Afrika, bugün tarihinin en derin ekonomik, siyasal ve kültürel bunalımını yaşıyor. Bir çok insan sömürgecilik koşullarında daha "iyi" yaşadıklarını belirtiyor. Emperyalizm tarafından dikte ettirilen ekonomi politikaları, ucuz hammadde sömürüsü ve talan, bu ülkelerde de gelişmenin önünde en büyük engel haline gelmiştir. Sadece 1981-90 arasında, tekellerin uyguladıkları fiyat politikası sonucu Afrika 150 milyar dolar kaybetmiştir. Buna borç sorunu da eklenince dramatik bir durum ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin çoğu dış ticarette kazandıkları gelirin %40'ını sadece borç faizleri için ödemektedirler.

Diğer yandan Dünya Bankası ve İMF'nin yıllardır uyguladığı ekonomik programlar bu ülkelerin iç yapılarında büyük dönüşümlere yolaçmış, sınıflar arasındaki farklılıklar derinleşmiştir. Önemli merkezlerde, çalışan nüfus içinde

(Devamı s.30'da)

(Baştarafı s.44'de)
sarsınasının istemiyorlar ve "çözüm"ün de Irak'ın bütünlüğünü bozmadan gerçekleşmesini düşünüyorlardı.

Almanya olayların bu aşamasında Kürtlerin hakkını arama konusunda bir atağa geçti. Kürt kamplarının ziyaret eden Genscher, "daha önce hiç böyle bir dramatik manzarayla karşılaşmadığını" belirtti ve ima yollu ABD'yi de sorumlu tutan açıklamalarda bulundu. Genscher ayrıca, Almanya'nın bu konuda aktif bir tutum izleyeceğini de açıkladı.

Daha sonra Almanya, sorunun BM denetimi altında çözüme kavuşturulması gerektiğini hararetle savunmaya başladı. Bunun açık anlamı ise ABD'nin bölgede, savaş sonrasında ele geçirdiği kesin inisiyatifin kabul edilmemesi ve Avrupalı emperyalistlerin Ortadoğu üzerinde daha etkin bir role sahip olmak istemeleriydi.

Almanya, Körfez savaşı sırasında gönülsüz bir biçimde ABD'ye teslim edilen inisiyatife, Avrupalı emperyalistlerin ortak olma niyetinin de belirtmiş oluyordu böylece. AET emperyalizmi ve onun önderliğini yürüten Almanya iktisadi alanda kazandığı gücü siyasi ve askeri alanlarda da kullanmak istiyordu artık. Körfez savaşı sırasında Almanya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk defa bir askeri müdahaleye fiilen katılıyordu. Yine Körfez savaşından sonra AET ülkelerinde NATO dışında ortak bir askeri güç oluşturulması yönünde tartışmalar başlıyordu.

Kürtler şimdiye dek, yaşadıkları 4 ayrı devletin çıkar çatışmalarında birbirlerine karşı bir silah olarak kullanılmaya çalışıldılar. Genscher ve benzerlerinin döktüğü timsah gözyaşları göstermektedir ki, Kürt sorunu artık doğrudan emperyalistlerin egemenlik savaşının bir malzemesi haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Emperyalistlerin bölgeye gelişlerindeki temel amaçlardan biri, bazı ülkeleri (bu konuda Türkiye adı en çok geçen ülkelerin başında geliyor) ileri karakol haline getirerek ve askeri güç kullanarak bölgede iskikrarın sağlanmasıydı. Kürtlerin "vasiliği" planları da bu amaca yönelik olarak gündeme getirildi, ama bir anda Kürtler o kadar çok "vasi"ye sahip oldular ki, bunun kendisi yeni bir kriz öğesine dönüşeceğe benziyor.

Bu olaylar yaşanırken Talabanı ve Barzani Saddam'la görüştüler ve Kürt sorununun halledilmesinde önemli mesafeler katedildiğini açıkladılar. Anlaşılan Saddam da bu "vasi"lik rolünü pek tutmuşa benziyor!

Vitrinin gerisindeki ABD

(Baştarafı s.41'de)
otomatik makina dalında dünya pazarının %60'ına sahip olan ABD, 1988 yılında bu payın %36'ya düştüğünü gördü. Bir çok değişik sektörde de ABD ekonomisi benzer bir evrim yaşıyor. Pazar kaybından doğan açıkları ABD borçlanarak kapatamaya çalışıyor, giderlerini borçla karşılamak zorunda. Nitekim ABD'nin dış borcu 1990 yılında 800 milyar dolara kavuşmuş bulunuyor. İşletmelerin durumu da aynı. 1980 yılında 829 milyar olan işletmelerin borcu, 1990 yılında 2100 milyar dolar. Tüketici borcu ise 1980 yılında 3400 milyar dolardan 1990 yılı için 9150 milyar dolara fırladı. Bu rakamlar ABD gemisinin her taraftan su aldığının objektif göstergeleri.

ABD emperyalizmi bu çöküşe son vermenin mücadelesini veriyor. Gün geçtikçe kaybediyor ve kayıplar günden güne büyüyor. Burjuva ekonomistleri bu süreci durdurabilecek sihirli reçeteyi bulamadılar, bulmaları da mümkün değil. Onun için umutlarını namluların ateş gücüne bağladılar. Kore savaşında ABD'nin silah satışı hızlandığı için silah sanayiinin yüksek kapasitede çalışması sonucu iktisadi hayata yan etki düzeyinde yansımalar olmuş ve saman alevine benzer bir ekonomik canlılık yaşanmıştı. ABD emperyalizmi başka çaresi kalmadığı için aynı yola başvurdu, tarihi tekrar ettirmek istiyor. Körfez savaşından sonra Pentagon'un silah siparişleri artacak ve bölgedeki devletlerin bir bölümünü yeniden silahlandırma ihtiyacı doğdu. Ancak silah sektöründeki beklenen canlılık iktisadi hayatın tamamına yansıyacak mı? Yansısa bile o dev sorunları giderme düzeyine kavuşacak mı? Hiçbir garantisi yok. Çünkü bu arada bir Vietnam yaşandı. ABD emperyalizmi Vietnam'a 6,3 milyon ton bomba yağdırdı, 7 milyon ton mermi sıktı, ama yine de kapitalizmini gerilemekten kurtarmadı. Gerçi Körfez savaşını, Arap monarşilerinin varlıklarını yağmalayarak, Almanya'yı, Japonya'yı haraca bağlayarak yürüttü; ama yine de, Kuveyt'in yeniden inşası, artacak silah siparişleri ile kazanılacak ekonomik canlılık, ABD ekonomisinin dar boğazlarını kapatacak düzeyde olmayacaktır.

Kürt sorununda emperyalist rekabet

Kürtler... 20 milyon nüfuslu, petrol yatakları ve Fırat nehrini kapsayan ülkeleriyle 4 ayrı devlet tarafından paylaşılmış bu ulusun "varlığını" üstlenmek konusunda şimdi hızlanmış bir emperyalist rekabete tanık oluyoruz.

Almanya Dışişleri Bakanı Genscher ve İngiltere Başbakanı Major Kürtlerin yeni ve hararetli "avukatları"ndan önemli iki tanesi. Alman Dışişleri Bakanı biraz daha hızlı. Genscher Kürtlerin çektiği ızdırabı yerinde "müşahade" ettikten sonra, Irak'a karşı ambargonun devamını savundu ve Saddam'ın uluslararası bir mahkemede yargılanmasını talep etti.

Emperyalizmin "hümanizmasının" hegemonya savaşı ve para kokusuyla doğrudan ilgili olduğunu bilenler açısından, bu traji-komik planın arka planı o kadar açık ve iğrenç ki...

Körfez krizinin başlamasının üzerinden neredeyse bir yıl geçti. Fakat Ortadoğu içinden kolay çıkılamaz bir gayya kuyusudur. Gerek zengin petrol kaynakları açısından emperyalizmin yoğun bir rekabet alanı olması, gerekse bölge devletlerinin her birinin bir diğerinin mezarını kazmaya çalışması ve bu ülkelerin hemen tümünün kendi içinde ciddi sıkıntılara sahip olması, Ortadoğu'yu bir ateşten top haline getirmektedir.

Körfezde savaş tüm bu çelişkilerin ürünü idi. ABD, emperyalistler arasındaki rekabette sarsılan yerinin korumak için bir fırsat sayınıştı Körfez krizini. Bir yandan petrol kaynaklarının denetleme avantajı elde ederek rakip emperyalist güçleri dizginleyebilecek, öte yandan ise kaynayan Ortadoğu'da silahlarının gücüyle istikrarı sağlamaya yönelik yeni düzenlemeler yapabilecekti. Ortadoğu, gerek yönetici sınıflar gerekse de ezilen sınıflar açısından birikmiş sorunların acil çözüm beklediği bir alandır. Saddam'ın Kuveyt'i fethe çıkması da bir yanıyla bu gerçeğin bir dışavurumu sayılabilir.

Emperyalistlerin Ortadoğu'ya vermek istedikleri "yeni düzen"de, Kürtler önemli bir yer işgal ediyor. Bölgedeki üç devlette Kürt sorununun reformcu bir çözümünü talep eden ve emperyalistlerle iyi geçinmeye özen gösteren Kürt önderliklerinin bulunması bu projeyi daha da cazip kılıyor.

Irak'ın Kuzeyinde bir özerk Kürdistan oluşturulması, savaşın hemen ardından yaygın bir biçimde gündeme sokuldu. Reformist Kürt liderleriyle bu doğrultuda görüşüldü ve cesaret verildi. Irak'ın Kuzeyinde başlayan Kürt ayaklanmasının emperyalistlerin verdiği cesaretle doğrudan ilgisi olduğu bugün artık herkes tarafından bilinmektedir. Bir başka gerçek de, bu aynı emperyalistlerin Kürt ayaklanmasından bir süre sonra Saddam'ın napalm bombalarını Kürt halkının üzerine yağdırmasına izin verdikleridir.

Kürtler "Kızıl Ordu"ya karşı savaşan Afgan mücahitleri değildir.

Ayaklanma suretiyle kazanılmış bir Kürt Cumhuriyeti, Ortadoğu'nun kaynayan toplumsal ortamında, istikrarın tersine "kötü" bir emsal olabilirdi. Kürtler bölgede bir özgürlük ateşinin yayıcıları olabilirlerdi.

Tam da bu nedenle, Saddam'ın "napalm bombaları" bu aşamada pek çok şeyi bir arada halledebilirdi!

Kürt ayaklanması kanla bastırılabilir, böylece Kürt sorununun ayaklanmayla çözümünün mümkün olmadığı inancı yayılabilirdi. Üstelik katliama uğramış bir halka "yardım" fırsatı elde edilir ve "vasilik" rolü pekiştirilebilirdi.

Ve daha önemlisi, Irak Kuveyt'ten çekildikten sonra Ortadoğu'yu terketmeye sözveren, ama bir türlü çekilmek bilmeyen NATO güçleri, Ortadoğu'ya yerleşmek için "meşru" ve "insancıl" gerekçeler elde edebilirlerdi.

Katliamdan kaçan yüzbinlerce Iraklı Kürt, Türkiye ve İran sınırına yığıldığında, ABD ve Türk burjuvazisi çadırlarla ve havadan atılan "çikolata"larla o büyük "insanseverliklerini" gösterme fırsatı buldular. Ardından Kürtler için "mülteci kampları" oluşturma düşüncesi ortaya atıldı. Özellikle Türkiye bu kampların Irak sınırları içinde oluşturulmasını istiyordu. Çünkü bu tip uygulamalar tersine dönebilme riskini de taşıyorlar.

Kürtler bu mülteci kamplarında resmen emperyalist güçlerin fiili denetimi altına alındılar. Silahları ellerinden alındı. Kürt sorununun barışçı, reformcu çözümü burjuva basının temel konusu oldu. Doğal ki, aynı süreçte Irak'ın güneyinde katledilen Şiiler karşısında tam bir suskunluk gösteren burjuva basının bu ilgisi, basit bir hümanizmadan kaynaklanmıyordu. Emperyalistler Kürt ulusal hareketinin bölgedeki dengeleri

(Devamı s.43'de)